

Vilniaus universiteto
Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedra

Lina Zukaitė,

Komunikacijos mokslų magistro studijų programos laisvoji klausytoja

KITATAUČIŲ, GYVENANČIŲ IR DIRBANČIŲ LIETUVOJE, ADAPTACIJA

Magistro darbas

Vadovė doc. dr. B.Grebliauskienė

Vilnius, 2009

<p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)</p> <p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)</p> <p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)</p>
<p>Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.</p> <p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>
<p>Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.</p> <p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>
<p><i>Pildo magistro baigiamojo darbo vadovas</i></p>
<p>Magistro baigiamąjį darbą ginti _____</p> <p>(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)</p> <p>_____</p> <p>(data) _____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)</p>
<p><i>Pildo katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja</i></p>
<p>Magistro baigiamasis darbas įregistruotas</p> <p>_____</p> <p>(katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)</p> <p>_____</p> <p>(data) _____</p> <p>(katedros reikalų tvarkytojos parašas)</p>
<p><i>Pildo katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas</i></p>
<p>Recenzentu skiriu _____</p> <p>(recenzento vardas, pavardė)</p> <p>_____</p> <p>(data) _____</p> <p>(katedros vadovo parašas)</p>
<p><i>Pildo recenzentas</i></p>
<p>Darbą recenzuoti gavau. _____</p> <p>(data) _____</p> <p>(recenzento parašas)</p>

Zukaitė, Lina

Zu 41 Kitataučių, gyvenančių ir dirbančių Lietuvoje, adaptacija : magistro darbas / Lina Zukaitė ; mokslinė vadovė doc.dr. B.Grebliauskienė ; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos katedra. – Vilnius, 2009. – 108 lap [2] lap. : lent. - Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 65 – 68 (51 pavad.).

UDK 008: 670.8

Kitatautis, tarpkultūrinė komunikacija, adaptacija, kultūrinė distancija, kultūrų skirtumai, kultūrinis šokas, prisitaikymas, akultūracija, asimiliacija.

Magistrinio *darbo objektas* – kultūrinės distancijos samprata, jos ypatybės ir apraiškos kitataučių adaptacijoje Lietuvoje. *Darbo tikslas* – ištirti kultūrinės distancijos įtaką kitataučių adaptacijai Lietuvoje. Pagrindiniai *darbo uždaviniai*: apžvelgti kultūrinės adaptacijos sampratą bei jos etapus; išaiškinti kultūrinės distancijos sąvoką ir išskirti jos apraiškas kasdieniniame gyvenime, bei įtaką adaptacijos procesui; išnagrinėti kultūrinio šoko fenomeną; ištirti individualių ir kontekstinių veiksnių įtaką adaptaciniame procese; išanalizuoti esmines kitataučių adaptacijos kasdieniniame gyvenime problemas; palyginti skirtingų kultūrų atstovų adaptacijos eigą Lietuvoje.

Naudojant kokybinį pusiau struktūrizuotą interviu, prieita prie *išvados*, kad adaptacija – tai psichologinis, socialinis, harmonijos ir integracijos procesas tarp individo ir naujos kultūrinės aplinkos, siekis pasijusti kaip namuose; komunikacija yra pagrindinė struktūra, apjungianti atvykėlius ir priimančią visuomenę. Šiam procesui itin svarbūs veiksniai : a) atvykusiojo vidinė charakteristika, b) socialinės - kultūrinės aplinkos sąlygos; laipsnis, kuriuo vienos šalies normos ir vertybės skiriasi nuo kitos gali būti įvardintas kaip nacionalinė kultūrinė distancija; įvairūs individualūs veiksniai ir gebėjimai neatsiejami nuo pažinimo, kuris yra neišvengiama sąlyga pavykusiai adaptacijai ir kultūrinių skirtumų įveikimui; kontekstiniai faktoriai yra vienas svarbiausių veiksnių dažnam ir kokybiškam bendravimui prisitaikant svetimoje kultūroje; kultūrinis kontekstas arba kultūrinė aplinka yra labiausiai pastebimas ir adaptacijai aktualiausias faktorius, nes su juo dažniausiai susiduriama kasdieniniame, realiame gyvenime ir pajuntama kultūrinė distancija. Kultūrinę aplinką geriausiai atspindi vadinamoji pastebimoji kultūra, t.y. priimančios kultūros kalba, papročiai, ritualai, gyvenimo būdas, buitis ir t.t. Tyrimo hipotezė, kad tirtų kitataučių adaptacija Lietuvoje labiau sėkminga nei nesėkminga, pasitvirtino, kaip ir tai, jog

atvykusieji kultūrinę distanciją stipriausiai jaučia kasdieniniame gyvenime. Prielaida, jog labai didelę įtaką adaptacijai ir apsisprendimui ilgiau likti šalyje turi šeimos faktorius, tarpasmeniniai ryšiai ir įvairiapusė socialinė komunikacija, buvo patvirtinta.

Magistro darbas *gali būti naudingas* visiems, besidomintiems tarpkultūriniais santykiais, kultūrine adaptacija, kultūrine distancija, tarpkultūriniais skirtumais, o ypač komunikacijos studijų krypties studentams.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. KULTŪRINĖ ADAPTACIJA.....	9
1.1. Adaptacijos samprata ir etapai.....	9
1.2. Kultūrinis šokas.....	17
1.3. Pagrindiniai kultūrinės adaptacijos veiksniai.....	23
2. KULTŪRINĖ DISTANCIJA IR JOS ĮTAKA KULTŪRINEI ADAPTACIJAI.....	35
2.1. Kultūrinės distancijos samprata ir jos ypatybės.....	35
2.2. Kultūrinės distancijos apraiškos kasdieniniame gyvenime.....	38
2.3. Lietuvių kultūriniai ypatumai.....	43
3. KITATAUČIŲ, GYVENANČIŲ IR DIRBANČIŲ LIETUVOJE, ADAPTACIJOS TYRIMAS	
3.1. Tyrimo metodologijos pristatymas.....	46
3.2. Tyrimo rezultatai.....	48
3.3. Tyrimo išvados.....	61
IŠVADOS.....	62
Adaptation of foreigners living and working in Lithuania (summary).....	64
Bibliografinių nuorodų sąrašas.....	65
Priedai.....	69
1 priedas. Anketos pavyzdys.....	69
2 priedas. Interviu	70

ĮVADAS

Problema ir aktualumas. Komunikacija visada buvo ir bus viena iš svarbiausių žmogiškųjų veiklų. Šiuolaikinės komunikavimo galimybės yra, galima sakyti, neribotos, todėl natūralu, jog komunikacija iš įprastos tarpasmeninės ar socialinės vis dažniau persikelia į tarpkultūrinės komunikacijos lauką. Kai susiduria skirtingų kultūrų gyventojai, neišvengiamai kyla „nesusikalbėjimo“ problemų. Būtent tokios skirtingų kultūrų atstovų tarpusavio interakcijos, pastangos suprasti svetimas kultūras bei sėkmingai jose adaptuotis labiausiai domina šį magistro darbą.

Taigi, pagrindinė šio darbo *problema* – identifikuoti kultūrinės distancijas, apibūdinti situacijas, kuriose jos labiausiai pasireiškia ir išanalizuoti, kaip žmonėms, atvykusiems iš kitų kultūrų, pavyksta tas distancijas sumažinti, bei kaip jos įtakoja kultūrinę adaptaciją.

Pasirinktos problemos *aktualumas* glūdi tame, jog dauguma tyrėjų į kultūrinę distanciją žiūri per Hofstede'ų išplėtotą teoriją, išskiriančią keturias kultūrinę distanciją apibūdinančias dimensijas. Šiame darbe minėtos dimensijos taip pat bus pristatytos bei apžvelgtos, tačiau akcentuojama tai, jog kultūrinės distancijos iš tiesų labiausiai juntamos kasdieniniame gyvenime, buitinėse situacijose. Atstumas tarp individo ir svetimos jam kultūros dažniausiai pasireiškia per kalbą, ritualus, papročius, bendravimą su vietiniais gyventojais. Taigi, šis magistro darbas nagrinės kultūrinių distancijų apraiškas kasdieniniame gyvenime ir jų įtaką kitataučių adaptacijai Lietuvoje.

Darbo *naujumą* galima pagrįsti tuo, jog apskritai kultūrinės adaptacijos tematika yra santykinai nauja, o ypač Lietuvoje, kur būtų galima rasti vos keletą tyrimų susijusių su minima tema. Be to, dažniausiai tiriama lietuvių emigracija į įvairias užsienio šalis, nors pastaruoju metu pastebimas ir kitataučių judėjimas į Lietuvą, turint tikslą čia apsigyventi ilgesniam laikui. Taigi šis reiškinys Lietuvos kontekste yra pakankamai naujas ir menkai tyrinėtas.

Šiame darbe keliamos tokios *hipotezės* : kultūrinė distancija, pasireiškianti per kultūrinius skirtumus kasdieninėse gyvenimo situacijose stipriausiai įtakoja adaptacijos proceso trukmę bei sėkmę; tiriamų kitataučių adaptacija Lietuvoje labiau sėkminga nei nesėkminga.

Darbo objektas. Kultūrinės distancijos samprata, jos ypatybės ir apraiškos kitataučių adaptacijoje Lietuvoje.

Darbo tikslas : iširti kultūrinės distancijos įtaką kitataučių adaptacijai Lietuvoje.

Darbo uždaviniai :

- Apžvelgti kultūrinės adaptacijos sampratą bei jos etapus;
- Ištirti individualių ir kontekstinių veiksnių įtaką adaptaciniame procese;
- Išnagrinėti kultūrinio šoko fenomeną;
- Išaiškinti kultūrinės distancijos sąvoką ir jos apraiškas kasdieniniame gyvenime, bei įtaką adaptacijos procesui;
- Pristatyti lietuvių kultūrinius ypatumus;
- Išanalizuoti esmines kitataučių adaptacijos Lietuvoje problemas;
- Palyginti skirtingų kultūrų atstovų adaptacijos eigą Lietuvoje.

Tyrimo metodas. Kritisnė mokslinės literatūros ir šaltinių analizė, sintezė, asmeninės autoriaus įžvalgos. Kitataučių adaptacijos Lietuvoje empirinis tyrimas.

Šaltinių apžvalga. Rašant šį magistro darbą buvo remiamasi tokiais anksčiau atliktais tyrimais :

1. KASATKINA, N. *Pilietinės integracijos nuostatos (Paribio Lietuvos tyrimas 1994-1995 m.).* Iš Rusų adaptacija Lietuvos visuomenės etninės struktūros kontekste. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 03 18]. Prieiga per internetą : < <http://www.sti.lt/pag/hab.pdf> >
2. MACEVIČIŪTĖ, Elena. *Communication behavior of Lithuanian ‚hosts‘ in meetings with foreigners.* // Informacijos mokslai, 2005, 35, 119-135.
3. NAN ZHENG, CLAUDIA ROJO. *Mass Media Use and Interpersonal Communication in the Acculturation of International Students.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 02 18]. Prieiga per internetą : < <http://list.msu.edu/cgi-bin/wa?A2=ind0602a&L=aejmc&P=18833> >

Be šių tyrimų, daugiausia naudotasi F.E.Jandt, G.Hofstede, W.B.Gudykunst, Y.Y.Kim, R.Gibson, M.W.Lustig, K.Cushner, R.D.Lewis, J.W.Berry, B.B.Кочетков ir daugybės kitų autorių moksliniais darbais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, bibliografinių nuorodų sąrašas, santrauka anglų kalba, bei 16 interviu su kitataučiais, gyvenančiais ir dirbančiais (ar studijuojančiais) Lietuvoje.

Pirmosiose dvejose dalyse pateikiamas teorinis tyrimo pagrindas, apžvelgiama mokslinė literatūra. Pirmojoje dalyje supažindinama su adaptacijos samprata, apžvelgiami pagrindiniai jos etapai. Plačiau nagrinėjamas kultūrinis šokas, pristatomos jo fazės bei simptomai. Taip pat gilinamasi į pagrindinius kultūrinę adaptaciją lemiančius veiksnius.

Antrojoje dalyje aiškinama kultūrinės distancijos samprata, jos apraiškos kasdieninėse situacijose bei įtaka adaptacijos procesui. Taip pat pristatomi lietuvių kultūriniai ypatumai.

Galiausiai, trečioji dalis yra skirta empiriniam kitataučių, gyvenančių ir dirbančių Lietuvoje adaptacijos tyrimui. Šiame skyriuje išsikeliamos hipotezės, pateikiama kokybinio interviu analizė, tyrimo rezultatai bei išvados.

Pabaigoje pateikiamos darbo išvados ir literatūros sąrašas. Prieduose - kokybinių interviu su Lietuvoje gyvenančiais ir dirbančiais kitataučiais orientacinis klausimynas bei interviu išrašai.

Atliktas darbas turės teorinės ir praktinės naudos, jame pateikta išsami teorinė medžiaga bei įdomus praktinis tyrimas. Šis magistro darbas galėtų būti naudingas visiems, besidomintiems tarpkultūrine komunikacija ar susirūpinusiems kultūriniais skirtumais bei kultūrinėmis distancijomis, adaptacijos procesu.

1. KULTŪRINĖ ADAPTACIJA

Pirmajame šios darbo dalies skyriuje bus pristatomos populiariausios adaptacijos teorijos, samprata, taip pat apžvelgiami pagrindiniai jos etapai. Antrajame skyriuje išsamiau nagrinėjamas svarbiausias adaptacijos etapas – kultūrinis šokas, jo fazės bei simptomai. O trečiajame skyriuje pristatysime pagrindinius kultūrinę adaptaciją nulemiančius veiksnius.

1.1. Adaptacijos samprata ir etapai

Hofstede ¹ kultūrą apibrėžė kaip „kolektyvinį proto užprogramavimą, atskiriantį vienos kategorijos žmones nuo kitos“. Pagrindiniai šio apibrėžimo žodžiai yra kolektyvinis programavimas. Jie apibūdina procesą, į kurį mes visi patenkame vos gimę. Toks „atsineštas“ mūsų asmenybės pagrindas padeda mums sėkmingai pritaipyti mūsų pačių kultūroje bei visuomenėje, kur aiškiai apibrėžta, kas yra gerai ir kas blogai, kas teisinga ir kas neteisinga, kas priimtina ir kas nepriimtina. Tos mums įdiegtos ir išmoktos nacionalinės sampratos užaugus tampa mūsų įsitikinimų pagrindu ir jų beveik neįmanoma nepaisyti.

Galima surasti begalę kultūros apibrėžimų, tačiau kultūra pirmiausia reiškia tam tikrą žmonių, kartu gyvenančių vienoje vietoje, gyvenimo būdą. Šią kultūrą įkūnija jų menai, socialinė sistema, įpročiai bei papročiai, religija. *Kultūriniai skirtumai* – laipsnis, parodantis, kaip populiacijos susideda iš skirtingoms tautinėms, etninėms, rasinėms ir religinėms terpėms priklausančių žmonių (V.Baršauskienė, B.Janulevičiūtė-Ivaškevičienė, „Komunikacija : teorija ir praktika“, 100p.).

Kaip jau buvo minėta, kiekviena kultūra turi savo pagrindines sampratas bei savo tikrovės išivaizdavimą, ir apie tai byloja jų elgesys. Skirtingų kultūrų žmonės laikosi tų pačių pagrindinių sampratų, tačiau žiūri į jas iš skirtingų taškų ir perspektyvų, todėl kartais jų elgesys atrodo nepriimtinas. Tačiau skirtingoms kultūroms atstovaujančių žmonių elgesys nėra nenusipėjamas – kiekviena kultūra turi savų tradicijų, polinkių. Pažindami nacionalinio elgesio kultūrinės šaknis, pastebimas pagrindinėse gyvenimo srityse, galime numatyti ir ganėtinai tiksliai įvertinti, kaip kiti reaguos į jiems parengtus planus ir koks bus jų požiūris į mus.

Visa tai ir dar plačiau nagrinėja toliau plėtojama adaptacijos teorija.

¹ Hofstede, Geert H. *Culture's consequences : international differences in work-related values* . Newbury Park : Sage Publ., 1990.

Adaptacijos samprata

Įsivaizduokime nesuskaičiuojamą imigrantų ir pabėgėlių daugybę visame pasaulyje. Dar reikėtų pridėti diplomatus, misionierius, studentus, mokslininkus, savanorius, tarptautinių korporacijų darbuotojus, ir dar daugybę kitų, kurie būtent šiuo momentu išgyvena adaptacijos procesą. Procesą, kuris pasireiškia per nuolatinį mokymąsi, bandymus, klaidas ir stengimąsi dar daugiau išmokti.

Skirtingi vizito kitoje šalyje tikslai bei trukmė lemia skirtingą santykį su adaptacijos procesu. *Turistas* šalį aplanko trumpam laikui poilsio ir savišvietos tikslams. *Laikinas gyventojas* (ang. *sojourner*) gyvena šalyje ribotą laiko tarpą, tai gali būti ir 6 mėnesiai ir 5 metai, su tam tikru konkrečiu tikslu, pavyzdžiui dėl mokslų. Terminas *emigrantas* (ang. *expatriate*) dažniau vartojamas siekiant apibūdinti nepilietį dirbantį ir gyvenantį šalyje neapibrėžtą laiko tarpą. Daugybė žmonių, vadinamų *imigrantais* Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Europoje dažniausiai yra laikini gyventojai ar emigrantai, kurių pagrindinis tikslas yra dirbti, o ne tapti pilnaverčiais tos kultūros nariais. Ir turistai, ir laikini gyventojai tikisi sugrįžti namo (Jandt, 2007). Naujiems imigrantams ar pabėgėliams, persikėlusiems į kitą vietą ilgam (visam) laikui, adaptacija yra neišvengiama bei visapusiška, apimanti visas gyvenimo sritis. Jų išgyvenimas ir pragyvenimas yra tiesiogiai priklausomi nuo sugebėjimo įgyti naujus įgūdžius bei juos pritaikyti taip, kaip to reikalaujama priimančioje visuomenėje.

Kaip pastebi Kim, socialinių mokslų atstovai ilgą laiką neturėjo vieningos nuomonės apie tarpkultūrinės adaptacijos procesą. Tradiciškai, į antropologų ir sociologų tyrimų lauką dažniausiai patekdavo imigrantų ar etninės grupės, o ne atskiras individas. Pirmieji individo adaptacijos patirtis pradėjo tyrinėti socialinės psichologijos, kultūrinės antropologijos, komunikacijos ir psichiatrijos mokslų sričių atstovai tokiose daug imigrantų bei laikinų gyventojų sulaukiančiose šalyse kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Didžioji Britanija, Kanada ir Australija.

Vyraujančią adaptacijos teoriją galima iliustruoti populiariu šūkiu : „Jei esi Romoje, elkis kaip romėnas“². Šiame teoriniame modelyje adaptacinis procesas yra vienas. Visa prisitaikymo atsakomybė tenka atvykėliui. Ši nuostata yra kildinama iš klasikinės Darwino teorijos, teigiančios, jog organizmas prisitaiko prie jau egzistuojančios natūralios aplinkos. Taigi, atvykėlis turi taikytis prie jau susiformavusios priimančios kultūros.

² JANDT, Fred Edmund. *An introduction to intercultural communication : identities in a global community*. Thousand Oaks [Calif.] [etc.] : Sage Publications, 2007

Young Yun Kim kalba apie individams tenkančius iššūkius ir sunkią užduotį prisitaikant prie naujų kultūrų ir komunikacijos sistemų.

Nash (1967) taip apibrėžė *adaptacijos* sąvoką: „pokytis ir iševio subjektyvios aplinkos pertvarkymas, procesas yra užbaigtas, kai individų pasitenkinimas šiais pokyčiais ir reorganizacija leidžia naujoje aplinkoje jam pasijusti kaip namie“ (Hannigon, 1990). *Adaptacija* – procesas, kurio metu žmonės, persikėlę į nepažįstamą kultūrinę aplinką, sukuria ir palaiko sąlyginai stabilius, naudingus ir abipusiškus ryšius³. Reikia pastebėti, jog šis apibrėžimas teigia, kad adaptuodamiesi kitoje kultūroje individai turi išmokti kaip prisitaikyti svetimoje aplinkoje. Vėlgi, būtina prisiminti, kad skirtingi individai ir skirtingos grupės tai darys skirtingais būdais.

Nepaisant skirtingo adaptacijos laipsnio, dauguma žmonių gyvenimą svetimame krašte pradeda tiesiog kaip „svetimi“. „*Svetimasis*“ yra kas nors, fizinis asmuo, kuris dalyvauja toje pačioje situacijoje kaip ir kiti grupės nariai, tačiau tuo pačiu yra „už“ situacijos ribų bei nėra tos grupės narys (Macevičiūtė, 2005). Dauguma anksčiau turėtų atvykėlių lūkesčių ir elgsenos įpročių tampa nebe tokie vertingi. Atvykusieji yra priversti išmokti bent kai kurių naujų jausmų, mąstymo ir veikimo būdų – autorė tai vadina *akultūracija*⁴. Tokie pasikeitimo procesai neišvengiamai sukelia stresą, kuris, anot autorės, taip pat skatina adaptaciją. Šio impulso vedami atvykėliai stengiasi mokytis ir keistis, kad galėtų geriau prisitaikyti prie aplinkos ir kasdienio gyvenimo. Vykstant sąveikai su aplinka atvykėliai palaipsniui keičia savo kognityvinius, afektyvinius bei elgesio įpročius ir išmoksta geriau save išreikšti, suprasti naują kultūrą, priderinti savo veiksmus prie vietinių. Tačiau neišvengiamai tuo pačiu metu vyksta ir *dekultūracijos* procesas, t.y. prarandami kai kurie anksčiau turėti kultūriniai įpročiai.

Kultūrinio tapatumo ir socialinės adaptacijos sąsajoms įvertinti pasitelkiama tarpkultūrinės psichologijos atstovo J.W.Berry akultūracijos koncepcija⁵. Berry teigimu, *akultūracija* – tai tam tikros kultūros elementų perėmimas, įsisavinimas (dažniausiai svarbiausias iš jų yra kalba). Esminė sąvoka – socialinė adaptacija – suprantama kaip individo siekių, lūkesčių derinimas su jo galimybėmis ir su visuomenės lūkesčiais bei reikalavimais. Adaptacijos metu kylantys sunkumai ne visada yra tik individo problema, todėl apie adaptaciją turi būti sprendžiama ne tik pagal individų nuostatas, bet ir pagal socialinį kontekstą. J.W.Berry akultūracijos teorinėje

³LUSTIG, Myron W. *Intercultural competence : interpersonal communication across cultures* . Boston [Mass.] [etc.] : Pearson : A and B [Allyn and Bacon], 2006.

⁴ MACEVIČIŪTĖ Elena. *Communication behavior of Lithuanian ‚hosts‘ in meetings with foreigners*. // Informacijos mokslai, 2005, 35, 119-135.

⁵ BERRY, J. *Psychology of Acculturation*. In *Cross-Cultural Perspectives*, Proceedings of the Nebraska Symposium on Motivation, 1989, p. 201–234.

schemoje atskleista svarbi jungtis tarp kultūrinio konteksto ir individo elgesio motyvų, kaip akultūraciniai reiškiniai yra susiję su socialiniu kontekstu.

Adaptacijai būdingi fiziniai, biologiniai ir socialiniai pasikeitimai. Fiziniai pokyčiai vyksta dėl to, jog žmonės susiduria su naujais fiziniiais veiksniais – jie valgo kitokį maistą, geria kitokį vandenį, gyvena kitokiame klimate, bei kitokio tipo namuose. Kai žmonės susiduria su nauja kultūra, jie gali išgyventi fizinius ar biologinius pokyčius⁶. Žmonės taip pat veikia nauji virusai ir bakterijos, naujas maistas gali išprovokuoti įvairias kūno reakcijas, netgi alergines. Ilgesnis kontaktas tarp grupių dažnai baigiasi susijungimu (skirtingų tautybių/rasių žmonių santuokomis), vaikai iš tokių santuokų gimsta su maišytais genais.

Kita vertus, kultūra pati gali pasikeisti dėl žmonių iš kitų kultūrų įtakos (pvz. anglų kalbos įtaka šiuolaikinei prancūzų kalbai ir kultūrai arba Vakarų kultūros bei urbanizacijos įtaka tradicinėms visuomenėms).

Adaptacijos tipai ir etapai

Nors literatūra, nagrinėjanti *tarpkultūrinę adaptaciją* yra santykinai nauja, daugelyje tyrimų daugiažodiškai vartojami tokie terminai kaip *prisitaikymas*, *asimiliacija*, *adaptacija*, *akultūracija*. Todėl yra svarbu apsibrėžti kodėl ir kokiomis sąvokomis bus operuojama šiame darbe. Hannigan (1990) yra pastebėjęs, kad į adaptacijos sąvoką įeina prisitaikymo, asimiliacijos, akultūracijos sąvokos. Siekiant išvengti sąvokų painiavos vyraujančioje literatūroje, šiame darbe laikomasi tokio požiūrio, jog adaptacijos sąvoka apima visas anksčiau minėtas sąvokas.

Asimiliacija, *prisitaikymas*, *akultūracija* ar *netgi kopijavimas* – tai žodžiai, naudojami aprašyti kaip individai reaguoja į savo patirtis kitose kultūrose. Dauguma šių terminų apibūdina kaip žmonės iš vienos kultūros reaguoja į ilgiau užsitęsusį kontaktą su kitos kultūros atstovais. *Kultūrinės adaptacijos* sąvoka siejama su atvykėlio mokymusi bei priimančios kultūros normų ir vertybių perėmimu (Jandt, 2007). Kitaip nei trumpalaikis šalies lankytojas imigrantas privalo susirasti naują pragyvenimo šaltinį bei susikurti naują gyvenimą.

Literatūroje yra skiriamos skirtingos individo naujose kultūrinėse sąlygose elgesio strategijos (Lustig, Jandt, Kim ir kiti). Adaptacijos tipus (individo arba grupių atsaką į ilgiau besitęsiantį tarpkultūrinį kontaktą) iš esmės apsprendžia atsakymas į du svarbius klausimus : ar svarbu išlaikyti savosios kultūros identitetą ir demonstruoti jam būdingas savybes, ar manoma, jog

⁶LUSTIG, Myron W. *Intercultural competence : interpersonal communication across cultures* . Boston [Mass.] [etc.] : Pearson : A and B [Allyn and Bacon], 2006.

svarbu užmegzti ryšius su kitos kultūros atstovais. Pagal šiuos atsakymus išskiriami tokie *adaptacijos tipai*:

Ar svarbu išlaikyti savo kultūrinį identitetą?

		TAIP	NE
Ar svarbu palaikyti ryšius su kitomis grupėmis?	TAIP	INTEGRACIJA	ASIMILIACIJA
	NE	SEPARACIJA	MARGINALIZACIJA

1 pav⁷.

Asimiliacija – grupė arba jos atstovai praranda ryšį su savo kultūra, tačiau palaiko kontaktą su nauja kultūra. Asimiliacija atsiranda tada, kai atrodo, jog sąlyginai nesvarbu išlaikyti originalųjį identitetą, bet svarbu užmegzti ir išlaikyti ryšius su kitomis kultūromis. Asimiliacijos sąvoka taip pat vartojama apibrėžiant pokyčius, kurie išplaukia iš gyvenimo naujoje aplinkoje, sujungiant dvi visuomenes su skirtingomis kultūrinėmis tradicijomis. Tai yra procesas, kurio metu individas ar žmonių grupė perima visas arba dalį kitos žmonių grupės kultūrinių vertybių. Jandt teigia, jog asmuo identifikuoja save su šalimi, o ne su etnine grupe. Asimiliacija yra ilgai trunkantis, kartais pasikeičiant net kelioms kartoms, procesas. Lustig asimiliacijos sąvoką iliustruoja Jungtinių Amerikos Valstijų kaip „tautų katilo“ metafora : daugybė kultūrų atsisako savo individualių charakteristikų tam, kad sukurtų naują, homogenizuotą Jungtinių Amerikos Valstijų kultūrinį identitetą. Asimiliacija reiškia naujos kultūros tikėjimų, vertybių, normų, socialinės praktikos perėmimą. Vis dėlto šis terminas dažniau vartojamas kalbant apie grupę nei apie atskirą individą (Teske ir Nelson, 1974; Berry, 1980; Hannigan, 1990).

Integracija – kiekviena iš sąveikaujančių grupių ir jos atstovai išsaugo savo kultūrą, bet tuo pačiu metu užmezga glaudžius tarpusavio ryšius su kitomis kultūromis. Kai individas ar grupė išsaugo savo originalų kultūrinį identitetą ir tuo pačiu metu siekia palaikyti harmoningus ryšius su kitomis kultūromis, atsiranda integracija. Geras integracijos pavyzdys yra tokios šalys kaip Šveicarija, Belgija ar Kanada, turinčios daugiakalbes ir multikultūrinės populiacijas (Lustig,

⁷ Adaptuota iš : JANDT, Fred Edmund. *An introduction to intercultural communication : identities in a global community*. Thousand Oaks [Calif.] [etc.] : Sage Publications, 2007

2006). Integracijos rezultatas – atskiros kultūrinės grupės, kurios kooperuojasi užtikrinamos sėkmingą tolimesnį visuomenės bei individų funkcionavimą, užtikrina kultūros tęstinumą. Skirtumas tarp asimiliacijos ir integracijos pasireiškia tuo, jog pagal asimiliacijos strategiją atskiros grupės išnyksta susiliedamos tarpusavyje, kai tuo tarpu integracijos atveju jos sėkmingai egzistuoja toliau. Kalbant apie integraciją, dažnai vartojami ir tokie terminai kaip *bikultūralizmas* arba *pliuralizmas* : asmuo jaučiasi vienodai lojalus tiek šaliai, tiek savo etninei grupei (Jandt, 2007).

Separacija ir **segregacija** – grupė arba jos nariai, išsaugodami savo kultūrą, atsisako nuo kontaktų su kita kultūra arba yra atstumti kitos kultūros atstovų. Separacija ir segregacija yra susijusios su savos kultūros palaikymu ir nedalyvavimu naujoje kultūroje (Jandt, 2007). Kai individas ar grupė nenori palaikyti pozityvių santykių su kitos grupės nariais, galimi du skirtingi rezultatai. Jei kultūra nesistengia palaikyti pozityvių santykių su kita kultūra ir pageidauja išlaikyti savo kultūrinės charakteristikas, atsiranda *separacija*. Jei separacija atsiranda dėl to, jog politiškai ir ekonomiškai stipresnė kultūra nenori tarpkultūrinio kontakto, tokia sustiprinta separacijos forma vadinama *segregacija*. Vėlgi, Jungtinių Amerikos Valstijų istorijoje galime rasti segregacijos pavyzdžių, imant afroamerikiečių situaciją. Dar vienas separacijos atvejis, kuomet nedominuojanti grupė pasirenka nedalyvauti didesnėje visuomenėje norėdama išlaikyti savitą gyvenimo būdą, vadinamas *atsiskyrimu* (ang. *seclusion*). Tokio pasirinkimo pavyzdys galėtų būti uždara amišų bendruomenė gyvenanti JAV (Lustig, 2006).

Marginalizacija – grupės arba jos nariai praranda ryšį su savo kultūra, tačiau neužmezga kontakto ir su naująja kultūra. Marginalizacija atsiranda, kuomet individas ar grupė ne tik praranda savo kultūrinį paveldą, bet ir atsisako bet kokio psichologinio kontakto su kitomis grupėmis. Šią adaptacijos formą apibūdina sutrikimas ir susvetimėjimas.

Manoma, kad didžiausia psichologinio prisitaikymo sėkmė yra pastebima integracijos metu, o mažiausia – marginalizacijos (Jankevičienė, 2006).

Apibendrinant galima teigti, jog svarbiausias subjektyvus rodiklis, kuris rodo migranto prisitaikymo naujose sociokultūrinėse sąlygose sėkmę, yra jo paties pasitenkinimas realia gyvenimo situacija, o objektyvus rodiklis – jo fizinė ir psichikos sveikata.

Tung (1989) teigimu nesugebėjimas adaptuotis kitoje fizinėje ir kultūrinėje aplinkoje trukdo pasiekti gerų rezultatų darbe. Šis faktas įrodo, kad egzistuoja skirtingi adaptacijos komponentai. Black ir Stephens (1989) ir kiti autoriai (Parker ir McEvoy, 1993, Harison 1996) siekdami įvertinti adaptacijos lygį, išskiria tris adaptacijos komponentus: 1) adaptacija darbe, 2)

adaptacija interakcijose, 3) adaptacija prie gyvenimo sąlygų emigracijoje. Parker ir McEvoy (1993) taip pat įrodė, kad šie trys adaptacijos komponentai yra nepriklausomi.

Trys tarpkultūrinės adaptacijos komponentai

Adaptacija

- Darbe
- Tarpasmeniniuose santykiuose
- Kasdieninėse situacijose

► Tarpkultūrinis efektyvumas

Stresas, patiriamas naujoje kultūrinėje aplinkoje, yra labai glaudžiai susijęs su migranto socioekonominiu statusu. Jei migrantas turi darbą, ypač atitinkantį jo išsilavinimo lygį, specialybę ir kvalifikaciją, ne tik mažėja jo patiriamas stresas dėl materialinės padėties, bet ir didėja tikimybė, kad atvykėliui pavyks įsijungti į naujos visuomenės socialines struktūras bei teigiamai sąveikauti su naujos kultūros atstovais.

Įprasta manyti, kad adaptacija – tai yra prisitaikymas prie naujų gyvenimo sąlygų, tačiau adaptacija gali apimti ne tik prisitaikymą, bet ir priešinimąsi, taip pat bandymus pakeisti aplinką arba pasikeisti kartu su aplinka. Tokiu būdu adaptacija reiškia nebūtinai teigiamą rezultatą, ji gali būti labai įvairi ir varijuoti nuo situacijų, kuriose asmenys labai sėkmingai susitvarko su nauja gyvenimo aplinka, iki tokių situacijų, kuriose emigrantai nesugeba įsilieti į naują visuomenę ir išgyvena labai rimtus sunkumus. Teigiama, kad adaptacijos sėkmė priklauso tiek nuo individualių, tiek ir nuo grupinių faktorių.

Individualios charakteristikos – tai demografiniai (lytis, amžius, išsilavinimas) ir asmenybiniai žmogaus ypatumai, jo motyvacija, lūkesčiai, susiję su migracija, gyvenimo patirtis naujoje kultūroje, susijusi su žiniomis apie naują kultūrą, taip pat sugebėjimas užmegzti ryšius su vietiniais gyventojais. Įvairiais tyrimais yra patvirtinta, kad emigranto adaptaciją naujoje šalyje labai teigiamai veikia tai, kaip jis moka svetimą kalbą, kiek jis žino apie šalies, į kurią emigravo, kultūrą, istoriją, įstatymus, gyvenimo sąlygas. Kalbos mokėjimas ne tik mažina bejėgiškumo, priklausomybės ir nesaugumo naujoje šalyje jausmus, bet ir padeda pelnyti vietinių gyventojų pasitikėjimą.

Sėkmingai adaptacijai didelę įtaką turi ir socialinis palaikymas. Socialinis palaikymas padeda sušvelninti neigiamas psichologinio prisitaikymo pasekmes bei atgauti emocinę pusiausvyrą tarpkultūrinės migracijos metu. Emigrudamas žmogus praranda jam reikšmingus socialinius ryšius, kurie palaikė jį praeityje. Socialinės paramos stoka didina migranto fizinių ir psichologinių

sunkumų bei sutrikimų tikimybe⁸. Dažnai keliamas klausimas, kieno socialinė parama migrantui yra svarbesnė: tautiečių, gyvenančių toje pačioje šalyje, ar vietinių gyventojų? Galima sakyti, kad svarbi tiek tautiečių, tiek vietinių gyventojų parama. Bendravimas su tautiečiais yra labai svarbus, nes visi jie turi bendrą gyvenimo naujoje šalyje patyrimą. Ši patirtis yra labai vertinga susidūrus su įvairiomis adaptacijos problemomis. Bendravimas su savo tautos atstovais taip pat gali suteikti emocinę paramą, užjausti, padrašinti. Tačiau jei imigrantas bendrauja vien tik su savo tėvynainiais, jam gali būti sunku integruotis į naują kultūrą, įgyti konstruktyvesnius bendravimo įgūdžius. Imigrantas gali socialiai izoliuotis nuo vietinių gyventojų.

Prisitaikymo naujoje šalyje procesą veikia ir migranto santykiai su vyraujančios kultūrinės grupės atstovais. Teigiama, kad mažiau psichologinių problemų turi tas migrantas, kuris įgijo draugų ir pažįstamų vietinių gyventojų tarpe. Tyrimais net įrodytas ryšys tarp socialinių kontaktų su vietiniais gyventojais skaičiaus ir migrantų pasitenkinimo bei prisitaikymo sėkmės. Sėkmingiau prisitaiko tie imigrantai, kurie aktyviai bendrauja su vietiniais gyventojais.

Emigrantų kultūrinė ir psichologinė adaptacija priklauso ne tik nuo individualių, bet ir nuo grupinių faktorių, t.y. sąveikaujančių kultūrų charakteristikų.

Vienas iš tokių grupinių faktorių yra kultūrinė distancija. *Kultūrinė distancija* – tai yra suvokti skirtumai ir panašumai tarp skirtingų kultūrų. Tai gali būti kalbos, religijos, šeimos struktūros, išsilavinimo lygio, materialinių sąlygų, klimato, valgio, drabužių ir kiti skirtumai.

Įdomu yra tai, kad subjektyvus skirtumų ir panašumų suvokimas gali skirtis nuo realybės. Pavyzdžiui, jei žmogus labai gerai pažįsta kitos šalies kultūrą, istoriją, yra įvaldęs jos kalbą, jam ta šalis gali atrodyti labiau panaši į jo gimtąją šalį, nei yra iš tikrųjų. Arba mes esame linkę žmogų, su kuriuo galime laisvai bendrauti viena kalba, suvokti kaip labiau panašų į save. Kultūrinės distancijos suvokimą taip pat veikia statusų lygybė arba nelygybė, bendrų tikslų turėjimas arba neturėjimas.

Adaptacijos etapai

Daugelis adaptacijos tyrėjų bandė suprasti kokie pasikeitimai vyksta po pirminio kultūrinio šoko bei identifikuoti adaptacijos etapus. Ruben ir Kealey (1979) išskiria tris adaptacijos etapus⁹:

⁸ Breidokienė R. EMIGRANTŲ PSICHOLOGINĖ IR SOCIOKULTŪRINĖ ADAPTACIJA: KAS LEMIA JOS SĖKMĘ? [inetarktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. kovo 15d.]. Prieiga per internetą : <http://www.psyvirtual.lt/straipsniai/emigrantu_adaptacija2.html>.

⁹ Kim, Y.Y. *Intercultural adaptation*// GUDYKUNST William B. „ASANTE Molefi Kete. *Handbook of international and intercultural communication*. Newbury Park : Sage Publ., 1995.

- 1) psichologinis prisitaikymas
- 2) kultūrinis šokas
- 3) tarpkultūrinis efektyvumas.

Kaip ir Ruben ir Kealey (1979), Pruitt (1978) apibrėžime išskiriama prisitaikymo ir išsiviečių dalyvavimo visuomeniniame kitos šalies gyvenime dimensija, suvokiama kaip sudaranti adaptacijos sąvokos dalį. Kim (1995) taip pat išskiria 3 adaptacijos etapus – kultūrinis šokas, migranto efektyvumas ir adaptacinis pasikeitimas - į pirmą vietą iškeldama kultūrinį šoką. Kim taip pat pastebi, jog dauguma autorių migranto tarpkultūrinės adaptacijos patirtį pateikia kaip problematišką ar nepageidaujamą, todėl siekiama ją kaip įmanoma sumažinti. Alternatyvų požiūrį pasiūlė Adler (1987), kultūrinį šoką perkeldamas į daug platesnį kontekstą, kuriame kultūrinis šokas prilyginamas didžiulei mokymosi patirčiai, vedančiai į didesnį sąmoningumą bei asmenybės ugdymą. Tokiu atveju į kultūrinį šoką žiūrima ne kaip į ligą, kurios vienintelis vaistas - sėkminga adaptacija, o kaip į tarpkultūrinio mokymosi patirtį, savęs pažinimą, ir permainas.

Taigi, apžvelgus įvairių autorių darbus, akivaizdu, jog kultūrinis šokas yra svarbiausias adaptacijos etapas, todėl kitame skyriuje išsamiau nagrinėsime kultūrinio šoko apibrėžimą, etapus bei simptomus.

1.2. Kultūrinis šokas

Jau apie 30 metų yra studijuojamas reiškinys, vadinamas kultūriniu šoku. Šią sąvoką pirmasis suformulavo antropologas Kalervo Oberg (1960). Iki tol dažnai buvo naudojamas terminas „nostalgija“, „tėvynės ilgesys“, nors dabar laikoma, kad nostalgija yra tik vienas iš kultūrinio šoko simptomų. Psichologai ir antropologai nemažai tyrinėjo daug keliaujančius žmones – diplomatus, keliautojus, mainų programos studentus ir verslo atstovus. Galiausiai Kalervo Oberg kultūrinį šoką iš dalies netgi sulyginė su liga, nes, pasak jo, jis turi visus ligos požymius: priežastį, simptomus ir gydymą.

Antropologas K.Oberg (1960, 176) taip aprašo kultūrinį šoką¹⁰ :

Kultūrinis šokas yra išprovokuojamas nerimo, atsirandančio praradus visus mums įprastus mūsų socialinių ryšių ženklus ir simbolius. Šie ženklai ir simboliai apjungia tūkstančius būdų, kuriais mes

¹⁰ LUSTIG, Myron W. *Intercultural competence : interpersonal communication across cultures* . Boston [Mass.] [etc.] : Pearson : A and B [Allyn and Bacon], 2006.

orientuojamės savo kasdieninio gyvenimo situacijose : kada paspausti ranką ir ką pasakyti sutiktam žmogui, kada ir kaip duoti arbatpinigių, kaip užsisakyti kavinėse ir restoranuose, kaip apsipirkti, kada priimti, o kada atsisakyti pakvietimų, kada teiginius priimti rimtai, o kada ne. Dabar šių ženklų, kuriais gali būti žodžiai, gestai, veido išraiškos, papročiai ar normos, iš mūsų reikalaujama augant ir jie sudaro tokią pat svarbią kultūros dalį kaip ir kalba, kuria kalbame ar tikėjimas, kurį priimame. Visi mes esame priklausomi nuo šimtų tokių signalų, net jei patys sąmoningai jų nesuprantame. „...“

„...“ Keletas kultūrinio šoko simptomų yra : pernelyg skrupulingas ir dažnas rankų plovimas; perdėtas susirūpinimas dėl geriamojo vandens, maisto, indų, patalynės; fizinio kontakto su aptarnaujančiu personalu baimė; tuščias, bereikšmis žvilgsnis į tolį; bejėgiškumo pojūtis, pykčio priepuoliai dėl įvairių vilkinimų ir atidėlojimų, kiti smulkūs nusivylimai; atidėlojimas ar atsisakymas mokytis priimančios šalies kalbą; perdėta baimė būti apgautam, apiplėštam ar sužeistam; pernelyg didelis dėmesys įvairiems nedideliems skausmams ar odos sužeidimams; ir, galiausiai, siaubingas namų ilgesys, noras išgerti geros kavos puodelį ar nueiti į savo kvartalo parduotuvę, aplankyti artimuosius, ir apskritai pasišnekėti su žmonėmis, kurie tikrai tave supranta.

Kultūrinio šoko problema – tai asmenybės augimo problema, gyvenimiškų stereotipų laužymas, reikalaujantis didžiulio asmeninių resursų panaudojimo. Kultūrinio šoko fenomenas yra daug platesnis nei vien tik tarpkultūriniai santykiai, nes iš esmės beveik kiekvienas iš mūsų nuolat, kiekvieną dieną susiduria su skirtumais tarp įvairių subkultūrų net ir gyvendami vientisoje etninėje visuomenėje¹¹.

Literatūroje išskiriamos trys pagrindinės kultūrinio šoko atsiradimo priežastys : 1) pažįstamų ženklų praradimas, 2) tarpasmeninių santykių nutrūkimas, 3) identiteto krizė.

K.Oberg mano, kad kiekviena kultūra turi daugybę socialinės aplinkos simbolių, tiek verbalinių, tiek neverbalinių (gestai, mimika) bendravimo būdų, kurie padeda mums orientotis ir veikti kasdieninėse gyvenimo situacijose. Nuo šių signalų, kurių daugumos mes netgi nesuvokiame, priklauso mūsų vidinė savijauta. Kai visa ši nematoma sistema, padedanti orientotis pasaulyje, tampa neadekvati naujos kultūros sąlygomis, žmogus patiria gilų nervinį sukrėtimą.

Kultūrinio šoko pasireiškimo lygmuo ir adaptacijos trukmė priklauso nuo asmeninių atvykėlio charakteristikų bei savos ir svietimos kultūrų ypatumų. B.B.Кочетков teigimu, išsilavinę, intelektualūs jauni žmonės adaptuojasi greičiau. Vyrai adaptuojasi greičiau nei moterys. Kita vertus,

¹¹ Кочетков В.В. *Психология межкультурных различий : учебное пособие для вузов*. Москва : Per Se, 2002.

čia autoriui galima paprieštarauti, nes naujausi tyrimai¹² rodo, kad yra atvirkščiai, t.y. tarp žmonių, anksčiau laiko grįžusių iš ilgalaikių darbo komandiruočių užsienyje, net 81 proc. sudaro vyrai. Didžiausia dalis – 20-39 metų amžiaus. Remiantis tokiais tyrimo duomenimis galime daryti prielaidą, jog vyrai, pasižymėdami tokiomis labiau „vyriškomis“ laikomomis savybėmis kaip pasitikėjimas savimi, drąsa, veržlumas, ambicingumas, ryžtingumas, lengviau įveikia pirmuosius tarpkultūrinius barjerus, tačiau vėliau nepereina „krizinio“ kultūrinio šoko etapo (kitai dar vadinamo „atmetimo“ etapu) ir nepriėję naujojoje kultūroje grįžta namo. Autorius taip pat mano, jog autoritariškos asmenybės adaptuojasi ne taip sėkmingai. Išskiriamas atskiras tipas žmonių, kurie adaptuojasi geriausiai – **overseas type**¹³. Tai ekstravertiškas tipas, atviras bendravimui ir besidomintis aplinkiniais, pasitikintis savimi ir kompetetingas savo profesinėje srityje. Jo vertybių sistemoje didžiausią vietą užima bendražmogiškos vertybės.

Jandt teigia, jog kiekvienas žmogus, ar tai būtų tik laikinas lankytojas ar imigrantas, atvykęs į svetimą šalį, patiria tam tikrą kultūrinį šoką. Tai yra pirmoji individo reakcija į pasikeitusią aplinką. Mes patenkame į panašias situacijas visada, kai keičiame darbą, imame mokytis naujoje mokymosi įstaigoje, pakeičiam gyvenamąją vietą ir pan. Visur yra susidariusios savotiškos kultūros, prie kurių tenka taikytis. Vieniems žmonėms tai pavyksta lengviau, kitiems – sunkiau.

Kultūrinio šoko etapai

Atvykus į naują šalį, žmogus pirmiausia viskuo žavisi, tačiau pamažu žavesys gali virsti nerimo, nepripažinimo jausmais ir sukelti nostalgiją – pasiilgimą tų socialinių ir kultūrinių dalykų, prie kurių mes esame pripratę ir kurie mūsų nebetrikdo. Praėjus šiam laikotarpiui, dauguma žmonių prisitaiko prie naujų sąlygų, ir svetima šalis tampa sava.

Adler (1975), Pedersen (1995) ir kiti išskiria penkis kultūrinio šoko etapus¹⁴:

„Medaus mėnesio“ etapas arba pirminė euforija. Tai buvimo naujoje šalyje pradžia, kai viskas nauja ir jaudina. Naujai atvykęs žmogus viskuo žavisi, mato tik gerąsias šalies puses. Iš esmės

¹² 2008m. atliktas Globalus darbo šalies pakeitimo tyrimas, kuriame dalyvavo 154 įvairių pasaulio kompanijų vadovai, atstovaujantys 4,3 mln. darbuotojų. Iš www.delfi.lt. *Ilgalaikėms komandiruotėms užsienyje neatspariausi jauni vyrai*. 2008 lapkričio mėn. 16d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą : <<http://gyvenimas.delfi.lt/archive/article.php?id=19161265>>

¹³ Кочетков В.В. *Психология межкультурных различий : учебное пособие для вузов*. Москва : Пер Се, 2002.

¹⁴ JANDT, Fred Edmund. *An introduction to intercultural communication : identities in a global community*. Thousand Oaks [Calif.] [etc.] : Sage Publications, 2007.

asmuo šioje stadijoje yra turistai, kurio asmenybės pagrindai išsiskiria namų kultūroje. Vidutiniškai apie 3 pirmus mėnesius juntama pakili nuotaika, kai viskas aplinkui yra įdomu ir nauja, o menki nesklaidumai priimami kaip iššūkiai, tačiau geros nuotaikos nesugadina. Tačiau kai kurie asmenys, atvykę į kitą šalį nori jaustis kaip namuose, negali susitaikyti su tuo, jog kažko teks atsisakyti, juos nemalonina jau pirmomis dienomis ima veikti kalbos barjeras, maistas ar klimatas. Tokiu atveju „medaus mėnesio“ būsenos jie gali ir nepatirti.

„Atmetimo“ etapas. „Medaus mėnuo“ pamažu baigiasi. Atvykėliui tenka susidurti su vis daugiau problemų – kalbos barjeru (net mokant kalbą, tenka priprasti prie naujo akcento ir gtvės kalbos), transporto problemomis (tenka išmokti naudotis, pvz., metro), apsipirkimo problemomis (kai niekur nepavyksta rasti pirkti mėgstamų produktų). Pradedama atrodyti, kad niekam neberūpi tavo problemos – net jei aplinkiniai padeda išspręsti problemas, atvykėliui ima atrodyti, kad jie nesupranta problemos svarbos ir žiūri į tai kaip į smulkmeną. Paprastai atvykėliui šiuo metu ima atrodyti, kad žmonės šioje šalyje, matyt, nemėgsta užsieniečių, ir tai veda į antrąją stadiją. Šis etapas apima atsiskyrimą nuo įprastų, pažįstamų dalykų ir susierzinimą bei priešišumą skirtumams, patirtiems naujoje kultūroje. Atvykėlis ima pykti ant naujos kultūros, viskuo skūstis. Tai, galima sakyti, yra kultūrinio šoko ligos krizė. Žmogus ima pastebėti tik blogus dalykus aplinkui, jį viskas erzina. Ši fazė yra vadinama kritine ta prasme, kad žmogus arba susiima, išgyvena ir prisitaiko prie naujos šalies, arba pasiduoda, viską meta ir grįžta namo.

Šis etapas yra pats sudėtingiausias, suteikiantis daug destruktivių minčių, pasekmės gali būti įvairios. Šiame etape atvykėliui ima erzinti viskas: atsiranda vienišumo jausmas, atrodo, jog vietiniai nedraugiški, o dažnai net ir priešiški nusiteikę, maistas blogas, sunku susikalbėti, atsiranda didžiulis namų ilgesys, sudėtinga tvarkyti įvairius reikalus su įvairiomis institucijomis ir vietiniais gyventojais dėl kalbos barjero, nesusikalbėjimo. Šioje stadijoje daugelis išgyvena netgi neapykantą kitai šaliai, pabrėžtinai siekia deklaruoti savo vertybes, naudojant savo nacionalinius simbolius, dėvint nacionalinius drabužius ar kitaip išreiškiant savo išskirtinumą bei patriotizmą, tarsi protestuojama prieš naują kultūrą. (pvz. Arabų kilmės imigrantai Prancūzijoje). Idealizuojama gimtoji šalis, atsiranda didžiulis poreikis palaikyti tvirtus ryšius su artimaisiais, likusiais namuose. Stadija yra kritinė, dėl to, kad atvykėlis arba prisitaiko prie naujos aplinkos, arba pasiduoda ir susiduria su rimtesnėmis psichologinėmis problemomis (kraštutinės reakcijos gali apsireikšti įvairiomis patologijomis, polinkiu į alkoholį ir narkotikus, ar netgi savižudybę) arba netgi išvyksta namo. Tačiau net ir perėjus šią stadiją, ji ilgainiui gali vėl pasikartoti.

„Regresijos“ etapas. Jeigu pavyksta atsispirti pagundai grįžti namo, tačiau dar nepavyksta susitaikyti su nauja šalimi, pereinama į trečią stadiją. Tai yra savotiškas regresavimas, grįžimas atgal, prie savo kultūros – stengiamasi kuo daugiau kalbėti savo kalba, valgyti tik savo šalies patiekalus, skaityti laikraščius, atsiųstus iš namų, ir pan. Šioje stadijoje apie tėvynę atsimenami tik geri dalykai, visi ten turėti rūpesčiai pamirštami, ir žmogus ima stebėtis, kodėl jis apskritai išvažiavo. Tokia emocinė „duobė“ tęsiasi taip pat apie 3 mėnesius.

Sėkmingai išgyvenus (arba netgi sėkmingai „prašokus“) trečią stadiją, pereinama į ketvirtą stadiją – **„atsigavimo“**. Tada pradedama prisitaikyti prie vietinės kultūros, dingsta nerimas. Paprastai dar nepavyksta prisitaikyti visiškai, ir ne visada pavyksta suprasti aplinkinius žmones, tačiau laikoma, kad atsigavimo stadija pasiekta, kai žmogus jau yra 90 proc. prisitaikęs prie aplinkos. Esant šiai stadijai žmogus ima suprasti, kad kultūros nėra geros ir blogos, o yra tiesiog skirtingos. Žmogus priima naują kultūrą, kai kurie dalykai jam ima netgi labiau patikti naujoje šalyje. Pagaliau, prabuvus naujoje šalyje apie 6 mėnesius, nuotaika stabilizuojasi (nebėra nei perdėtai pakylėta, nei bloga), ir žmogus gali gyventi įprastą gyvenimą.

Pradedama suvokti ir įsisąmoninti skirtumus, atsiranda bendravimo įgūdžiai, pusiausvyra. Suvokiami kultūriniai skirtumai, mažiau kritikuojama svetima kultūra. Nors dar neįjuntamas visiškas komfortas ir atsipalaidavimas, vyksta progresas, užmezgami nauji ryšiai, savijauta laipsniškai gerėja.

„Pritapimo etapas“. Kultūrinės adaptacijos tikslas. Atvykėliai gyvena pilnavertį gyvenimą, jaučiasi maksimaliai patogiai, kiek tai apskritai įmanoma. Naujas gyvenimo būdas ir tradicijos priimami ir toleruojami tiesiog kaip kitokie. Sumažėja nerimo ir baimės lygmuo, atsiranda nuspėjamumo jausmas, todėl išvengiama daugybės stresinių situacijų.

Dažnai žmonės, neištvėrę nostalgijos ir grįžę į tėvynę, labai nusivilia. Mat jie pamiršta vieną svarbų dalyką – praleidus nemažai laiko užsienyje, grįžus namo, tenka išgyventi ne ką kita, o vėl tą patį... kultūrinį šoką. Žmogus nebegrįžta į visiškai tokią pat aplinką – namuose būna daug kas pasikeitę, su draugais ir šeimos nariais šnekėtis tampa sunku, nes „viskas nebe taip, kaip buvo“. Todėl dažnai nutinka, kad tėvynės pasiilgęs ir namo sugrįžęs emigrantas ima ilgtis šalies, iš kurios ką tik pabėgo... Tai vadinama „papildoma“ kultūrinio šoko stadija – **„atvirkštinis kultūrinis šokas“**. Ši fazė gali būti labai sunki psichologiškai – žmogus ima jaustis, lyg jis nebepriklausytų niekur, nebeturėtų nei namų, nei vienos „savos“ vietos pasaulyje. Atvirkštinis kultūrinis šokas, arba sugrįžimo šokas, patiriamas vėl sugrįžus į savo gimtąją kultūrą. Kaip nurodė Michael Paige,

„kultūrinis šokas yra lauktas susidūrimas su nepažįstama aplinka. Sugrįžimo šokas yra netikėtas susidūrimas su pažįstama“. Toks šokas sugrįžus į savąją kultūrą gali būti netgi sudėtingesnis, negu kultūrinis šokas nuvykus svetur. Po teigiamų emocijų dėl sugrįžimo namo gali apnikti svetimumo jausmas, susijęs su suvokimu, jog kai kurie dalykai pasikeitė nuo išvykimo. Vėliau seka prisitaikymo periodas ir „persilaužimas“.

Todėl labai svarbu suprasti, kas yra kultūrinis šokas, ir išmokti su juo susidoroti. Dažniausiai tam tiesiog reikia daugiau laiko ir suvokimo, jog normalu pereiti visus kultūrinio šoko, o tuo pačiu ir adaptacijos etapus.

Kultūrinis šokas, arba pereinamasis šokas yra reakcija į gyvenimą kitoje kultūroje. Kadangi kultūrinis šokas dažnai yra lyginamas su liga, Gibson išskiria tokius simptomus :

- Įsitępimas, praradimo jausmas, jautimasis atstumtuuju, pasimetimas, nerimas
- Padidėjęs irzlumas
- Nuolatiniai skundai dėl klimato
- Nuolatiniai pretekstų ieškojimai likti namuose, niekur neiti, nedalyvauti
- Nuolatinis rūpinimasis oro ir vandens užterštumu
- Baimė prisiliesti prie vietinių žmonių
- Atsisakymas mokytis vietinės kalbos
- Rūpinimasis, kad kas nors apvogt ar apgaut
- Noras kalbėtis tik su „protingais“ žmonėmis, t.y. ne vietiniais, nepagrįstas kultūros, šalies ir žmonių kritikavimas
- Perdėtas tėvynės garbinimas, idealizavimas
- Stiprus noras grįžti namo, nepaisant pasekmių
- Fiziniai simptomai : galvos skausmas, miego sutrikimai (mieguistumas ar nemiga), apetito praradimas, virškinimo sutrikimai, arba priešingai, persivalgymas, sunkaus, kaloringo maisto poreikis, pernelyg didelis alkoholio vartojimas.

U ir W kreivės hipotezė

Su kultūrinio šoku dažnai siejama taip vadinama *U ir W kreivės tarpkultūrinės adaptacijos hipotezė*. Šios hipotezės esmę sudaro tai, kad adaptacijos proceso metu, pereinant iš

vieno kultūrinio šoko etapo į kitą, individo emocijos kyla ir krenta cikliškai¹⁵, grafiškai atkartodamos U arba W raidės formą.

Pradinėje U kreivės hipotezėje, pirminis tarpkultūrinis kontaktas sukelia labai pozityvią, beveik euforinę būseną, kuri vėliau, didėjant nuovargiui ir pasireiškus kultūriniam šokui tampa vis negatyvesnė ir negatyvesnė, o dar vėliau, pasiekusi dugną, vėl palaipsniui ima kilti, nes migrantas susipažįsta su nauja kultūra ir ši jam nebeatrodo tokia svetima. Vėliau U kreivė buvo išplėsta iki W formos kreivės tam, kad būtų įtrauktas readaptacijos šokas, kuomet migrantui sugrįžus į savo originaliąją kultūrą, jo reakcija iš pradžių būna neigiama, o vėliau palaipsniui vėl kinta į teigiamą.

Ilgalaikis tarpkultūrinis kontaktas, reikalaujantis visiško pasinėrimo į kitą kultūrą, gali išprovokuoti fenomeną, vadinamą *kultūriniu šoku*. Kitaip tariant, *kultūrinis šokas* atsiranda tuomet, kai žmogus susiduria su naujais dalykais, kuriuos jam sunku suvokti ir interpretuoti dėl pasikeitusio kultūrinio konteksto. Tam tikri dalykai, buvę savaime suprantamais namuose, naujoje kultūroje reikalauja nuolatinio stebėjimo tam, kad būtų pasiektas tam tikras supratimo lygmuo. Prarastas nuspėjamumo jausmas kartu su nuovargiu, atsirandančiu dėl nuolatinio budrumo bei susikaupimo stengiantis suprasti tai, kas seniau buvo savaime suprantami dalykai, įtakoja neigiamas emocijas, susijusias su *kultūriniu šoku*.

Kaip stipriai patirsime kultūrinį šoką priklauso nuo keleto faktorių, tokių kaip asmeninės savybės, kiek priimančioji kultūra skiriasi nuo mūsų, kokį gausime socialinį palaikymą bei nuo mūsų gyvenimo kitoje kultūroje tikslo. Žinoma, šiuolaikinės informacinės technologijos (internetas, vaizdo telefonija ir t.t.) gyvenantiems svetimoje kultūroje suteikia naujas komunikavimo su savo artimaisiais ar likimo draugais galimybes. Naujosios medijos įgalina interaktyvų virtualų bendravimą, tokiu būdu galima sumažindamos stresą ir įtampą, sukeltą adaptacijos.

1.3. Pagrindiniai kultūrinės adaptacijos veiksniai

Daugybė emigrantų, atvykusių į kitas šalis dirbti ar dėl kokių kitų priežasčių, nuo pat pradžių susiduria su visiškai skirtingu bei jiems neįprastu gyvenimo būdu, taisyklėmis, normomis, papročiais, įpročiais, tradicijomis ir kultūromis. Peterson ir Shimada (1978) iškėlė klausimą, ar apskritai žmonės iš skirtingų kultūrų gali suprasti vienas kitą? Ne taip kraštutiniškai nusiteikęs

¹⁵ LUSTIG, Myron W. *Intercultural competence : interpersonal communication across cultures* . Boston [Mass.] [etc.] : Pearson : A and B [Allyn and Bacon], 2006.

Stenings (1979) vis dėlto įrodė, jog tarpasmeniniai santykiai gali blogėti, jei kultūriniai skirtumai yra labai dideli.

Gebėjimas adaptuotis – emigrantų efektyvumo šaltinis

Mendenhall, Dunbar ir Oddou (1987) nustatė, jog nuo 20% iki 40% emigrantų į savo šalį sugrįžta anksčiau, nei planuota dėl to, kad jie (arba jų šeimos) nesugebėjo adaptuotis svetimose kultūrose. Ši problema buvo nagrinėjama daugybėje darbų (Katz ir Seifer, 1996; Harrison, 1992; Coperland ir Griggs, 1985). Katz ir Seifer (1996) pažymi pagrindines nesėkmingos emigracijos priežastis: 1) nesugebėjimas greitai adaptuotis kitoje kultūroje; 2) asmeninės, emocinės ir t.t. savybės; 3) nesugebėjimas susitvarkyti su užduotimis bei atsakomybe kitoje šalyje.

Young Yun Kim (1986, 1988) identifikavo pagrindines charakteristikas, kurios tiksliai numato migranto adaptacijos sėkmingumą¹⁶. Originaliosios kultūros panašumas į naująją, priimančią kultūrą yra vienas svarbiausių faktorių potencialiai adaptacijai. Pavyzdžiui, migrantas iš Kanados Jungtinėse Amerikos Valstijose adaptuosis daug lengviau nei tarkim vietnamietis iš Pietryčių Azijos. Taip pat gali skirtis ir migrantai iš tos pačios šalies – priklausomai nuo to, ar jie yra augę kosmopolitiškame didmiestyje ar provincijos vietovėse, kurios sąlyginai patiria mažiau įtakos iš svetur.

Pritapimui kitoje kultūroje didelę įtaką taip pat turi:

- Asmeninės patirtys įgytos iki kontakto (kalbos mokėjimas, žinios apie kultūrą, gyvenimo sąlygas konkrečioje šalyje);
- Ankstesnės buvimo užsienyje patirtys.

Vienas iš svarbiausių ir pagrindinių faktorių, atitinkamai įtakojančių adaptacijos procesą yra draugiškų santykių su vietiniais gyventojais užmezgimas.

Kultūrinės adaptacijos veiksniai

Literatūroje minimos trys pagrindinės veiksnių, lemiančių atvykėlio kultūrinę adaptaciją, grupės: 1) *individuali patirtis*; 2) *organizacinė patirtis*; 3) *kontekstinė (aplinkos) patirtis*. Visi šie veiksniai turi didelę įtaką adaptacijos lygiui ir tarpkultūriniam efektyvumui (Parker ir McEvoy, 1993). Kai kuriems tyrėjams, išskiriantiems bendravimą su kitais žmonėmis, svarbiausi tiriami faktoriai yra asmeninės savybės, tokios kaip nuoširdumas, sąžiningumas,

¹⁶ Jandt, Fred E. *Intercultural communication : an introduction*. Thousand Oaks : Sage, 1995.

kantrybė, atvirumas ir pastovumas (Baker ir Ivancevich, 1971). Kitos individualios savybės, tokios kaip demografinės charakteristikos (amžius ir lytis), noras emigruoti, kitos šalies pažinimas, prieš tai įvykusių kelionių į užsienio šalis patirtys, taip pat turi daug įtakos emigrantų adaptacijos efektyvumui. Kontekstinė patirtis, pavyzdžiui, sutuoktinio ar kito šeimos nario nesugebėjimas adaptuotis kitoje kultūroje, bei kultūrinė distancija, yra labai sunkiai kontroliuojama.

Apžvelgę tris svarbiausias veiksnių, įtakojančių kultūrinę adaptaciją, grupes, toliau išnagrinėsime kintamuosius, sudarančius šias grupes, akcentuodami emigrantų kultūrinę distanciją.

Individualūs faktoriai

Individualius faktorius, darančius įtaką atvykėlių adaptacijai, galima išskirstyti į keturias atskiras grupes : 1) asmenybė; 2) ankstesnė tarptautinė patirtis; 3) darbo patirtis; 4) demografinės charakteristikos.

Asmenybiniai ypatumai

Daugybė kintamųjų, susijusių su asmenybe, identifikuojami kaip turintys didelę įtaką tarpkultūrinei adaptacijai. Jau nuo 1960-ųjų Cleveland, Mangone ir Adams pabrėžė asmeninių savybių svarbą adaptacijai. Kalbama apie tokias pastebimas savybes, kaip kultūrinė empatija, emocinė branda, politikos jautimas ir humoro jausmas, kurios yra labai svarbios kultūriniam efektyvumui. Visi šie gebėjimai yra būdingi individui ir atsispindi individualiame elgesyje. Būtent šie emigranto psichologiniai faktoriai ir intelektualiniai resursai turės daugiausiai įtakos adaptacijos procesui.

Kitas labai svarbus faktorius, kuris lemia emigrantų, kurie išvyko savo noru, adaptacijos sėkmę yra motyvacija¹⁷. Įvairių tyrimų duomenimis, tie emigrantai, kurie pagrindinėmis savo emigracijos priežastimis įvardina profesinio augimo galimybes, geresnę vaikų ateitį, siekį labiau save realizuoti, yra aktyvesni ieškodami darbo naujoje šalyje, bei mokydami naujos kalbos. Tuo tarpu tie asmenys, kurie emigravo sekdami savo draugų ar giminaičių pavyzdžiu ar tikėdamiesi greitos finansinės naudos, dažniausiai orientavosi tik į trumpalaikius tikslus ir nebuvo pasiruošę aktyvesnei veiklai. Susidūrę su naujais iššūkiais, kylančiais iš pasikeitusios aplinkos, jie pasyviau sprendė iškilusius sunkumus.

¹⁷ Breidokienė R. EMIGRANTŲ PSICHOLOGINĖ IR SOCIOKULTŪRINĖ ADAPTACIJA: KAS LEMIA JOS SĖKMĘ?//http://www.psyvirtual.lt/straipsniai/emigrantu_adaptacija2.html

Dar vienas asmenybinis veiksnys, kuris turi įtakos tam, kaip emigravęs žmogus adaptuosis naujoje sociokultūrinėje aplinkoje, yra jo lūkesčiai. Lūkesčiai yra labai glaudžiai susiję su motyvacija. Imigrantų adaptaciją neigiamai veikia jų neadekvatūs lūkesčiai (kai žmogus tikisi pernelyg daug arba, atvirkščiai, neįvertina visų galinčių jį ištikti sunkumų). Labai svarbu, kad lūkesčiai būtų realūs ir adekvatūs tikrai gyvenimo naujoje kultūrinėje aplinkoje patirčiai.

Hamer, Gudykunst ir Wiseman (1978) aprašė 24 įgūdžius, reikalingus geram „pasirodymui“ skirtingame kultūriniame kontekste. Šie 24 gebėjimai suskirstyti į 3 pagrindines grupes : 1) gebėjimas atsilaikyti prieš psichologinį stresą; 2) gebėjimas komunikuoti; 3) gebėjimas užmegzti patenkinamus tarpkultūrinius santykius. Autoriai šiuos faktorius apibrėžia kaip *trečiosios kultūros perspektyvą* (ang. *third-culture perspective*), kuri atspindi požiūrį, jog tarpkultūriniai santykiai įtakoja ne tik individo elgesį, bet ir jo kognityvinę struktūrą. Pasak autorių, trečiosios kultūros perspektyva neišskiria nei emigranto kultūros nei priimančios šalies kultūros. Iš esmės tai yra santykinis modelis, padedantis geriau suprasti tarpkultūrinių sąveikų pagrindą. Tokiu būdu trečiosios kultūros perspektyvos sąvoka veikia kaip ryšys tarp atvykusiojo kultūros ir priimančios kultūros ir skatina teigiamą požiūrį į kitą kultūrą.

Apie trečiąją kultūrą savo darbuose kalba ir Jandt¹⁸. Autorius pristato dar vieną sąvoką, susijusią su trečiąja kultūra – tai *trečiosios kultūros vaikai* (dar kitaip vadinami globaliais klajokliais, transnacionaliais, tarptautiškai mobiliaisiais vaikais). Tai yra vaikai, augantys emigravusiose šeimose ir nebegyvenantys savo kultūroje. Tokie vaikai iš esmės nepriklauso nei vienai kultūrai – nei savo gimtajai, nei naujajai. Tačiau tuo pačiu jie sujungia abiejų kultūrų elementus į visiškai atskirą – trečiąją kultūrą, dėl to rizikuodami patirti marginalizaciją, mat jie nebejaučia priklausomybės nei vienai kultūrai.

Išnagrinėjus trečiosios kultūros perspektyvos sąvoką, galima išskirti tokias dimensijas, turinčias svarbiausios įtakos kultūrinei adaptacijai:

- 1) atvirumas naujoms idėjoms ir patirtims;
- 2) gebėjimas būti empatišku kitoms kultūroms;
- 3) gebėjimas suvokti skirtumus ir panašumus;
- 4) išankstinių nusistatymų neturėjimas;
- 5) nekritiškas požiūris gretinant savąją ir priimančią kultūras;
- 6) gebėjimas užmegzti tvirtus ryšius su kitomis kultūromis;
- 7) žemas etnocentrizmo lygis.

¹⁸ Jandt, Fred E. *Intercultural communication : an introduction*. Thousand Oaks : Sage, 1995

Harris (1973) parodė, kad adaptacijos svetimose kultūrose prigimtis remiasi šešiais pagrindiniais elementais, iš esmės priskiriamais asmeniniams gebėjimams : 1) pastovumas; 2) kantrybė ir tolerancija; 3) paslaugumas; 4) domėjimasis svetima kultūra; 5) kultūros pažinimas; 6) lankstumas. Pasak autoriaus, šie elementai paaiškina 94 % sėkmės adaptacijos svetimoje kultūroje.

Apibendrinus visus aukščiau išvardintus komponentus, galima teigti, jog kitų kultūrų pažinimas yra būtina sąlyga norint sėkmingai adaptuotis ir tokiu atveju individas yra priklausomas nuo savo asmeninių gebėjimų. Norėdamas suprasti kitas kultūras, individas bus priverstas sąveikauti su jomis. Rubeno (1976) tyrimai duoda tikslius nurodymus kaip teisingai analizuoti emigrantų interakcijų kiekį tam, kad būtų suprastas atvykusiųjų tarpkultūrinės adaptacijos mastas. Taigi, jis išskiria septynis elgsenos, susijusios su komunikacija tipus, kurie turi reikšmingos įtakos tarpkultūriniam efektyvumui : 1) pagarbos demonstravimas; 2) orientacija į žinias; 3) empatija kitoms kultūroms; 4) elgesys, pagrįstas vaidmenimis; 5) interaktyvus valdymas; 6) tolerancija dviprasmiškumui; 7) polinkis į interakcijas. Čia tikėtų patvirtinti, jog apibūdinto elgesio demonstravimas vienoje kultūroje sustiprintų psichologinės adaptacijos galimybę kitoje kultūroje.

Ankstesnė patirtis

Ankstesnė įgyta patirtis tarptautiniu lygiu sumažina kultūrinį šoką, paspartina adaptaciją ir padaro ją kompleksiškesnę (Black, 1988; ir Black et al., 1991; ir Church, 1982). Pažymėtina, jog ankstesnioji patirtis gali būti įgyta tiek profesiniu keliu, tiek paskatinta asmeninių poreikių. Taigi, tokia ankstesnė patirtis gali įtakoti ir darbuotojo, išsiųsto dirbti į kitą šalį, adaptaciją.

Darbo patirtis

Techniniai įgūdžiai, susiję su darbu kitoje šalyje, dažniausiai yra pagrindinis kriterijus, atrenkant darbuotoją tam tikrai misijai. Organizacijos dažnai pabrėžia techninį atlikimą, naudojamą vietiniu būdu, norėdamos išsiaiškinti darbuotojo kultūrinį efektyvumą kitoje šalyje (Mendenhall ir Oddou, 1985).

Demografinių ypatumų įtaka adaptacijai

Lytis.

Šiuo klausimu yra labai daug prieštaringų duomenų. Ryšys tarp adaptacijos ir tokių demografinių charakteristikų, kaip amžius, lytis ar tautybė dar vis nėra galutinai įrodytas (Adler et al., 1986; Church, 1982; Tung, 1981; Parker ir McEvoy, 1993). Kai kurie tyrimai teigia, kad moterys ir vyrai vienodai prisitaiko prie naujos sociokultūrinės aplinkos, kitų tyrimų duomenimis – yra tam tikrai skirtumai tarp lyčių. Pavyzdžiui, kai kurie tyrimai išskėlė lyties įtakos adaptacijai klausimą (Adler et al., 1986; Mendenhall ir Oddou, 1985), bet šie tyrimai buvo susiję su dažnesniu vyrų išvykimu dirbti į kitas šalis, vietiniams darbininkams (dažniausiai dėl kultūrinių priežasčių) labiau pageidaujant dirbti su vyrais nei su moterimis, tokiu atveju ryšį tarp lyties ir adaptacijos nustatyti būtų pakankamai sudėtinga ir neobjektyvu. Iš Vidurio Rytų atvykusiajam būtų daug sudėtingiau adaptuotis kontekste, kur moters vaidmuo visose srityse kontrastuoja su tradiciniu moters vaidmeniu šiuose kraštuose. Tokiu atveju, manant, jog kiti faktoriai yra lygūs, neatrodo, jog egzistuotų tiesioginis ryšys tarp lyties ir adaptacijos.

Kita vertus, moterys yra labiau linkusios nerimauti ir yra neužtikrintos dėl ateities, be to – labiau nepatenkintos santykiais su vietiniais gyventojais. Tačiau tuo pačiu jos yra labiau orientuotos į save, šeimą ir vaikus, labiau pasitiki savo vidinėmis jėgomis, turi didesnę komunikacijos potencialą ir yra pasirengusios įvairiapusiškesnei veiklai. Vis dėlto, apibendrinus daugumą tyrimų, galima teigia, kad adaptacijos sėkmė ir kokybė labiau priklauso ne nuo lyties, bet nuo pačios migracijos ypatumų, konkrečios gyvenimo situacijos bei asmeninių žmogaus savybių.

Amžius.

Manoma, kad vaikai sėkmingiau ir greičiau adaptuojasi naujose gyvenimo sąlygose. Lyginant su suaugusiaisiais, jie greičiau priima naujos kultūros normas ir vertybes. Psichoanalitikas E. Eriksonas yra pasakęs, kad vaikai tampa kultūriniais tėvais savo biologiniams tėvams¹⁹. Vaikai greičiau įgyja naujos kultūros kompetenciją ir padeda tėvams adaptacijos procese. Jeigu vaikai pakankamai lengvai susitvarko su prisitaikymu prie naujos kultūrinės ir socialinės terpės, tai emigravę paaugliai susiduria su tam tikrais sunkumais. Paauglystės laikotarpiu didesni autoritetai paaugliui žmonės yra ne tėvai, o jo bendraamžiai. Paauglys emigrantas stengiasi pritapti prie savo bendraamžių išore, manieromis, kalba, mąstymu. Paaugliui yra sunku būti kitokiu nei bendraamžiai, todėl paauglys naujoje kultūroje yra dar labiau dezorientuotas, nei jo tėvai. Paauglys stengiasi, kad

¹⁹ Breidokienė R. EMIGRANTŲ PSICHOLOGINĖ IR SOCIOKULTŪRINĖ ADAPTACIJA: KAS LEMIA JOS SĖKMĘ?//http://www.psyvirtual.lt/straipsniai/emigrantu_adaptacija2.html

jį priimtų bendraamžiai vietiniai gyventojai, bet šiuo adaptacijos proceso metu tėvai iš esmės padėti negali, nes patys yra sutrikę ir bando įsilieti į naują visuomenę. Tyrimai rodo, kad paaugliai emigrantai turi žemesnes socialines, akademinės ir profesines galimybes, negu jų vietiniai bendraamžiai. Be to, jie dažnai patiria diskriminaciją, nėra tikri dėl savo statuso ir tapatumo, jiems yra būdingas aukštesnis pesimizmo ir nusivylimo lygis.

Sėkmingiau adaptuojasi ir mažiau psichologinių sunkumų turi tie paaugliai, kurie nesusikoncentruoja ties viena kuria nors kultūra (savo ar svetimės šalies), bet bando integruotis. Tokie paaugliai yra kompetentingi abiejose kultūrose ir turi abiejų kultūrų draugų. Jie tarsi gyvena dviejuose pasauliuose, t.y. naudoja vienokią kalbą, normas ir elgesio stereotipus su savo bendraamžiais, ir visai kitokias, tradicines – savo šeimoje.

Sunkiausia adaptuotis pagyvenusiems žmonėms, kai kuriems iš jų emigracija tampa nepakeliamu išgyvenimu. Pagyvenę emigrantai dažnai nėra pajėgūs adaptuotis prie naujos kultūrinės aplinkos ir neturi vidinės motyvacijos įsisavinti svetimą kultūrą ir kalbą. Mintimis jie nuolat grįžta į ankstesnius gyvenimo etapus. Migracijoje pagyvenęs žmogus dažnai mažiau pasitiki savimi, blogiau save vertina, jaučiasi praradę gyvenimo prasmę ir įtaką jaunesnėms kartoms. Tačiau toli gražu ne visi pagyvenę emigrantai nesugeba prisitaikyti naujoje socialinėje ir kultūrinėje terpėje. Tyrimai rodo, kad pagyvenę emigrantai, kurie yra išsilavinę bei turi įvairių interesų, ir persikėlę gyventi į naują šalį toliau užsiima savo mėgstama veikla, domisi tuo, kas vyksta aplinkui ir yra labai pozityviai nusiteikę.

Išsilavinimas.

Daugumoje tyrimų yra nustatyta, kad išsilavinimas yra tas veiksnys, kuris mažina adaptacijos naujoje kultūroje sukeltą stresą²⁰. Aukštesnis socialinės kompetencijos lygis, žinių turėjimas, bendravimo ir intelektualio darbo patirtis, užsienio kalbų mokėjimas sąlygoja sėkmingesnius tarpkultūrinius kontaktus. Migrantai, turintys žemesnį išsilavinimą, yra labiau linkę aiškinti savo nesėkmes remdamiesi išorinėmis aplinkybėmis. Tuo tarpu labiau išsilavinę migrantai aktyviau prisiima atsakomybę už savo gyvenimą ir savo situaciją. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad pats savaimė išsilavinimo lygis dar neapsprendžia adaptacijos sėkmės, nes negarantuoja darbo, atitinkančio migranto specialybę ir kvalifikaciją naujoje šalyje. Dažniausiai būna taip, kad „išvažiujančiojo“ žmogaus statusas yra aukštesnis, nei „įvažiujančiojo“, kadangi naujoje šalyje išsilavinimas ir profesinė patirtis nuvertėja.

²⁰ Breidokienė R. EMIGRANTŲ PSICHOLOGINĖ IR SOCIOKULTŪRINĖ ADAPTACIJA: KAS LEMIA JOS SĖKMĘ?//http://www.psyvirtual.lt/straipsniai/emigrantu_adaptacija2.html

Organizaciniai faktoriai

Emigravimo sėkmė priklauso ne tik nuo atvykėlio asmeninių kompetencijų, bet taip pat ir nuo to, kaip jo organizacija vykdo tarptautinius paskyrimus. Vidinė organizacijos struktūra, produkto ciklas, bei bendra organizacijos kryptis turi lemiamos įtakos emigravusiojo tarpkultūriniam efektyvumui. Harzing ir Ruysseveldt (1995) pažymi, kad daugelis įmonių dabar yra nepajėgios valdyti žmogiškuosius išteklius globaliai ir transnacionaliai būtent dėl savo pernelyg statiškų ir nelanksčių struktūrų. Decentralizuota organizacinė struktūra, neturinti griežtų procesų formalizavimo taisyklių, sudarys palankias sąlygas adaptacijos ir prisitaikymo procesams tam, kad darbuotojui būtų kuo daugiau progų užmegzti naujus santykius. Tuo tarpu vadinamoje etnocentriškoje organizacinėje struktūroje pasiekti tarpkultūrinį efektyvumą bus sudėtinga.

Daugybė skirtingų tipų darbo užduočių priverčia žmones susidurti su kitomis kultūromis. Fizinė darbo aplinka visur dažniausiai būna panaši, nepaisant lokacijos vietos. Dažniausiai žmonės gali surasti pažįstamų dalykų auditorijose, biuruose, ambasadose, fermose ar gamyklose. Dėl šių pažįstamų aspektų žmonėms dažnai gali atrodyti, jog ir elgsena tose panašiose vietose bus panaši. Tačiau jau po kelių dienų patirties paprastai susiduriama su tikrais kultūriniais skirtumais, pavyzdžiui, punktualumas, išteklių kontrolė, sprendimų priėmimas, lyčių vaidmenys ar santykiai su kolegomis²¹.

Kontekstiniai faktoriai

Kontekstas, kuriame vyksta ekspatriacija, mums šiame darbe yra kertinis dalykas, kurį reikia išnagrinėti. Hammer, Gudykunst ir Wiseman (1978) pabrėžė būtinybę analizuoti kontekstą, palankų elgesio, tinkamo kultūrinei adaptacijai, demonstravimui. Ruben (1976) iškėlė klausimą dėl individo polinkio į elgesį, naudingą tarpkultūriniais santykiams.

Šiame poskyryje apžvelgsime kontekstinius faktorius, kuriuos galima suskirstyti į tris atskiras grupes : 1) emigranto šeiminė padėtis; 2) kultūriniai įgūdžiai iš ankstesnės patirties; 3) kultūrinis kontekstas (kalba, papročiai, ritualai).

²¹ CUSHNER, Kenneth; ir BRISLIN, W. Richard. *Intercultural interactions : A practical guide*. Second edition. Thousand Oaks : Sage Publ., 1996

Šeiminė padėtis

Šeiminė padėtis gali stipriai įtakoti atvykusiojo adaptacijos procesą. Sukūrę šeimas asmenys paprastai laikomi labiau subrendusiais, nes jau turi tam tikrą patirtį, kuomet reikia prisitaikyti prie kitokio elgesio, ir tai jiems sudaro palankias sąlygas adaptuotis naujose situacijose (Harvey, 1985). Tuo tarpu šiame kontekste, svarbiausias klausimas yra ar emigrantą lydi jo šeima. Literatūroje galima surasti įrodymų, leidžiančių teigti, jog prie emigracijos nesėkmės dažnu atveju didele dalimi prisideda asmeninės ir šeimyninės problemos (Hannigan, 1990). Mes žinome, kad šeima vaidina pirmą planą, norint apibrėžti adaptacijos sėkmę. Šeima, kuri nesugeba adaptuotis naujoje aplinkoje (vidutiniška medicininė pagalba, nepatenkinama švietimo sistema, sutuoktinio noras tęsti savo karjerą ir t.t.) neišvengiamai sukels pavojų sėkmingai adaptacijai (Harzing ir Ruysseveldt, 1995). Be abejo, egzistuoja tyrimų, susijusių su šiuo klausimu, gautų duomenų validumo problema, kadangi duomenys apie šeimą dažniausiai gaunami iš paties emigranto, tokiu atveju neišvengiama subjektyvumo (Hannigan, 1990). Vis dėlto, jei neformalių kontaktų tarp atvykusiojo ir vietinių gyventojų dažnumas ir kokybė turi teigiamą įtaką tarpkultūrinei adaptacijai, tai tokiu atveju šeimos adaptacija būtų vienas svarbiausių veiksnių dažnesniam ir kokybiškesniam bendravimui.

Kai šeima palieka savo namus ir įsikuria naujoje vietovėje, šeimos maitintojas atsiduria dėmesio centre. Jis arba ji gali gauti paruošimą, gali pasikonsultuoti su patyrusiais tokiais klausimais kolegoms darbe, gali sulaukti daug dėmesio ir pagalbos iš šeiminių, imigracijos atveju netgi gali gauti paramą iš tam tikrų socialinių struktūrų. Tačiau kitų šeimos narių problemos gali likti nepastebėtos, užgožtos jaudulio atsikrausčius į naujus namus, o neišspręstos problemos gali atsiskleisti daug vėliau ir labai sunkia bei netikėta forma. Šios problemos gali tapti tokios rimtos, jog netgi gali iškilti grėsmė sėkmingam šeimos maitintojo prisitaikymui. Labai dažna išankstinio tarpkultūrinės užduoties vykdymo pabaigimo priežastimi tampa antrosios pusės (sutuoktinio) negalėjimas prisitaikyti prie pasikeitusių aplinkybių. Vaikų nesėkmės mokykloje, nesėkmingi bandymai užmegzti naujas draugystes sukelti didelių rūpesčių visai šeimai. Todėl reikėtų ypatingai atkreipti dėmesį, jog būtų surastos nišos visų šeimos narių veiklai, kuri suteiktų asmeninį pasitenkinimą bei kitų pagarbą. Tokia veikla galėtų apimti savanorišką veiklą, dalyvavimą religinėse bendruomenėse, narystę įvairiuose klubuose, sporto komandose, arba neformaliuose palaikymo tinkluose²².

²² CUSHNER, Kenneth; ir BRISLIN, W. Richard. *Intercultural interactions : A practical guide*. Second edition. Thousand Oaks : Sage Publ., 1996

Kultūriniai įgūdžiai iš ankstesnės patirties

Kaip mes jau aptarėme anksčiau, ankstesnės kelionės į užsienį teigiamai veikia tarpkultūrinį efektyvumą, nes tarptautinė patirtis palengvina tarpkultūrinę adaptaciją (Church, 1982), tarpkultūrinių kompetencijų įgijimą, ir, tam tikra prasme, padeda išlaikyti lūkesčių pusiausvyrą adaptacijos svetimoje šalyje metu (Weissman ir Furnham, 1987). Tačiau, anksčiau įgyta kultūrinė patirtis įtakos adaptacijos procesą tik tuo atveju, jei prieš tai įgytos specifinės kultūrinės žinios atitiks reikalingas realioje situacijoje. Taigi, galima teigti, jog įgytos specifinės kultūrinės žinios kultūrinę adaptaciją veikia kaip moderatorius.

Kultūrinis kontekstas

Mamman (1995) iškelė hipotezę, kad emigrantas, atvykęs į panašią kultūrinę aplinką, su savo jau turimu kultūriniu bagažu adaptuosis daug geriau, nei tas, kuris pateks į visiškai jam nepažįstamą kultūrinį kontekstą.

Taigi, galima daryti išvadą, jog kultūrinis kontekstas arba kultūrinė aplinka yra labiausiai pastebimas ir adaptacijai aktualiausias faktorius, nes su juo dažniausiai susiduriama kasdieniniame, realiame gyvenime ir pajuntama kultūrinė distancija. Kultūrinę aplinką geriausiai atspindi vadinamoji pastebimoji kultūra, t.y. priimančios kultūros kalba, papročiai, ritualai, gyvenimo būdas, buitis ir t.t.

Čia naudojama *papročių* sąvoka apibūdina įprastines kasdienes veiklas, gyvenimo būdą. Individai išmoksta savo kultūros papročių dar būdami labai maži, jie skiepijami nuo pat gimimo, ir priima juos kaip savaime suprantamą dalyką, gyvenimo pagrindą, dažnai įsivaizduodami, kad tai yra vienintelis teisingas būdas atlikti tam tikrus įprastus dalykus. Kai kurie labiausiai pastebimi kultūriniai skirtumai išryškėja kuomet žmonės susiduria su skirtingais papročiais dirbant, pramogaujant ar bendraujant su kitais. Ypač svarbūs tokioje situacijoje atsidūrusiems individams yra tie papročiai, kuriuos yra tiesiog privaloma perimti, nes kitu atveju busi laikomas neišauklėtu ar neišprususiu. Tai, kas vienoje kultūroje yra savaime suprantama, pavyzdžiui, nepriimtinas nemandagus elgesys, kitoje gali būti priimtinas ir visiškai normalus. Kai žmonės pradeda suprasti kitus papročius ir kokią tai turi prasmę, jie pradeda suvokti kultūrinio reliatyvumo koncepciją. Tai reiškia, jog vienas žmogus negali spręsti apie kitų papročius pagal

išankstinę kažkur susidarytą nuomonę, priešingai, jis privalo suprasti kaip skirtingi papročiai išsivystė tam, kad prisidėtų prie sklandaus visuomenės funkcionavimo.

Ritualai įsiskverbia į kai kurias visų visuomenių veiklas, keisdami savo laipsnį, ir gali egzistuoti kaip visuotinai priimtina socialinė forma arba labiau išskirtinė, individualizuota forma. Ritualai gali tarnauti kaip socialinė komunikacija (pvz. : rankų paspaudimas ar nusilenkimas), jėgų iškvietimui (pvz. : šaukiantis gamtos jėgų pagalbos tam tikru, numatytu būdu), siekiant įtvirtinti ar pakeisti tikėjimą arba sukurti priešpriešą chaotiškam pasauliui (pvz. : krikščioniškas Komunijos sakramentas). Sąvoka ritualas yra naudojama gana plačiai reiškiniu eilei apibūdinti : nustatytoms taisyklėms ir religinėms procedūroms, kultūriškai sąlygotiems papročiams ir visuomenės susitarimams, ir netgi individų manijoms. Labiausiai naudojama prasme ir bendrąja antropologų ir sociologų naudojama reikšme ritualas reiškia standartizuotą elgesį, kuriame ryšys tarp prasmių ir pabaigos nėra būdingas. Todėl ritualai nėra grįsti faktais, bet labiau simbolinėmis reikšmėmis. Ritualai yra nuolatinė santykių dalis – yra giminytės, susisaistymo, dalyvavimo ir susijungimo su organine, psichologine ir metaforine visuomenės realybėmis. Jie yra susiję su pagrindinėmis žmogaus gyvenimo sritimis – gimimu, mirtimi, švara, liga, seksualumu, bendruomeniškumo požiūriu – ir įtraukia žmogaus jausmus ir elgesį į socialinę struktūrą. Tai yra kūniškas, viešas veiksmas, susijęs su simboliais, įtraukiantis žmonių grupes, dalintis lūkesčiais, nors gali būti atliktas ir vienumoje. Paprastai asmuo nesuteikia subjektyvios reikšmės tokiam veiksmui, kuris labiau yra nuolat kartojamas, išmoktas įprotis. Tiems, kurie gyvena ir dirba skirtingose kultūrose, reikėtų įsisamoninti kitų kultūrų ritualus ir sąmoningai neperžengti ir nesityčioti iš tokių įsitikinimų. Atvykėliui nereikėtų teigti, kad tokie veiksmai ir įsitikinimai yra iracionalūs, nes jie gali būti tam tikrų priimančiojo šalies žinių pagrindas. Reikėtų suvokti tokių ritualų jėgą svečioje kultūroje ir būti tolerantiškam šiai įtakai.

Žodinė komunikacija, t.y. kalba - tai interakcija, stropiai sudarytų konvencinių ženklų, kurių reikšmės gerai moka visi visuomenės nariai, realizuojama sistema. Kalba yra visuma kalbinių įgūdžių, kurie leidžia subjektui suprasti ir būti suprastam. Tačiau, kad kalba būtų, reikia ir kalbančiųjų. Kalbos socialinė prigimtis yra viena iš jos vidinių savybių (Karaliūnas 1997, 41). Socialinę grupę, visuomenę, tautą, naciją, kultūrą galima apibrėžti kaip visumą bendraujančių žmonių, prisilaikančių tam tikrą kalbos, papročių, įpročių taisyklių, kurios žmonių bendrijoje atsirado pačios, savaime.

Jandt F.E. (1995) išskiria du pagrindinius atvejus, kai kalba gali tapti barjeru. Kaip neverbaliniai dalykai, žodžiai kaip simboliai tampa barjeru, kuomet nepasidalijama jų pilna reikšme. Netgi kalbantieji ta pačia kalba kartais neperteikia tikrosios žodžio reikšmės, nevienodai supranta tų pačių žodžių reikšmę. Ši problema ypač dažnai sutinkama vertimuose iš vienos kalbos į

kitą. Kitas atvejis, kuomet kalba gali tapti barjeru, tai primestinis vienos kurios kalbos vartojimas, skatinamas naudojantis didesne galia.

Nepakankamas užsienio kalbos mokėjimas komunikacijos procese su kitų šalių ar kultūrų atstovais sukelia daug nesusipratimų ir problemų. Nesvarbu, kuria kalba vyktų susirašinėjimas, atsiranda interpretavimo keblumų, nes skirtingomis prasmėmis vartojami terminai. Bendraujant skirtingų kultūrų individams, labai svarbu kuo efektyviau perteikti verbalinius pranešimus.

Veiksniai (individualūs, organizaciniai ir kontekstiniai), lemiantys atvykėlio kultūrinę adaptaciją, turi didelę įtaką adaptacijos lygiui ir tarpkultūriniam efektyvumui. Individualūs veiksniai itin svarbūs kitų kultūrų pažinimui, kuris yra būtina sąlyga norint sėkmingai adaptuotis. Organizaciniai faktoriai dalinasi adaptacijos našta kartu su asmeniniais kitataučio gebėjimais.

Komunikacijos ir transportavimosi technologinė pažanga pakeitė migrantų patirtį svetimose šalyse. Pirmieji migrantai namus palikdavo visam laikui, turėdami labai mažai vilties sugrįžti. Šiuolaikiniai migrantai gali visiškai laisvai judėti, grįžti į savo gimtąją šalį bei lankyti artimuosius kada tik panorėję. Pirmieji migrantai turėjo itin menkas galimybes, jei iš viso turėjo, paikyti ryšius su savo draugais ir šeima, likusiais gimtojoje šalyje. Šiandieniniai migrantai gali išnaudoti beveik neribotas multimedijų galimybes kontaktų palaikymui su artimaisiais, ar net savąja kultūra (pvz, žiūrėti televizijos programas iš savo šalies).

Nepaisant visų šių pokyčių, imigrantai bei kiti ilgą laiką kitoje šalyje gyvenantys asmenys neišvengiamai patiria kultūrinį šoką ar dezorientaciją bei nerimą gyvendami naujoje kultūroje. Adaptacija yra mokymosi ir naujų normų bei vertybių, priklausančių kitai kultūrai, įsisavinimo procesas. Pagrindiniai sėkmingos adaptacijos faktoriai – gimtosios kultūros panašumas į naująją kultūrą, amžius, išsilavinimas, asmenybiniai ypatumai, ir ankstesnė tarpkultūrinė patirtis.

Galiausiai, kitataučiai negali sėkmingai adaptuotis vien tik savo pastangų dėka. Adaptacija yra interaktyvus procesas, įtraukiantis tiek atvykėlius tiek ir naująją kultūrinę aplinką.

Kultūrinės adaptacijos kontekstas – kertinis dalykas individo kasdieniniam prisitaikymui. Su kultūrine aplinka dažniausiai susiduriama realiame kasdieniniame gyvenime ir dėl to nuolat jaučiamos kultūriniai skirtumai, nulemiantys adaptacijos proceso trukmę bei sėkmingumą. Plačiau kultūrinė distancija, jos samprata bei apraiškos kasdieniniame rutininiame gyvenime bus nagrinėjamos antrojoje šio darbo dalyje.

2. KULTŪRINĖ DISTANCIJA IR JOS ĮTAKA KULTŪRINEI ADAPTACIJAI

Šios darbo dalies pirmajame skyriuje pristatoma kultūrinė distancija, jos samprata, bei ypatybės, pateikiami įvairūs moksliniai požiūriai. Antrajame skyriuje nagrinėjami pagrindiniai atvejai kai su kultūrinėmis distancijomis susiduriama kasdieninėse situacijose ir kaip tai įtakoja atvykėlių adaptacijos procesą. Trečiasis skyrius apžvelgia nacionalinio lietuvių identiteto bruožus, kuriuos išskiria kitataučiai.

2.1. Kultūrinės distancijos samprata ir jos ypatybės

Vaikystėje mums įdiegtos ir išmoktos „tautinės“ sampratos užaugus tampa mūsų įsitikinimų pagrindu ir jų beveik neįmanoma nepaisyti. Kitokie įsitikinimai bei papročiai mums atrodo ekscentriški vien dėl to, kad jie skiriasi nuo mūsų. Kita vertus, mes visi sąmoningai ar nesąmoningai suvokiame, jog visi žmonės iš esmės yra vienodi, jog egzistuoja visuotinės žmogiškos savybės. Tačiau tokių bendražmogiškų savybių sąlyginai yra pakankamai nedaug, nes mūsų nacionalinis kolektyvinis „programavimas“ iškreipia kai kuriuos pradinius instinktus. Tiesa, retais atvejais pavieniai individai, pasižymintys neeiliniais sugebėjimais smarkiai išsiskiria iš nacionalinio konteksto, tačiau apskritai tautinė ar regioninė kultūra nulemia mūsų elgesį, o ne priešingai, ir mes tampame tipiškais savo tautos (ar tos vietos, kurioje gimėme) atstovais. Bendraudami su žmonėmis iš savo aplinkos dažniausiai pastebime, kad kuo tiksliau laikomės savo visuomenės taisyklių, tuo lengviau pritampame, tuo esame populiareni. Tuo tarpu išvykus į užsienį ar savo šalyje susidūrus su kitos kultūros atstovu mūsų tvirtos išankstinės nuostatos bei turėti stereotipai dažnai pasikeičia, o įpročiai bei ritualai praranda aktualumą.

Jei kiekvienos kultūros atstovai laiko save normaliais, peršasi išvada, jog visus kitus jie laiko nenormaliais. Tiesiausias kelias geriau suprasti vieniems kitus – pirmiausia išnagrinėti išskirtinius savo pačių kultūros bruožus. Suvokę, kad patys esame keisti žvelgiant kitų akimis, turime suprasti subjektyvų mūsų etninių vertybių pobūdį. Be to, mes susidarome nuomonę apie kitus, remdamiesi savo subjektyviu požiūriu arba kitų žmonių nuomone. Stereotipai yra pavojingi, tačiau kartais jais galima remtis sprendžiant apie įvairias tautines savybes. Pavyzdžiui, pavienis lietuvis galėtų būti panašus, tarkim, į portugalą, tačiau lietuvių turistų grupę bus nesunku atskirti nuo tokios pat portugalų grupės. Apibendrinti tautiniai bruožai gali neatitikti atskiro asmens, bet puikiai apibūdina didesnes grupes.

Akivaizdu, kad emigrantai, laikinai arba visam laikui išvykstantys iš gimtosios šalies, naujoje vietoje įsitraukia į tarpkultūrinę sąveiką ir susiduria su būtinybe pažinti naują kultūrą ir įsiliesti į naują visuomenę. Kitos kultūros žmonių elgesį prognozuoti sunku, todėl daugelis

emigrantų susiduria su didesniais ar mažesniais sunkumais bendraudami su naujos šalies gyventojais. Mokslininkai jau seniai bando tyrinėti ir nustatyti, nuo ko priklauso ir kas lemia šių tarpkultūrinių sąveikų sėkmę ir bendravimo kokybę. Manoma, kad didžiausią poveikį turi šie faktoriai:

- Teritorija, kuri gali būti bendra arba „savo“ vienai iš grupių;
- Sąveikos trukmė (nuolatinė, ilgalaikė, trumpalaikė);
- Įsitraukimo į visuomenės gyvenimą pobūdis (nuo stebėjimo iki dalyvavimo);
- Kontaktų dažnumas ir gilumas;
- Santykinis statuso ir teisių lygumas;
- Skaičius (dauguma – mažuma);
- Labai ryškūs skiriamieji požymiai (kalba, religija, rasė).

Jau daugiau nei dešimt metų literatūroje pabrėžiama *kultūrinės distancijos*, kaip lemiamo veiksnio tarpkultūrinėje adaptacijoje, sąvoka²³. „Kultūrinės distancijos“ sąvoką įvedė A.Furnham ir S.Bochner. ***Kultūrinė distancija*** - *kultūrinių skirtumų kiekis tarp tos šalies, iš kurios išvykstama, ir tos, kurioje apsistojama, kultūrų*. Kuo didesnė kultūrinė distancija, tuo sudėtingesnis adaptacijos naujoje kultūroje procesas. Kultūrinė distancija – pagrindinė kultūrinio šoko reikšminė dalis. Susvetimėjimo, vienatvės jausmas ir juos lydintio streso lygis priklauso nuo kultūrinės distancijos dydžio²⁴.

Nacionalinė kultūrinė distancija gali būti apibrėžiama ir kaip laipsnis, kuriuo normos ir vertybės vienoje šalyje skiriasi nuo normų bei vertybių kitoje šalyje (Hofstede, 2001; Kogut ir Singh, 1988)²⁵. ***Kultūrinė distancija išreiškia suvoktų panašumų ar skirtumų tarp dviejų kultūrų kiekį***. *Kultūrinę distanciją* mes suprantame kaip atstumą tarp to, kaip skirtingai individai interpretuoja tą patį faktą, situaciją, asmenį, įvykį ar normą, kylančius iš jų gyvenimo bei patirties ir perspektyvų skirtingos kultūros, kuriai jie priklauso²⁶.

²³ Guénette Daniel. *L'impact de la distance culturelle sur l'adaptation des expatriés canadiens dans un contexte international*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 balandžio 29 d.] . Prieiga per internetą : <<https://papyrus.bib.umontreal.ca/dspace/bitstream/1866/1568/1/a1.4g367.pdf>>

²⁴ Кочетков В.В. *Психология межкультурных различий : учебное пособие для вузов*. Москва : Пер Се, 2002

²⁵ Sjoerd Beugelsdijk; Henri de Groot; Gert-Jan Linders; ir Arjen Slangen. *Cultural distance, Institutional distance and international trade*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą : <<http://www.ersa.org/ersaconfs/ersa04/PDF/265.pdf>>

²⁶ GORGORIO, Núria; PLANAS, Núria. *Cultural distance and identities-in-construction within the multicultural mathematics classroom*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą : <<http://subs.emis.de/journals/ZDM/zdm052a2.pdf>>

Nacionalinė kultūra slypi giliai įsišaknijusiose vertybėse ir jų skirtingumas labai smarkiai varijuoja. Bandymai nustatyti būdingus bruožus tam, kad būtų galima apibrėžti ir išmatuoti tuos skirtingumus, vis dar tebėra daugybės mokslinių tyrimų objektas. Daugelyje darbų kultūrinės distancijos sąvoka yra aiškinama remiantis olandų mokslininko Hofstede' s išskirtomis nacionalinės kultūros dimensijomis. Išanalizavęs duomenis, gautus apklausus tarptautinės kompanijos IBM darbuotojus, dirbančius 40 skirtingų šalių, Geert Hofstede (1980, *Culture's Consequences*) išvystė novatorišką ir plačiai paplitusią klasifikacijos schemą, pagal kurią nacionalinėje kultūroje išskiriamos keturios dimensijos :

- 1) *jėgos atstumas*
- 2) *neapibrėžtumo vengimas*
- 3) *individualizmas/kolektyvizmas*
- 4) *vyrishkumas/moterishkumas*.

Kiek vėliau (1991) Hofstede papildė savo darbą, įvesdamas dar vieną, penktąją dimensiją - *trumpalaikės/ilgalaikės* orientacijos. Šis olandų mokslininko darbas tapo pagrindu ir turėjo milžinišką įtaką tolimesniems tyrinėjimams tarpkultūrinės komunikacijos srityje. Iš atlikto tyrimo buvo padarytos išvados, jog atsakymus labiausiai įtakojo priklausomybė tam tikrai šaliai, o ne organizacijai. Kita vertus, Hofstede sulaukė nemažai kritikos dėl to, jog tyrimą atliko tik vienos kompanijos (IBM) pagrindu, neklausė respondentų tautybės, naudojo vien tik kiekybinį metodą. Mokslininkas buvo kritikuojamas ir už tai, kad jo padarytos išvados „klijuoja etiketes“ tam tikroms kultūroms, formuoja stereotipus. Taip pat reiktų pažymėti, jog G.Hofstede' s išskirtos dimensijos labiausiai taikytinos nagrinėjant organizacinę kultūrą²⁷.

Norėdami empiriškai išmatuoti kultūrinę distanciją, Kogut ir Singh (1988) išvystė kultūrinės distancijos sudėtinį indeksą, paremtą lengvu nukrypimu nuo Hofstede' s pirmųjų keturių dimensijų konstrukcijos²⁸.

Daugelis studijų ar tyrimų vėliau naudojo Kogut ir Singh formulę, ar bent jau pritaikytą jos versiją, kaip kultūrinės distancijos matą (Agarwal, 1994; Barkema *et al.*, 1996; Benito and Gripsrud, 1992; Fletcher and Bohn, 1998; Gomez-Mejia and Palich, 1997; Kale, 1991; Morosini *et al.*, 1998; Padmanabhan and Cho, 1996). Kogut ir Singh indeksas pasireiškia objektyviu

²⁷ GIBSON, Robert. *Intercultural business communication*. Oxford : Oxford University Press, 2002

²⁸ EVANS, Jody. *AN ALTERNATIVE OPERATIONALISATION OF CULTURAL DISTANCE*. Iš www.onepine.com. [žiūrėta 2008 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą : < <http://www.onepine.info/Evans3.pdf>>

kultūrinės distancijos matu, pagrįstu su darbu susijusiomis vertybėmis. Labiau tikėtina, kad skirtumai tarp šalių kyla iš to, kaip asmenys suvokia užsienio šalies bendras vertybes ir požiūrius. Šis susitelkimas ties asmens suvokimu yra vertinamas kaip psichinės distancijos konstrukcijos raktinis matmuo, o ši distancija neretai traktuojama kaip sinonimas kultūrinei distancijai. Psichinė distancija yra apibrėžiama kaip „distancija tarp namų rinkos ir užsienio rinkos, kylanti dėl kultūrinių ir verslo skirtumų suvokimo ir supratimo“ (Evans *et al.*, 2000, p.377). Siūloma manyti, kad tai nėra paprastas aplinkos faktorių buvimas, kuris nustato atstumo laipsnį tarp dviejų šalių. Greičiau, tai yra asmens šalies ir užsienio šalies, kuri formuoja kultūrinio atstumo pagrindą, skirtumų suvokimas ir supratimas (Evans *et al.*, 2000; O’Grady and Lane, 1996; Vahlne and Wiedersheim-Paul, 1977)²⁹.

Taigi, nacionalinė kultūrinė distancija, būdama lemiamu veiksniu tarpkultūrinėje adaptacijoje, gali būti apibrėžiama kaip laipsnis, kuriuo normos ir vertybės vienoje šalyje skiriasi nuo normų ir vertybių kitoje. Kitaip tariant, kultūrinė distancija išreiškia suvoktų panašumų ar skirtumų tarp dviejų kultūrų kiekį.

Nepaisant to, jog kultūrinė distancija dažniausiai yra nagrinėjama ir tyrimai atliekami organizaciniu lygmeniu, šiame darbe mes laikysimės tokio požiūrio, jog šis fenomenas aktualiausias ir labiausiai juntamas individualiame lygmenyje, kasdieniniame kiekvieno „svetimajo“ gyvenime naujoje kultūroje. Todėl kitame skyriuje išsamiau nagrinėsime kokiose kasdieninėse situacijose ir su kokiomis kultūrinėmis distancijomis dažniausiai susiduriama siekiant adaptuotis naujoje kultūroje ir kaip tai įtakoja patį adaptacijos procesą.

2.2. Kultūrinės distancijos apraiškos kasdieniniame gyvenime

Pirmajame šios darbo dalies skyriuje mes apžvelgėme kultūrinės distancijos sąvokos istoriografiją. Išnagrinėjus su šia problema susijusią literatūrą galima pastebėti, jog dažniausiai kultūrinė distancija ir visos su ja siejamos sociokultūrinės adaptacijos problemos yra nagrinėjamos pasitelkiant Hofstedes išskirtas dimensijas.

Kultūrinė distancija daugiausiai tyrinėjama kaip neatitikimai tarp skirtingų kultūrų atstovų tautinės sąmonės užprogramavimo, skirtingų mentalitetų, tautos vystymosi konteksto ir eigos bei vertybių. Empiriniai tyrimai dažniausiai atliekami organizacinėse struktūrose. Šiame darbe mes laikomės tokio požiūrio, jog skirtingų kultūrų susidūrimas vyksta kasdien ir visur, visų pirma – kasdieninėse situacijose, buityje. Su kultūriniais skirtumais kiekvienas individas pirmiausia

²⁹ EVANS, Jody. *AN ALTERNATIVE OPERATIONALISATION OF CULTURAL DISTANCE*. Iš www.onepine.com. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą : < <http://www.onepine.info/Evans3.pdf>>.

susiduria tik atvykęs į naują šalį ir stengdamasis čia išgyventi, todėl šiame skyriuje sieksime išsiaiškinti, kokią įtaką kultūrinei adaptacijai turi buitį.

Persikėlimas iš vienos vietos į kitą neišvengiamai sukelia nerimą ir stresą. Tačiau tokią vidinę būseną gali sukelti ne tik aplinkos pakeitimas, bet ir kasdieninių, rutininių įpročių pasikeitimas. Pasikeitusioje kultūrinėje aplinkoje dažnai atsiduriame nepažįstamose ir netikėtose situacijose. Kuo mažiau tokioms situacijoms esame pasirengę, tuo nerimas ir baimė yra didesni. Nerimas apima išbandant naujus dalykus, tai yra maistą, klimatą, gyvenimo sąlygas ir t.t. Stresas, patiriamas dėl problemų kasdieniniame gyvenime, didina individo pažeidžiamumą ir gali turėti įtakos psichinei sveikatai. Nesugebėjimas įveikti nerimą bei nuolatinis stresas, be abejo, neigiamai įtakoja adaptacijos procesą.

Atvykę į kitą šalį, nuo pat pirmų akimirų pastebime daugybę skirtumų. Skiriasi tiek, atrodytų, tokios smulkmenos kaip automobilių dydis, eismas kaire arba dešine puse, durų rankenų forma, Coca-Colos buteliukai, greitosios medicininės pagalbos sirenos, kompiuterio klaviatūra, maisto prekių išdėstymas parduotuvėse ir t.t., tiek ir fundamentalesni dalykai – religija, papročiai, bendravimo kultūra.

Amerikietė studentė pirmųjų dienų išpūdžius Prancūzijoje savo tinklaraštyje aprašo taip :

„<...>Paprastai aš valgau makaronus be jokio padažo ar sumuštinį su žemės riešutų sviestu, tačiau čia, nenorėdama įžeisti šeimininkės, kuri specialiai man paruošė savo mėgstamiausių patiekalų, aš nusprendžiau pabandyti viską - žąsų kepenėles, sūrius, kumpius, vyną ir dar daugybę kitų dalykų. Rezultatas – skrandį skaudėjo visą likusį vakarą.<...> Mane labai nustebino tai, kad bažnyčia yra nešildoma. Aš net negalėjau įsivaizduoti, kad mano šalyje būtų nors vienas nešildomas pastatas – jaučiausi lyg atsidūrusi gilioje senovėje! <...> Šiandien buvau šokiruota universiteto tualetų! Manau, kad Amerikos universitetuose niekuomet nerastumėte tokių atvirų tualetų su skylėmis grindyse...nesitikėjau, kad šis universitetinis miestelis galėtų taip skirtis nuo maniškio, o ypač higienos srityje. <...> Taigi, mano pirmosios dienos Tulūzoje buvo paženklintos įvairiausių kultūrinių skirtumų, apie kuriuos aš net nebuvau pagalvojusi, nepaisant to, jog aštuonerius metus studijavau prancūzų kalbą ir dukart lankiausi Paryžiuje <...>“³⁰.

Iš pateikto pavyzdžio galime matyti, jog galima iš anksto pasiruošti atvykimui į kitą šalį ir taip bent iš dalies sumažinti kultūrinį šoką. Tačiau toks pasiruošimas yra ribotas, nes įmanoma išmokyti šalies, į kurią ketinama vykti kalbą, pasidomėti jos kultūra, papročiais bei

³⁰ *Journal d'observations culturelles de Christina Elefteriades (Washington University), printemps 2005.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą : <<http://blog.dickinson.edu/?p=629>>

tradicijomis, bet pasiruošti buitiniems sąlygoms ir kasdieninio gyvenimo niuansams, nepagyvenus toje aplinkoje būtų tikrai sudėtinga.

Kad ir kokioje šalyje bebūtų, keliaudamas, dirbdamas ar mokydamasis kiekvienas individas neišvengia kontaktų su aplinkiniais, tenka rūpintis maistu ir gyvenimo sąlygomis, visi turi tuos pačius gyvybiškai svarbius poreikius. Pagrindinius žmogaus poreikius savo teorijoje yra labai aiškiai išdėstęs Abraham Maslow (1943)³¹ :

- **fiziologiniai poreikiai:** maistas, drabužiai, šiluma, pastogė, poilsis;
- **saugumo poreikiai:** apsauga nuo pavojų, tvarka;
- **socialiniai poreikiai:** priklausomybės kokiai nors grupei jausmas, draugystė, parama;
- **poreikis būti gerbiamam ir pripažintam:** savo vertės pajutimas, reputacija, statusas, aplinkinių pagarba ir pripažinimas.
- **saviraiškos poreikis:** poreikis išreikšti savo galimybes siekiant nuolat tobulėti.

Maslow teigimu, tam, kad žmogus jaustųsi laimingas ir galėtų gyventi pilnavertį gyvenimą, turi būti patenkinti visų penkių grupių poreikiai. Remdamiesi šia teorija, galime daryti išvadą, jog visų pirma visiems žmonėms svarbiausia yra patenkinti pirminius, fiziologinius poreikius, todėl jie tampa pagrindiniais faktoriais, įtakančiais individo emocijas, savijautą bei elgesį adaptacijos procese. Negalėjimas tinkamai ar visiškai patenkinti tam tikrų poreikių sukelia susierzinimą, diskomforto ir nepasitenkinimo jausmą, kuris savo ruožtu kenkia tolimesniam adaptacijos procesui.

Išsiaiškinę pagrindinius žmogaus poreikius, galime pastebėti, jog vienas iš pirmųjų ir labiausiai pastebimų kultūrinių skirtumų susijęs su maistu. Pasikeitę maisto produktai, valgymo kultūra (pvz. valgymo laikas, ritualai, netgi valgymo vieta) sukelia ne tik susierzinimą ar nepasitenkinimą, atskirais atvejais įvairūs skirtumai gali sukelti rimtų psichologinių ar net fiziologinių problemų. Tarkime, musulmonų religijos atstovas negalėdamas viešose įstaigose gauti jam įprasto maisto, bus priverstas dažniausiai gaminti maistą namuose ir tokiu būdu bus tam tikra prasme atskirtas nuo visuomeninio gyvenimo. Arba Pietietišku kultūrų atstovai, pripratę valgyti restoranuose o ne namuose, atvykę į Šiaurės šalį, kur žmonės į restoranus eina labiau šventinėmis progomis, jaus nuolatinį tokio bendravimo trūkumą, o taip pat ir laisvalaikio leidimo būdo pasikeitimą, kuris sąlygos šiokią tokią nusivylimą. Nepažįstami maisto produktai kartais ne tik „išmuša iš vėžių“, sukelia susierzinimą, nepasitenkinimą, blogą nuotaiką, bet gali sutrikdyti ir organizmo veiklą, pavyzdžiui, gali pasireikšti skrandžio skausmai, įvairios alergijos ar netgi apsinuodijimas.

³¹ FILOSOFIJA. SOCIOLOGIJA. 2007. T. 18. Nr. 4, p. 105–117.

Kitas labai svarbus dalykas, su kuriuo neišvengiamai susiduriama pakeitus aplinką, yra klimatas. Pasikeitusios klimato sąlygos skirtingus individus, atvykusius iš skirtingų kultūrų gali labai skirtingai paveikti. Pavyzdžiui, šilti drabužiai gali padėti apsaugoti nuo šalčio, tačiau sukels diskomfortą asmenims, atvykusiems iš šiltų kraštų. Arba atvirkščiai, žmonės atvykę iš vėsaus klimato kraštų, stipriai kentės nuo karšto ir drėgno oro – juos neišvengiamais kamuos silpnumas, mieguistumas, nuovargis. Dėl pasikeitusio klimato gali užklupti ir rimtos psichologinės bėdos. Žmogui, persikėlusiam iš saulėtų kraštų labiau į šiaurę, pasijus saulės šviesos ir šilumos trūkumas, o iš to kylantys padariniai – ribotas laisvalaikis gamtoje bei suprastėjusi nuotaika, ilgainiui galinti virsti netgi depresija.

Vakarų Europos ar kitų išsivysčiusių šalių gyventojus dažnai šokiruoja tvarkos ir saugumo trūkumas mažiau išsivysčiusiose šalyse. Pavyzdžiui, prie tikslumo ir punktualumo pripratęs vokiečių nuolat jaus susierzinimą, nepasitenkinimą ir netgi nerimą, susidūręs su Balkanų šalių požiūrių į tvarką arba viešojo transporto tvarkaraščių nebuvimu. Lygiai taip pat nuolatinį padidintą dėmesį ir to dėmesio įtakotą stresą jaus juodaodis ar kitos rasės žmogus, atvykęs į priešingą jam etniškai vientisą šalį. Tokiu atveju gali iškilti ir grėsmė saugumui, padidėja rasizmo pavojus. Dažnai būdamas svetimijoje šalyje net nesąmoningai ima jaustis nesaugus, todėl jaučia nuolatinį nerimą, negali atsipalaiduoti.

Socialiniai poreikiai – noras priklausyti tam tikrai grupei, bendrauti, būti pripažintam – taip pat labai svarbus poreikis siekiant susikurti pilnavertį gyvenimą pasikeitusioje kultūrinėje aplinkoje. Šioje situacijoje kone svarbiausią vaidmenį vaidina kalbos barjeras. Nemokėdamas tos šalies kalbos žmogus sunkumų greičiausiai patirs daugelyje kasdieninio gyvenimo sričių – tiek eidamas apsipirkti, tiek naudodamasis visuomeniniu transportu, tiek organizacinėje erdvėje ir t.t. Kalbos barjeras neišvengiamas iš esmės visose kasdieninėse situacijose.

Vos išėję į gatvę naujoje šalyje dažniausiai iš karto susiduriame ir su kitos kultūros atstovais, jų bendravimo ritualais, elgesio normomis. Netgi nebūtina būti atvykusiam iš toli kultūriškai nutolusios šalies, kad sutriktum, kuomet prancūzai ar italai puola bučiuoti visiškai nepažįstamą žmogų, kurį mato pirmą kartą. Šiaurietis tokiu atveju gali pasijusti nejaukiai, nes pažeidžiama jo intymi erdvė.

Atskira tam tikros kultūros atsiskleidimo erdvė – vairavimo kultūra. Kadangi šiuolaikiniame pasaulyje neįmanoma apsieiti be transportavimosi, didelė dalis kasdieninio gyvenimo prabėga naudojantis įvairiomis transporto priemonėmis, tiek nuosavais automobiliais bandant „adaptuotis“ svetimos šalies keliuose, tiek siekiant išsiaiškinti visuomeninio transporto veikimo principus. Pavyzdžiui, iš mažos šalies atvykusiam individui didžiulį stresą gali kelti

naudojimas milijoninio miesto metro sistema, o ramiam šiauriečiui šurpą kelti vaizdai Turkijos ar Egipto gatvėse, kur chaotiškas eismas gali įbauginti ir visko mačiusius vairuotojus.

Nuo kultūrinių skirtumų priklauso ir kultūrinio šoko lygis. Tam, kad būtų galima išmatuoti neatitikimus tarp dviejų kultūrų Babiker *et al.* (1980) išvystė kultūrinės distancijos indeksą (CDI)³².

CDI (*kultūrinės distancijos indeksas*) fiksuoja tarpkultūrinius skirtumus, pasireiškiančius tokiose srityse :

- Klimatas
- Drabužiai
- Maistas
- Kalba
- Religija
- Išsilavinimo lygis
- Materialinis komfortas
- Šeimos struktūra
- Merginimo ritualai.

B.В.Кочетков teigimu, maisto, religijos ir klimato skirtumai susiję su padidėjusiu pavojumi. Maisto, išsilavinimo lygio, merginimo ritualų skirtumai susiję su didėjančiu medicininių konsultacijų skaičiumi.

Daugybė mokslininkų tyrinėjo migracijos įtaką psichinei žmogaus sveikatai. Tyrimų rezultatai rodo, jog migracija dažnai susijusi su maniakine-depresine psichoze ir psichosomatiniais susirgimais. Tarp migrantų taip pat pasitaiko daugiau žmonių, pasižyminčių nestabilia psichika. Nustatyta, jog migrantų tarpe psichinės sveikatos sutrikimai dažnesni nei tarp vietinių gyventojų. Taip pat įrodyta, jog yra konkretus ryšys tarp migrantų grupių ir tam tikrų psichinių susirgimų (pvz. britai Australijoje kenčia nuo alkoholizmo, o indai Anglijoje nuo šizofrenijos).

Taigi, apžvelgę kultūrinės distancijos apraiškas kasdieninėse situacijose, galime teigti, jog kultūrinių skirtumų kiekis yra tiesiogiai proporcingas sunkumams, migrantų patiriamiems adaptacijos procese. *Adaptacijos procesui aktualiausi tie skirtumai, su kuriais susiduriama kiekvieną dieną atliekant įprastines užduotis, pvz. valgant, renkantis drabužius, vairuojant, einant apsipirkti ir t.t.* Ypatingai sudėtinga adaptacija tų žmonių, kurie priklauso skirtingiems kultūrų tipams ir paprastesnė tų, kurių kultūros yra panašios. Kitame skyriuje išsamiau panagrinėsime kokie

³² Кочетков В.В. *Психология межкультурных различий : учебное пособие для вузов*. Москва : Per Se, 2002, p. 300-305.

ypatingi požymiai yra būdingi lietuviškai kultūrai ir su kokiais kultūriniais skirtumais dažniausiai susiduria į mūsų šalį atvykę kitataučiai.

2.3. Lietuvių kultūriniai ypatumai

Apibrėžti tautinius bruožus pavojinga dėl netikslių vertinimų ir stebėtinų išimčių. Būna emocionalių suomių, lėtų italų, drovių amerikiečių ar nepunktualių vokiečių. Tačiau yra toks dalykas, kaip tautinis standartas. Pavyzdžiui, italai plepesni už suomius, o šnekūs suomiai panašesni į tylesnius italus. Panašūs skirtingų tautybių atstovai iš tiesų yra nukrypimas nuo būdingų bruožų.

Kartais apibendrinimai apie vienos ar kitos tautos būdingus bruožus, kalbant apie tipišką italą, vokiečių ar amerikiečių ir t.t., gali pastūmėti kurti stereotipus. Savaime suprantama, jog nerasi dviejų vienodų italų, o amerikiečiai vienas nuo kito taip pat smarkiai skirsis. Tačiau bet kurios šalies gyventojai turi savas sampratas bei savą tikrovės įsivaizdavimą, nes apie tai byloja jų elgesys.

Kultūra, išreiškianti žmogaus pasaulėžiūrą bei pasaulėvaizdį, nėra tik nacionalinis reiškinys. Kai kuriose šalyse regioniniai bruožai taip įsigalėję, jog nustelbia „nacionalinį tipą“. Pavyzdžiui, be ispaniško paso baskai ir andalūzai mažai ką turi bendro, o Šiaurės Italijos gyventojai pietų Italiją ir Siciliją juokais priskiria Šiaurės Afrikai; negalima nepaminėti ir Velso ar Škotijos situacijos Didžiojoje Britanijoje. JAV – multikultūriniame „katilė“ – rasiniai ir kalbiniai skirtumai lėmė susiskirstymą į tris pagrindines grupes : juoduosius, ispanakalbius bei angliškai kalbančius baltuosius³³. Ir tai tik keletas populiariesnių pavyzdžių.

Kolektyvinė kultūra didesniu ar mažesniu mastu veikia daugelio mūsų gyvenimą. Visad įdomu stebėti, kaip kiekviena tauta įsivaizduoja save ir kaip pristato pasauliui, tačiau dar įdomiau, kokius mus mato kiti, iš šalies. Štai kaip Lietuvą, jos gyventojus bei kultūrinius ypatumus pristato vienas žymiausių britų tarpkultūrinės komunikacijos ir lingvistikos specialistų R.D.Lewis (2000).

Lewis išskiria tokias lietuviams būdingas savybes bei vertybes :

- Tautinės tapatybės saugojimas (patriotiškumas)
- Dosnumas
- Muzika (ypač chorai) ir šokiai
- Meilė gamtai
- Romantiškumas

³³ LEWIS, Richard Donald. *Kultūrų sandūra : kaip sėkmingai bendrauti su kitų tautų ir kultūrų atstovais*. Vilnius : Alma littera, 2002

- Svetingumas
- Šeima
- Jausmai
- Dorovė.

Mokslininkas taip pat pažymi, jog dėl sovietų įtakos Lietuvoje išliko valdininkų savivalė bei griežtas įstatymo laikymasis. Tačiau aukštinami ir patriotai, nors buvę komunistų vadai dar daug kur turi valdžią, egzistuoja ir politinės privilegijos.

Lewis manymu, lietuviai stovi arčiau pašnekovo nei latviai ar estai. Kartais gali ir paliesti pašnekovą, bet rečiau nei romanų tautų atstovai ar slavai. Ne tokie punktualūs kaip šiaurės kaimynai, nesilaiko darbotvarkės taip griežtai kaip estai, bet apskritai mano esą organizuoti ir tvarkingi. Versle dar ryškūs sovietinio biurokratizmo pėdsakai. Per derybas kartais neapsieinama be emocijų. Lietuviai šnekesni bei emocionalesni už latvius ir estus, pastarųjų net laikomi plepiais, kartais netgi pavadinami Baltijos ispanais. Tuo tarpu lenkams lietuviai atrodo šalti. D.Lewis nuomone, Lietuvoje išsilavinimo lygis gana aukštas, su lietuviais įdomu bendrauti, jų nuomonė dažnai nuspalvinta romantiško idealizmo bei nostalgijos. Lietuviai klausosi atidžiai, nors kartais truputį nekantrauja, jeigu nori pasakyti savo nuomonę, greitai pajunta kito žmogaus nuotaiką, o vaišingi šeimnininkai gali užlaikyti svečių ir iki paryčių.

Savo knygoje „Kultūrų sandūra : kaip sėkmingai bendrauti su kitų tautų ir kultūrų atstovais“ („*When Cultures Collide*“) kultūrų tyrinėtojas teigia, jog lietuviai ištikimi šeimai, vaikams ir draugams, taip pat turi tvirtą nacionalinio savitumo jausmą ir gyvybingas kultūros tradicijas, ryšiai su gamta ir šiandien tebėra stiprūs. R.D.Lewis pataria su lietuviais elgtis kaip su asmenybėmis ir draugais, neskubėti rodyti troškimo kuo greičiau užsidirbti pinigų, verčiau sakyti savo, o ne kompanijos, valstybės pareigūnų ar politikų nuomonę. Taip pat siūloma plėtoti asmeninius darbo santykius, paremtus abipuse simpatija, nesidrovėti parodyti jausmus.

Apžvelgėme kaip lietuvių nacionalinis identitetas pristatomas kitataučio mokslininko, tyrinėtojo akimis, tačiau labai panašius pastebėjimus galime aptikti ir interviu su kitu migrantu atvykusiu dirbti ir gyventi į Lietuvą :

„<...>Mačiau čia daugybę žmonių vaikštinėjančių ir dviračiais važinėjančių žmonių, girdėjau, kad dauguma vasarą plaukioja ežeruose. <...>Britai ežeruose nelabai plaukioja, nes vasaros nebūna karštos ir vanduo gerai neišyla. Britai labiau mėgsta tiesiog vaikščioti pėsčiomis, kopti į kalnus.

- Kas jus čia dar stebina?

Tai, kad daugybė vaikų mieste žaidžia krepšinį. Įdomiai atrodo ir specialiai įrengtos aikštelės šalia Baltojo tilto, kur važinėja vaikai riedlentėmis, riedučiais. Dažnai ten stabteliu ir juos stebiu, nes tie vaikai atrodo labai talentingi.

- Palyginkite įprastą pavasario savaitgalį Vilniuje ir Mančesteryje.

Čia daug tyliau. Mančesteryje daugybė žmonių eina į miestą. Jūsų kultūra labai orientuota į šeimą, žmonės savaitgaliais vyksta į kaimus aplankyti giminių, dėl to mieste tampa tyliau ir jame lieka beveik vien jaunimas.

*Mančesteryje į barus, naktinius klubus, restoranus eina visokio amžiaus žmonės, ne vien jaunimas. Vilniuje tai daugiausiai daro tik jaunuoliai.*³⁴

26 m. britas iš Mančesterio, Golfo aikštyno vadovas

Lietuvių elgsena bendrais bruožais panaši į kaimynų latvių, estų, lenkų, taip pat į skandinavų ir vokiečių. Tačiau, palyginus Baltijos šalis, lietuviai yra labiau į santykius orientuoti nei estai. Lietuviai dažniau linkę į netiesioginę komunikaciją. Palyginus su azijiečiais, arabais ar Lotynų Amerikos gyventojais, lietuviai daug labiau orientuoti į reikalus, nors, palyginti su Šiaurės Amerikos ar Vakarų Europos verslininkais, mūsų tautiečių efektyvumas gerokai kuklesnis³⁵.

Apžvelgėme pagrindinius nacionalinius lietuvių bruožus, kuriuos išskyrė užsienio ir lietuvių mokslininkai, bei į Lietuvą atvykę kitataučiai. Išnagrinėję įvairią medžiagą, pateiktą skirtinguose šaltiniuose, galime teigti, jog Lietuva neturi ypatingų nacionalinių bruožų, kurie ją priskirtų prie kurių nors kraštutinių kultūrų. Todėl, galime manyti, jog kitataučių pastebimi kultūriniai skirtumai bei pajauta kultūrinė distancija nėra tokia didelė, kad galėtų apsunkinti sėkmingą adaptaciją Lietuvoje.

Paskutinėje šio darbo dalyje pristatysime atliktą kitataučių adaptacijos Lietuvoje empirinį tyrimą, pateiksime surinktus duomenis ir pristatysime gautus rezultatus bei išvadas.

³⁴ „Lietuvos rytas“, 2009m. balandžio 18d., NR. 16 (3347)

³⁵ Neverdauskas B., Stankevičius V., Viliūnas V., Černiūtė. **Tarptautinių projektų kultūriniai ypatumai.** [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. balandžio 27d.]. Prieiga per internetą: <http://www.emokymas.lt/emokymas/projektu_vadyba/125598.html>.

3. KITATAUČIŲ, GYVENANČIŲ IR DIRBANČIŲ LIETUVOJE, ADAPTACIJOS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologijos pristatymas

Tyrimo problematika. Teorinėje šio darbo dalyje buvo pristatyta kultūrinės distancijos samprata ir tai, kaip ji pasireiškia kasdieninėse gyvenimo situacijose. Apžvelgus ankstesnius su kultūrine distancija susijusius tyrimus, galima pastebėti, jog kultūrinės distancijos apraiškos labiausiai pastebimos kasdieniniame gyvenime. Kasdieninėse situacijose kultūrinė distancija pasireiškia per buitį, kalbą, papročius, ritualus, įpročius, tarpusavio interakcijas, socialinius vaidmenis, šeimą, bei organizacinę veiklą. Daugybė emigrantų, kurie atvyksta gyventi, dirbti ar studijuoti ilgesniam ar trumpesniam laikotarpiui, iš karto susiduria su visiškai skirtingu bei jiems neįprastu gyvenimo būdu, taisyklėmis, normomis, papročiais, įpročiais, tradicijomis ir kultūromis. Taigi šio tyrimo problema yra atvykėlių susidūrimas su kultūriniais skirtumais kasdieniniame gyvenime ir kaip tai įtakoja jų prisitaikymą ir adaptaciją naujoje kultūroje.

Tyrimo objektas. Šio tyrimo objektu yra kitataučiai, gyvenantys ir dirbantys arba studijuojantys Lietuvoje.

Tyrimo tikslas. Remiantis kultūrinės distancijos apraiškomis apžvelgti kitataučių patirtį adaptuojantis kasdieniniame, socialiniame, kultūriniame gyvenime, bei profesinėje veikloje.

Tyrimo uždaviniai.

- Atskleisti esminius kultūrinius skirtumus tarp gimtosios šalies ir Lietuvos, bei jų įtaką adaptacijos sėkmingumui
- Ištirti prisitaikymą darbe, susidūrimą su organizacine aplinka ir naujų kompetencijų įgijimą
- Išanalizuoti šeimos faktoriaus įtaką adaptacijai
- Išsiaiškinti tarpasmeninių interakcijų svarbą adaptacijos procesui
- Pristatyti kasdienes situacijas, kuriose labiausiai juntami kultūriniai skirtumai
- Nustatyti kaip kitataučiai vertina savo adaptaciją ir ateitį Lietuvoje

Tyrimo hipotezės. Šiame tyrime keliamos tokios hipotezės:

- Tirtų kitataučių adaptacija Lietuvoje labiau sėkminga nei nesėkminga
- Individai itin ryškiai suvokia kultūrinę distanciją kasdieninio gyvenimo situacijose
- Pozityvi tarpasmeninės komunikacijos patirtis (ypatingai užmegzti kontaktai su vietiniais gyventojais) daugelyje socialinio gyvenimo sferų leidžia atvykėliui savo adaptaciją įvertinti kaip sėkmingą
- Šeima didžiąja dalimi yra lemiamas veiksnys planuojant savo ateitį priimančiojoje šalyje.

Tyrimo metodas. Šiam tyrimui atlikti buvo pasirinktas pusiau struktūrizuotas kokybinis interviu. Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą ir uždavinius kokybinio interviu metu surinkti duomenys pateikia platesnę, problemą paaiškinančią informaciją. Metodo pasirinkimą lėmė tai, jog šis kokybinis tyrimo būdas geriausiai leis suprasti priežastis, bei įtakojančius veiksnius kitataučių kultūrinei adaptacijai. Tiriant individo prisitaikymą ir jo požiūrį į tai, konkretaus asmens pastebėjimus dėl kultūrinių skirtumų tarp gimtosios ir priimančios šalies, toks tyrimo metodas leidžia gauti nuodugnesnę informaciją, nes klausimai nėra apibrėžti ir konceptualizuoti, o surinkti duomenys yra įtakoti tyrimo dalyvių patyrimo ir prioritetų, todėl kokybinis tyrimas yra subjektyvus. Šis subjektyvumas ir leidžia atskleisti keliamus uždavinius ir patikrinti hipotezes. Taigi kokybiniu tyrimu siekiama atsakyti į klausimus *kaip* ir *kodėl*, tai yra pažinti žmonių patirtį ir tikslus.

Tyrimo atranka. Atranka šiam tyrimui, dėl jo metodų ir keliamų uždavinių yra tikslinė. Pagrindinis kriterijus – respondentai turi būti atvykę nuolat gyventi arba laikinai, bet pakankamai ilgam laiko tarpui dirbti ar studijuoti Lietuvoje. Atsirenkant respondentus, sąmoningai buvo vengiama Erasmus programos studentų, nes autorius laikosi nuomonės, kad Erasmus studentai visose šalyse gyvena tam tikrame specifiniame mikroklimatė ir nepatiria tokio stipraus kultūrinio šoko, kaip kiti migrantai. Šiame tyrime laikomasi tokio požiūrio, jog tiriamųjų demografinės savybės, o ypač respondentų lytis, nėra lemiamos, nes remiantis teorine medžiaga tiesioginis ryšys tarp tam tikrų demografinių savybių ir adaptacijos proceso nebuvo nustatytas. Todėl nebuvo siekta respondentų imties reprezentatyvumo, t.y. buvo siekiama kuo įvairesnio tautybių pasiskirstymo, tačiau ne reprezentatyvaus tautybių, amžiaus, ar lyties pasiskirstymo. Be to, kuo įvairesni respondentai, tuo daugiau įdomesnės informacijos galima sužinoti, aptikti netikėtų, nenumatytų aspektų. Tyrimė buvo naudojama siėgo gniūžtės atranka. Paprastai, kitataučiai bendrauja

tarpusavyje, dirba tarptautinėse organizacijose ar mokosi tarptautinėse universitetų studijų programose, todėl labai dažnai jų kolegoms ir draugams yra kiti atvykėliai.

3.2. Tyrimo rezultatai

Tyrimui atlikti buvo apklausti 16 respondentų iš 11 skirtingų šalių : Armėnijos, Makedonijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Brazilijos, Prancūzijos, Indijos, Portugalijos, Čekijos, Slovėnijos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos. Visų atvykėlių amžius gana panašus, nuo 20 iki 40 metų, t.y. pakankamai jauni žmonės, tačiau atliekant šį tyrimą, laikytasi požiūrio, jog demografinės savybės neturi lemiamo vaidmens kitataučių adaptacijoje. Pašnekovų gyvenimo Lietuvoje trukmė svyruoja nuo 4 mėnesių iki 8 metų, visi kalbinti kitataučiai gyvena Vilniuje.

Atvykimo priežastys, pirmasis įspūdis

Adaptacijos teorija išskiria, kad žmonės vyksta į kitas šalis dėl įvairių priežasčių, skirtingomis aplinkybėmis ir su skirtingais įsipareigojimais priimančiai visuomenei. Skirtingi vizito kitoje šalyje tikslai bei trukmė lemia skirtingą santykį su adaptacijos procesu. Ilgalaikių planų turintiems imigrantams adaptacijos procesas yra ypač svarbus, tuo tarpu atvykstantiems trumpesniam laikui kontaktai su naujomis kultūromis yra mažiau reikšmingi ir reikalaujantys mažiau pastangų. Pavyzdžiui, atvykę studijuoti gali minimaliai sumažinti prisitaikymo pastangas, gyvendami pakankamai uždaroje bendruomenėje, prisiimdami tik studento vaidmenį. Tai matyti ir mūsų tyrimo atveju, nes apklaustieji į Lietuvą atkeliavo ir Lietuvą pasirinko dėl įvairių skirtingų priežasčių. Vieni į Lietuvą atvyko dėl darbo, kiti studijuoti, dar keletas dėl asmeninių priežasčių (artima draugystė, vedybos ir t.t.) :

„Lietuvą pasirinkau todėl, kad turiu čia giminaičių, kurie daug pasakojo apie Lietuvą, taip pat kvietė aplankyti.<...> Dirbu vyrėju armėniškų patiekalų restorane.“³⁶ (Karenas, Armėnija)

„Aš čia gyvenau pusę metų, kai studijavau pagal Erasmus programą VGTU. <...> Kodėl pasirinkau Lietuvą? Nes kai aš studijavau, tai man čia labai labai patiko šita šalis...viskas! (šypsosi) Man patiko viskas : vietos, žmonės...ir aš sugrįžau čia, nes mano mergina yra lietuvė. Ir dar dabar aš planuoju pradėti kažką dirbti čia...“ (Candido, Portugalija)

³⁶ Čia ir kitur respondentų kalba netaisyta, jei pateiktas originalus atsakymas (t.y. neversta iš kitos kalbos), aut.past.

„Aš studijuoji lietuvių kalbą. (*Kodėl pasirinkai Lietuvą?*) Nes aš esu lietuvė, turiu pilietybę., mano senelis yra lietuvis. Aš dirbu brazilijos-lietuvių bendruomene ir man labai idomiausi Lietuvą.“ (Andrea, Brazilija)

„Aš atvykau čia, nes...nu aš vedęs. Ta prasme mano žmona lietuvė. Aš turėjau draugę lietuvę, ir aš atvažiavau čia ... (*O kodėl atvažiavot gyventi būtent į Lietuvą?*) mh...geras klausimas..(juokiasi) , net nežinau kodėl, norėjau išbandyti kažką naujo.“ (Alexandar, Makedonija)

„<...> studijuojau čia...pasirinkau Lietuvą, nes čia pigu...ir geras gyvenimas...ir gera vieta studijuoti...“ (Sanni, Indija)

„Leisk man truputį paskaičiuoti...mmm...man atrodo, jau trys metai kaip aš čia, aha, tikrai. Kaip jau sakiau, aš esu prekybininkas, tai pardavinėju šaldytą žuvį, kitus visokius šaldytus jūros produktus...ir sekasi visai neblogai, cha! (juokiasi)...ir dar laisvu laiku dėstau prancūzų, tai va taip....kodėl Lietuvą?...geras klausimas...net ir nežinau tiksliai. Turėjau keletą draugų, kurie čia jau gyveno, tai aš buvau jų aplankyti porą kartų, Lietuva man labai patiko...tai ir nusprendžiau atvažiuoti čia gyventi, ir viskas, tokia istorija.“ (David, Prancūzija)

Daugybė migrantų, atvykusių į kitas šalis dirbti ar dėl kokių kitų priežasčių, nuo pat pradžių susiduria su visiškai skirtingu bei jiems neįprastu gyvenimo būdu, taisyklėmis, normomis, papročiais, įpročiais, tradicijomis ir kultūromis. Taigi, pirmasis susidūrimas su nauja šalimi, kultūra, dažnai prilygsta lengvam šokui, arba priešingai, palieka itin gerą įspūdį, todėl pirmasis susikurtas įvaizdis apie šalį taip pat yra labai svarbus. Iš didžiosios dalies respondentų atsakymų galime daryti išvadą, jog Lietuva bendrąja prasme palieka gerą pirmąjį įspūdį :

„Jau mano ketvirta karta Lietuvoje. Pirmą kartą buvo 2003m. Pirmą įspūdžiai buvo nuostabu, labai maža miesta - Vilnius, viskas labai švarus... As galvojau, kad būtų labai senas miestas...jis ir yra, bet galvojau kitaip... nežinau kaip paaiškinti (juokiasi), bė mašinos, labai šalta, bet mano įspūdžiai tikrai buvo geriau!!!“ (Andrea, Brazilija)

„Kai mes pirmą kartą atvykome į Lietuvą, aš ir mano šeima, buvo labai daug įvairių nuomonių, kurios laikui bėgant labai pasikeitė....o patys pirmi įspūdžiai? ...na, lietuviai man pasirodė labai išdidūs žmonės, jie neturi labai daug, bet labai didžiuojasi tuo, ką turi.“ (Shasta, JAV)

„...patys patys pirmieji įspūdžiai? Baaaa...aš įsimylėjau Lietuvą!!! (šaukia) ne, bet tikrai, kodėl tu juokiesi?! (juokiasi) man šita šalis pasirodė labai simpatiška...viskas taip maža, žavinga, švaru...ir velniškai pigu! ...ir tu žinai, tos gražios merginos, ir viskas...jeigu rimtai, tai pires važiuodamas net neišsivaizdavau kaip tai galėtų atrodyt...“ (David, Prancūzija)

„Mano įspūdžiai buvo labai geri!!! Iš pat pirmo žvilgsnio. Ir aš turėjau labai gerą nuojautą apie Lietuvą, nes jūsų futbolininkas labai gerai žaidė mano mėgstamiausio komandoj – FC Porto (juokiasi) (*O kaip dar dėl tų įspūdžių, papasakok plačiau*) Aaaaa..., taip taip taip...man labai patiko. Nes Vilnius yra

gražus, taigi toks ir buvo pirmas išpūdis. Nu ir tada jau žmonės, aišku merginos... puiki atmosfera!“ (Candido, Portugalija)

„Ne taip blogai kaip tikėjaisi (šypsosi). Draugiški žmonės“ (Denis, Slovėnija).

„Tai buvo prieš 8 metus, bet vis dar teigiami...“ (Matthias, Vokietija)

Visi be išimties respondentai teigė, jog pirmieji jų išpūdžiai apie Lietuvą buvo geri arba net labai geri. Galima būtų išskirti nebent Mario iš Slovėnijos, kurio pirmieji išpūdžiai buvo dvejopi, tačiau pats Mario iš karto įvardiją priežastį:

„Mano pirmasis išpūdis buvo toks, lyg aš būčiau grįžęs keletą dešimtmečių atgal...gal būt dėl to, kad atvykau į Kauno traukinių stotį? (juokiasi) Bet kuriuo atveju, aš labai greitai supratau, kad Lietuva gali pasiūlyti tą patį ką ir kitos išsivysčiusios šalys.“

Įdomu pastebėti tai, jog neigiamai apie Kauną (kartu dar minimas ir Panevėžys) atsiliepė ir dar vienas pašnekovas prancūzas Romain :

“Aš iš karto įsimylėjau miestą! Man labai pasisekė, kad turiu galimybę gyventi Vilniuje! Tiesą pasakius, jei man būtų pasiūlę projektą Kaune arba Panevėžyje, aš nebūčiau sutikęs.” (Romain, Prancūzija).

Galime neabejoti, kad pirmieji teigiami išpūdžiai apie šalį sudarė prielaidas sėkmingesniai prisitaikymui bei paskatino dar daugiau domėtis Lietuva, gyvenimo sąlygomis, šalies kultūra, situacija. Šis pozityvus išpūdis sukelia teigiamas emocijas ir neatstumia atvykėlių, sukuria šviesios šalies optimistinę įvaizdį. Kita vertus, pirmąjį gerą išpūdį apie šalį galime priskirti ir vadinamajam „medaus mėnesio“ etapui, pirmajai kultūrinio šoko fazei, kuomet didžioji dalis atvykėlių jaučia euforiją, beveik viskas be išimties naujoje aplinkoje patinka. Vėliau, pereinant į kitus kultūrinio šoko etapus, pirmieji išpūdžiai gali stipriai keistis.

Kultūriniai skirtumai kasdieninėse situacijose

Atliktas tyrimas patvirtino prielaidą, jog kultūrinė distancija labiausiai pastebima kasdieninio gyvenimo situacijose. Tai ypač akivaizdu su kalba susijusiose problemose, buityje, viešajame gyvenime, darbiniuose santykiuose ir t.t. Respondentai tai vertina kaip itin aktualų dalyką. Galime manyti, kad taip yra todėl, jog šiuos kultūrinius skirtumus jie patiria galbūt net keliasdešimt kartų per dieną, o tai nuolat atspindi, kad jie yra „svetimi“ priimančiojoje šalyje ir

primena apie egzistuojantį atstumą tarp individo ir kitos kultūros. Pabandysime iš eilės pristatyti sritis, kuriose kultūriniai skirtumai jaučiami labiausiai.

Maistas

Mityba yra vienas iš pagrindinių ir svarbiausių žmogaus fiziologinių poreikių. Pasikeitę maisto produktai ir pati valgyimo kultūra stipriai įtakoja tiek fizinę tiek psichinę žmogaus sveikatą. Specifiniai, neįprasti patiekalai gali sutrikdyti organizmo veiklą, sukelti skrandžio skausmus, o nepažįstami produktai ar patiekalai – nemažą stresą. Šiuo atveju su kultūriniais skirtumais mitybos srityje susiduria ir mūsų respondentai. Dauguma tiriamųjų pabrėžė, jog maistas jų gimtojoje šalyje stipriai skiriasi nuo lietuviškojo :

“Ilguosi maisto. Ką mes valgome labai skiriasi nuo to, ką valgotė jūs. Ir žmonės čia neina valgyti vėlai vakare...” (Candido, Portugalija)

“Lietuva nėra gurmanų šalis. Oj prisimenu tą “rožinę sriubą” ir pilvo skausmus po cepelinų...” (Denis, Slovėnija)

“Pagrindiniai patiekalai pietaujant labai skiriasi čia ir Jungtinėje Karalystėje. Čia galima įsigyti maisto iš skirtingų pasaulio šalių beveik kiekviename prekybos centre... Vieną sykį kai pirkau šviežią, tačiau jau suprantamai mirusią žuvį prekybos centre, kai staiga ji atgijo, apsižvalgė ir padarė paskutinį savo šuolį – tai dalykas, kurio niekada nebuvau matęs savo šalyje”. (Marc, Didžioji Britanija)

“Mūsų kultūra ir Lietuvos kultūra kardinaliai skiriasi, mūsų ir maistas ir drabužiai labai skiriasi.” (Ramandeep, Indija)

„...prancūziškas maistas – štai, ko dar man trūksta! Ypač valgyimo kultūros, karštų kruasanų anksti ryte... mmmm (šypsosi)“ (David, Prancūzija)

Išanalizavus respondentų atsakymus, prielaida, jog kuo kultūros viena nuo kitos labiau nutolusios, tuo labiau juntama kultūrinė distancija pasitvirtino (Sanni, Ramandeepas iš Indijos). Tačiau įdomu pastebėti ir tai, jog mūsų maistas šokiruoja net ir atrodytų labai panašių kultūrų atstovus – slovėną, britą. Tuo tarpu vienas iš prancūzų paneigė mitą, jog prancūzai yra pernelyg dideli gurmanai, kad galėtų valgyti lietuvišką maistą :

“Riebus lietuviškas maistas... mmm...labai mėgstu !! aš kartais ir gaminu ir valgau lietuvišką maistą . Bulvinius blynus ir cepelinus...” (Romain, Prancūzija)

Iš kitataučių reakcijų ir komentarų susijusių su maistu galima spręsti, jog maistas iš tiesų yra ko gero pats svarbiausias fiziologinis poreikis, todėl kultūriniai skirtumai šioje srityje yra itin ryškūs ir pastebimi, taip pat labai aktualūs adaptacijos proceso metu.

Klimatas

Šalies klimatas ir oro pokyčiai respondentų buvo minimi taip pat dažnai kaip ir maistas. Remiantis tiriamųjų atsakymais, galima teigti, jog šalies klimatas labai stipriai įtakoja laisvalaikio leidimo būdą, žmonių nuotaikas bei savijautą :

„Didžiausi iskitumai, aš manau, yra kad žmonės keičiasi kaip oras... kada yra žiema visi labai rimti, nėkalba, pavasaris jau prasideda juokytis, vasaras visi yra labai faina, laiminga, ruduo jau prasideda buti tili ir t.t. Brazilijoje, mes visada esame tas pats...(Andrea, Brazilija)

„... ne tik dėl oro, žinoma, yra labai salta, bet nieko blogo, kiekviena diena tu mokausi, kad reikia daug rūbų ir t.t.“ (Eduardo, Brazilija)

„O taip...žiema buvo labai šalta man. Jaučiausi gana depresyviai, nes be to dar ir gyvenau vienas. Dabar pavasaris ir mano gyvenimas absoliučiai pasikeitęs, tikrai tikrai. Oras ir viskas, kas su tuo susiję- mažiau lauko pramogų, daugiau laiko leidžiama darbe, žmones tylesni nei slovenai. (Denis, Slovėnija)

“Oras mane šokiruoja kiekvienąsyk, nes gali bet kada pasikeisti”. (Sanni, Indija)

“Labiausiai negatyvus dalykas Lietuvoje, mano nuomone, yra klimatas. Oras neretai padaro neigiamą įtaką, žmonės tampa ne tokie laimingi ir pozityvūs. O kai jie nusiteikę neigiamai jie nesisveikina su kaimynais, nenori padėti kitiems ir panašiai”. (Mario, Slovėnija)

Be kita ko, kalbinti kitataučiai mano, jog lietuvių charakteris taip pat yra nulemtas oro. Taigi, galima daryti išvadą, jog klimatas veikia ne tik fizinę žmogaus būseną (atvykusiems iš itin šiltų kraštų sunku pakelti šaltį, priprasti prie daugybės rūbų ir t.t), bet ir lemia psichologinę žmogaus savijautą, netgi nacionalinį charakterį. Respondentai, šiuo metu gyvenantys Lietuvoje pastebi, kad lietuviai keičiasi kartu su oru : žiemą ir rudenį būna liūdnesni ir uždaresni, o pavasarą ir vasarą linksmesni, draugiškai nusiteikę.

Kalba

Beveik visi be išimties pašnekovai kaip pačią svarbiausią kultūrinę distanciją, ypatingai aktualią kasdieniniame gyvenime, išskyrė kalbą. Taigi, galima teigti, jog kalbos

nemokėjimas buvo svarbi komunikacinė kliūtis, ir dėl to atvykėliai jautė tam tikrą kultūrinį diskomfortą.

„Pirmiausias ir sunkiausias dalykas yra išmokti kalbą, o tada gali daryti žymiai daugiau. Aš stengiausi, skaičiau pasiūlymus laikraštyje, bet susiduriau su kalbos barjeru žinoma...tu turi mokėti kalbą. Tai buvo sunku“. (Alexanadar, Makedonija)

“Žinoma, kalba. Aš norėčiau atlikti praktiką, o paskui gauti darbą, bet aš vis dar nemoku lietuviškai todėl tai sunku...” (Candido, Portugalija)

“Taip, išmokau šiek tiek lietuviškai, netgi žemaitiškai, tačiau savarankiškai, ne kursuose. Aš manau, kad turėtų būti nemokami kalbos kursai studentams, kurie iš tiesų nori išmokti gramatiką ir kalbą apskritai...daugelis studentų, kaip ir aš pats nelankome kalbos kursų, ne stai per brangu”. (Eduardo, Brazilija)

“Aš išmokau lietuvių ir rusų pagrindų, tai padeda, ypač bendraujant su vyresniais žmonėmis”. (Stepan, Čekija).

“Kalba yra didelė problema mums”. (Ramandeep, Indija)

“Dažnai susiduriu su kalbos problema, ypač kai man reikia pagalbos, o žmonės nekalba angliškai. Kalba čia yra sunkiausias dalykas”. (Sanni, Indija)

“Svarbiausias dalykas, kurį reikia išmokti yra kalba. O visa kita ko gali prireikti, kažkokių įgūdžių įgyti vienam reikia Lietuvoje, o kitam tų pačių gali prireikti Kinijoje ar Islandijoje. Vienintelė problema, kurią jaučiu darbe kol kas yra kalbos barjeras”. (Mario, Slovėnija)

„Gyvendamas Lietuvoje man sunkiausia buvo priprast prie lietuvių kalbos, nes yra nelengva pramokti kalbą, kurios prieš atvykstant nekarto neesi girdejęs.“ (Karenas, Armėnija)

Palyginus visų tiriamųjų pasisakymus, galima daryti išvadą, jog klaba vis dėlto yra tas tarpkultūrinis barjeras ir tas neišvengiamas kultūrinis skirtumas, su kuriuo susiduriama kiekvieną dieną ir kiekvienoje situacijoje.

Transportas

Transportas yra neatsiejama šiuolaikinės rutinos dalis. Kur bebūtume išvykę, vis tiek būsime priversti arba vairuoti automobilį patys, arba naudotis kokios nors rūšies visuomeniniu transportu, taip neišvengiamai susidurdami su vairavimo kultūra ir kitais naudojimosi transportu niuansais. Ne išimtis ir mūsų respondentai, kurie turėjo įvairių patirčių Lietuvoje :

„Yra labai daug skirtumų, bet kadangi mes čia gyvenam jau trejus metus, mes jau adaptavomės ir skirtumai tapo nebe tokie pastebimi. Vairavimas. Labai skiriasi nuo to, iš kur mes atvykom. Ir geraja ir blogaja prasme (juokiasi). Mes vis dar mokomės.“ (Shasta, JAV)

“Taksi vairuotojai nešneka su tavim, kartais jie paklausia iš kur aš esu ką čia veikiu, bet apskritai jie tik paklausia adresu ir daugiau nepasako nieko visą kelią“ (Alexandar, Makedonija)

“Jūs, lietuviai, vairuojate kaip kiaulės!: (Stepan, Čekija)

“Šiek tiek užtrukau kol išsiaiškinau transporto sistemą Vilniuje, taip pat kaip nusipirkti ir pasižymėti bilietėlį troleibuse. Dėl kalbos barjero iš pradžių dvejodavau kai pranešinėjo stotelių pavadinimus”. (Mark, Didžioji Britanija)

“Transporto sistema yra gerai išvystyta”. (Sanni, Indija)

Nors respondentai išskiria daug įvairių akivaizdžių skirtumų kasdieniniame gyvenime, tačiau, turint minty tyrimo rezultatus, nesunku pastebėti, jog šios distancijos atvykėliams netrukde prisitaikyti ir savo adaptaciją įvertinti kaip sėkmingą. Galime svarstyti, jog galbūt Lietuvoje sutinkami kultūriniai skirtumai nėra tokie dideli, o labiau stebinantys nei erzinantys, kurie „neišmuša iš vėžių“, nesukelia didelių kliūčių adaptuojantis. Individai tai įvertina kaip skirtumą ir kompensuoja jį naujais įgūdžiais (kaip, tarkim kalba), žiniomis ar randa kitų būdų, kaip tai atsverti, pavyzdžiui, namuose gamina savo šalies maistą. Taigi, šios distancijos yra labiau vertinamos kaip „natūralus“ kultūrų skirtumas ir toks suvokimas neapsunkina adaptacijos.

Organizacinė veikla

Papildomų didesnių problemų prisitaikant nesukelia ir darbinė veikla bei organizacinė aplinka. Dažniausiai taip yra todėl, jog kitataučiai paprastai dirba multikultūrinėje aplinkoje, kurioje nėra itin ryškiai dominuojančios kultūros. Tokia situacija nereikalauja didelio išmokimo ar sudėtingo prisitaikymo kultūrinių distancijų prasme. Kita vertus, didžiaja dalimi kitataučių įsidarbinimas lietuviškose organizacijose yra natūraliai apribotas kalbos barjero, ką parodo ir jų pačių atsakymai :

„Pagrindinė problema, su kuria teko susidurti ieškant darbo, tai lietuvių kalbos žinių trūkumas, nemokėjimas taisyklingai kalbėti, tarti. Esu vyrėjas, todėl teko mokytis ir Lietuvos tradicinių patiekalų, pažinti ir perprasti skonį.“ (Karenas, Armėnija)

„Tu žinai, kažkurį laiką aš tikrai nežinojau ką man daryti ...dėl to, kad kalba, mmm, kalba tai rimtai, svarbiausias dalykas...taigi, aš nusprendžiau dirbti prekyboje, dirbti su parduotuvėm, kurių savininkai prancūzai, logiška, ar ne ? (juokiasi) Su prancūzais man vis tike šiek tiek lengviau , ypač kai kalba eina apie verslą... ir dar aš pradėjau privačiai dėstyti prancūzų kalbą. O šiaip tai...jokių didelių problemų.“(David, Prancūzija)

„Kalba.... čia tai iš vis kažkas tokio, apie ką aš net girdėjau sakant, kad patys lietuviai visą laiką mokosi kalbėt (juokiasi). Ir aš net nežinau ar čia galima laikyti įgūdžiu, ar ne, bet mes vis dar mokomės bendrauti, ir tai tikrai yra tas dalykas, kurį mes privalom išmokyti...ir tai Yra didžiausias iššūkis. Būna situacijų, kai tenka kalbėtis įvairiais ženklais, nes niekas nekalba mūsų kalba...“ (Shasta, JAV)

„Visada mes mokomės ką nors naujo, manau kad kiekvieną dieną. Aš mokiausi, kad lietuviai gali nebūti tavo draugų jau iš pirmo karto, bet jeigu yra (po kiek laiko), bus per visą gyvenimą. Bet nemanau, kad keičiu savo įpročius, aš dar gyvenu kaip Brazilijoje, as tik „adaptuoju“ į Lietuvą.“ (Andrea, Brazilija)

“O taaaaiip, čia aš išmokau būti punktualus su darbais (juokiasi)” . (Sanni, Indija)

„Tiiiiiiiiip....aš einu miegoti daug anksčiau nei buvau įpratęs Portugalijoje. Dar aš mokausi lietuvių kalbos....aš net nežinau. Man patinka žmonės, kultūra, taigi man tai kaip ir nėra labai didelis iššūkis išmokyti kažkokių naujų dalykų, aš to net nejaučiu...“ (Candido, Portugalija)

„Aš turėjau išmokyti visko.Viskas man yra nauja. Kitokia vieta, kitokia šalis, kitokia kultūra. Pats sunkiausias dalykas, tai yra išmokyti kalbą...nes kai tu moki kalbą, tai gali daug daugiau, gali dirbti geresnį darbą, komunikacija. Darbą surast buvo sunku, nes aš stengiausi, ieškojau. Ir laikraštyje, bet problema buvo kalba. Reikia išmokyti kalbą, bet tai sunku. Mano atveju buvo dar sunkiau, bet aš gavau pasiūlymą dirbti anglų kalba. Taigi man pasisekė.“ (Alexandar, Makedonija)

„Manau, kad didžiausia problema susijusi su darbu yra kalbos barjeras.draviena problema yra tame, kad lietuviai taip nepasitiki užsieniečiais, kaip vietiniais...bet šiaip manau, kad tai yra normalu, ir visi užsieniečiai tai patiria, kad ir kokioje šalyje begyventų.“ (Mario, Slovėnija)

Išanalizavus interviu su pašnekovais akivaizdžiai pastebimas kalbos, kaip pagrindinės kliūties įsidarbinant nacionalinėje kompanijoje, dominavimas. Tačiau visi respondentai tuo pačiu pažymi, jog kalbą jau mokosi arba ketina pradėti mokytis. Tokie veiksmai tarsi parodo jų norą greičiau ir geriau prisitaikyti, bei tai, kad artimiausius savo ateities planus jie sieja su Lietuva, o tai vėlgi byloja, kad adaptacija vyksta sėkminga linkme.

Šeima

Kaip jau buvo aptarta ankstesniuose šio darbo skyriuose, šeiminė padėtis turi didelę įtaką adaptacijos procesui. Tuo tarpu šiame kontekste, svarbiausias klausimas yra ar atvykėlių lydi jo šeima. Teorijoje yra nurodyta nemažai atvejų, leidžiančių teigti, jog prie emigracijos nesėkmės

neretai didelė dalimi prisideda asmeninės ir šeimyninės problemos. Galima teigti, kad šeima vaidina pirmą planą vaidmenį norint apibrėžti adaptacijos sėkmę. Šeima, kuri nesugeba adaptuotis naujoje aplinkoje (vidutiniška medicininė pagalba, nepatenkinama švietimo sistema, sutuoktinio noras tęsti savo karjerą ir t.t.) neišvengiamai sukels pavojų sėkmingai adaptacijai. Dalis mūsų respondentų yra pakankamai jauni ir nevedę, todėl jų adaptacijai neturi reikšmės jų pačių sukurta naujoji šeima, bet tėvų šeima, ir jos artumas kasdieniniame gyvenime, kuris yra dar ir nulemtas kultūrinio pagrindo.

Mūsų apklaustos amerikietės atveju matyti, kad visa šeima Lietuvoje yra neblogai įsitvirtinusi ir čia jaučiasi puikiai, šeimos nariai turi mėgstamą veiklą, daug draugų ir per trejus metus susikūrė stabilų gyvenimą. Tai, jog per tą laiką jie jau suspėjo tvirtai įleisti šaknis Lietuvoje byloja ir atsiradęs „namų“ jausmas :

„Vienas dalykas yra man labai įstrigęs...čia nėra grynai apie gyvenimą Lietuvoje, bet labiau apie tai, koks jausmas čia būti. Taigi, mes buvom grįžę į valstijas maždaug vienam mėnesiui, ir mūsų viešnage pabaigoje mano berniukai buvo pasiruošę grįžti „namo“, kabutėse, į Lietuvą.“ (Shasta, JAV)

Galima svarstyti, kad jeigu bent vienas šeimos narys nebūtų pritapęs prie naujos aplinkos, ar šeimos gyvenimo situacija nebūtų patogi, atvykėliai turėtų adaptacijos problemų, ir turėtų svarstyti savo ateitį Lietuvoje. Tam neprieštarauja ir makedono Alexandar atvejis. Šis asmuo į Lietuvą atvyko dėl to, kad sukūrė šeimą su lietuvaitė. Lygindamas savo ir žmonos gimtąsias šalis nusprendė, jog šeimai palankesnės sąlygos ir daugiau galimybių yra Europos Sąjungos narėje Lietuvoje. Tačiau svarstant apie ateitį, būtent nerimas dėl šeimos ir neleidžia jam teigti, jog jis pasiliks čia visam laikui. Alexandar svajoja apie nuosavą būstą, patogesnį gyvenimą, tačiau pripažįsta, kad tam užsidirbti čia yra labai sunku. Kita vertus, šio makedono atvejis patvirtina kitą šeimos faktoriaus įtakos aspektą adaptacijai. Čia jis turi šeimą, kuri juo rūpinasi, sutuoktinės tėvai priėmė šiltai, jis įsiliejo į žmonos draugų ratą, dėl to, jo adaptacija buvo sklandesnė.

Labai panaši situacija yra ir portugalų Candido, ir armėno Karenos, kuris čia atvyko pas gimines, sėkmingai sukūrė šeimą, įgijo daug draugų lietuvių ir sėkmingai adaptavosi, bei ketina čia pasilikti :

„<...>nusprendžiau pasilikti Lietuvoje, visam laikui, čia turiu šeimą, mėgstamą darbą, draugų. Turėsiu galimybę geriau pažinti Lietuvą.“ (Karenas, Armėnija).

„Aš manau, kad aš adaptavausi visai sėkmingai...nes mano mergina, jos šeima man padeda gerai čia jaustis. Ir man čia labai patinka ir visai nesunku.“ (Candido, Portugalija)

Šeimos, kaip vieno pagrindinių adaptacijos faktorių svarbą puikiai iliustruoja ir dviejų brazilų, Andrea ir Eduardo, situacijos, kuomet jiems labai svarbių šeimos narių nėra šalia

adaptuojantis naujoje kultūroje. Tai ypač aktuali problema planuojant ateitį, nes abu respondentai jaučiasi prisitaikę, galėtų ir norėtų čia gyventi, tačiau dėl šeimos ir išsipareigojimo šeimos tradicijoms, baigę studijas neliks čia gyventi, ketina grįžti į savo gimtąją šalį.

„Man labai patinka Lietuva, Vilnius... galečiau čia gyventi, bet as dar neplanuoju, nes mano šeima yra Brazilijoje ir tikrai negaliu gyventi toliu nuo jos. Jeigu mano šeima gyventu Lietuvoje, as gyvenčiau čia, be jokių problemų.“ (Andrea, Brazilija)

„Ne dabar, nes man priklauso nedidelis tėvo sukurtas šeimos verlas Brazilijoje. <...> bet aš galėčiau gyventi Lietuvoje be jokių problemų, man tereikėtų rimtos priežasties, kaip geras darbas ar vedybos.“ (Eduardo, Brazilija)

Taigi, tų respondentų, kuriems šeima yra labai svarbi gyvenime vertybė, adaptacija ir ryšys su priimančiąja šalimi yra stipriai įtakotas šeimyninio faktoriaus.

Tarpasmeninės interakcijos

Sėkminga komunikacija šeimoje ir šeimos komunikacija apskritai, jau parodė savo įtaką adaptacijos procese. Nepaisant skirtingo adaptacijos laipsnio, dauguma žmonių gyvenimą svetimame krašte pradeda tiesiog kaip „svetimi“. Net ir būdami pakankamai gerai prisitaikę prie naujos kultūros, jie nuolat jaučia tam tikrą atstumą tarp savęs ir vietinių gyventojų, todėl kultūrinės adaptacijos procese labai svarbų vaidmenį vaidina atvykėlių bendravimas su šeiminingais ir tarpusavyje.

Išanalizavę respondentų mintis apie lietuviams būdingą bendravimo kultūrą, galime pastebėti, jog didžioji dauguma lietuvius apibūdina kaip labai malonius, paslaugius, geranoriškus, draugiškus, žingeidžius, darbščius ir t.t. Tačiau kai kurie respondentai pabrėžia ir tai, jog lietuviams būdingas tam tikras šaltumas, susikaustymas, drovumas :

„Aš manau, kad žmonės yra labai malonūs ...aišku, daaaaaug ramesni už prancūzus, čia tai faktas ...beta š matau ir labai didelį skirtumą tarp lietuvių moterų ir vyrų...(kokius skirtumu ? kokia prasme?) ...aš noriu pasakyti, kad merginos yra nerealiai gražios , nu bet čia ir taip aišku, bet ne tik tai, jos dar ir daug malonesnės, mėgsta užmegzti pažintis ir t.t.bet tik ne vyrai, ką ? Kartais jie man atrodo tokie netgi agresyvoki...aš sakyčiau, kad iš esmės lietuviai yra labai svetingi ir maloniai priima, ir tikrai ne rasistai, bet tuo pačiu aš manau,kad jie yra drovūs, susikaustę ir mieliau būna savame rate nei bedrauja su nepažįstamais, ...aš noriu pasakyti, , kad

teoriškai lietuviai labai šauniai priima kitataučius, bet iš tiesų jie nėra linkę užmegzti labai artimų santykių ...“ (David, Prancūzija)

„Aš manau, kad yra sunku bendrauti su lietuviais, jie paprastai yra labai rimti; ne labai bendrauja pirma karta, jiems reikia labai gerai susipažinti žmones ir tada pradeda kalbėti daugiau. Irgi yra daug žmonių, kad nėra tolerantiški su užseniečiais. Žinoma, kad negali sakyti ta už visus lietuvius, yra daug žmonių, kad labai gerai bendrauja ir labai patinka, kada sužino kad tu esi iš kitur, bet turi lietuvių kraują ir nori kalbėti lietuviškai ir gyventi lietuvių kultūrą. Jie, geriau, priima kas yra iš lietuvių gimines.“ (Andrea, Brazilija)

„O, man labai patinka lietuviai! Mano nuomone, jie labai malonūs ir geri žmonės. Draugiški ir visada pasiruošę padėti. Žmonės čia man patinka...nu tikrai, nes jie labai nori daug ką sužinoti, visą laiką mokosi ir daug dirba. Lietuviai tikrai ne tokie tinginiai kaip portugalai. Tikrai. Ir jie tikrai visada labai malonūs su manim...ir dar niekada nesijaučiau diskriminuojamas. Niekad nėra jokių problemų pakalbėti su jais...kažkaip lietuviai visada labai domisi manim, ką aš čia veikiu...aš susitinku ir su savo merginos draugais, bet ir su kitais užsieniečiais bendrauju“.(Candido, Portugalija)

„Čia aš turiu įvairių tautybių draugų. Taip pat ir daug draugų lietuvių. Aš buvau du kartus pasirinkęs lietuvius kambariokus ir aš labia myliu savo lietuviškus draugus, o ypač tuos, kurie gyvena provincijoje...“ (Eduardo, Brazilija)

“...o taip...jie labai draugiški, o ypač merginos! (juokiasi) , žinoma, kai kurie žmonės nemėgsta atvykėlių, tačiau aš turiu lietuvių draugų.” (Raman, Indija)

“Nu žmonės neateina. Gal jiems rūpi, bet jie neateina. Ir žmonės iš vis mažai skambinasi, vaikšto kažkur kartu, susitikinėja ir t.t. <...> Nu jei nori eit išgert kavos ar pažaist boulingą, tai turi tartis kelis mėnesius iš anksto ir gal tada ir nueisi....gal. Darbe komunikacija tokia pati, bet skirtumas yra, kad kai tu sakai : –Einam kavos! Tai ir nueini. Kolegos čia vieni kitų nepažįsta. “ (Alexandar, Makedonija)

„Pirmiausia, tai temperamentas, komunikavimo būdas, va ...čia pavyzdžiui kaip jūs sveikinatės ir nepasibučiuojat...to man labai trūksta, bučinių!! Tu turėtum labai gerai žinoti, kaip jie bučiuojasi, prancūzai !!! dar kaip Prancūzijoje visi tarpusavyje kalbasi, bendrauja, ta prasme aš noriu pasakyti netgi nepažįstami, va ! (David, Prancūzija)

Derėtų pažymėti kitataučių išskirtus įdomesnius aspektus. Pavyzdžiui, net keletas respondentų paminėjo, jog lietuvių merginos atrodo draugiškesnės ir labiau linkusios į tarpasmenines interakcijas su atvykėliais iš kitų šalių, nei Lietuvos vaikinai, kurie, be kita ko, kartais gali pasirodyti net agresyvoki. Beveik visi apklaustieji pastebėjo, jog pažinties pradžioje

lietuviai gali būti santūrūs, šaltoki, bet geriau susipažinę, neretai tampa gerais draugais; tai įrodo tas faktas, jog visi užsieniečiai teigia turintys draugų lietuvių.

Galime daryti išvadą, jog kitataučiai jaučiasi neignoruojami, pakankamai geranoriškai priimami, susiranda vietinių draugų, ir dėl to jaučiasi saugesni svetimose aplinkose, labiau prisitaikę. Jų kasdieninis socialinis gyvenimas yra vertingesnis, darosi panašus į įprastą gyvenimą savoje aplinkoje. Visi šie veiksniai, pozityvi bendravimo patirtis, užsimezgę emociniai ryšiai sumažina kultūrinę distanciją tarp atvykusiojo ir vietinių, bei tarp skirtingų kultūrų bendraja prasme.

Adaptacijos sėkmingumas

Prieš tai esančiuose skyriuose išanalizavome pagrindines kultūrinės distancijas, ištyrėme kokiais atvejais jos labiausiai pastebimos ir koks yra jų poveikis kultūrinei adaptacijai. Šiame paskutiniame poskyryje išsiaiškinsime, kaip tiriami kitataučiai, atvykę į Lietuvą gyventi, dirbti ar studijuoti patys vertina savo adaptaciją. Dauguma respondentų (išskyrus Denis iš slovėnijos) savo adaptaciją Lietuvoje įvertino kaip iš esmės sėkmingą, o kai kurie iš jų netgi kaip ypatingai sėkmingą. Šiuo atveju mums ypatingai rūpėjo tai, kaip savo adaptaciją vertina patys respondentai, tuo pačiu įsivertindami ir savo asmenines savybes, gebėjimus, anksčiau įgytas kultūrinės žinias ir nuo jų tiesiogiai priklausantį tarpkultūrinį efektyvumą :

„Aš galiu sakyti, kad buvo labai sunku... ne tik dėl oro, žinoma, yra labai salta, bet nieko blogo, kiekviena diena tu mokausi, kad reikia daug rūbų ir t.t. Su žmonėmis buvo blogiau, nes yra skirtingos negu braziliečių ir tau reikia išmokytis kaip yra jų gyvenima ir ka jiems patinka.“
(Andrea, Brazilija)

„Aš manau, kad mums sekasi visai neblogai, bet mes vis dar adaptuojamės...(juokiasi)“ (Shasta, JAV)

„Per tris metus, kai čia gyvenu, aš manau, kad aš adaptavausi gerai, aš neturiu jokių problemų, man patinka čia gyventi, labai gerai...taip. Mano ateities planai? Net nežinau, tikrai ...bet kuriuo atveju, turiu minti pasilikti čia, šiuo metu, sakyčiau Lietuva man patinka labiau už Prancūziją...“ (David, Prancūzija)

„Savo adaptacija Lietuvoje vertinu teigiamai, neesu susidūręs su neigiama reakcija savo atžvilgiu...“ (Karenas, Armėnija)

„Taip...ji sėkminga. Iš kur aš esu atvykęs, man nesudėtinga prisitaikyti gyventi čia, tai galima padaryti, nemanau, kad tai yra sunku...tu neturi imti daugiau šnekėti, daugiau domėtis,

daugiau rūpintis...tu neturi kalbėti, jei nori, tai aišku gali, bet neprivalai, tai nesudėtinga (šypsosi)“.
Alexandar, Makedonija).

„Tikrai sėkminga. Bet mano nuomone, kad adaptuotis čia, tu tikrai turi to labai norėti...“ (Eduardo, Brazilija)

“Taip, iš tiesų aš adoptavau sėkmingai – netgi nemokėdamas laisvai kalbėti lietuviškai”. (Mark, Didžioji Britanija)

“Ne visai. Manau, kad aš sugebėjau prisitaikyti, bet tikrai ne adaptuotis...” (Denis, Slovėnija)

Paanalizavę gautus atsakymus matome, jog atvykėliai pastebi ir supranta kultūrinius skirtumus visose kasdieninėse situacijose, o ypač susijusiose su maistu, klimatu, bendravimo įpatumais, kalba. Išnagrinėję gautus rezultatus, galime pastebėti, jog nors respondentai ir minėjo įvairius kultūrinius skirtumus, kultūrinės adaptacijos barjerus, susidūrė su įvairiomis adaptacijos problemomis, tačiau tai jų nenuvylė, o priešingai, netgi paskatino siekti kuo efektyvesnės bei sėkmingesnės adaptacijos. Kita vertus, abiems vaikinams iš Indijos Lietuvoje adaptuotis buvo sunkiausia, nes tai yra labiausiai kultūriškai nuo Lietuvos nutolusi šalis (iš tirtųjų), tarp Lietuvos ir Indijos yra didžiulė kultūrinė distancija.

3.3. Tyrimo išvados

Atlikus tyrimą galima daryti tokias išvadas :

- Hipotezė, kad tirtų kitataučių adaptacija labiau sėkminga nei nesėkminga, pasitvirtino, kaip ir tai, jog kitataučiai ypač ryškiai patiria kultūrinės distancijas kasdieniniame gyvenime;
- Pasitvirtino ir prielaida, jog itin didelę įtaką adaptacijai ir ilgalaikiam gyvenimui svečioje šalyje turi šeimos faktorius, ryšys su ja, bei apskritai asmeniniai ryšiai ir komunikacija įvairiose socialinio gyvenimo sferose;
- Atvykėliai pastebėjo daug įvairių kultūrinių skirtumų, tačiau tai netrukdo jiems stengtis prisitaikyti;
- Kalba yra viena iš svarbiausių kultūrinių distancijų, kurią siekdami sumažinti kitataučiai aktyviai mokosi lietuvių kalbos;
- Dauguma atvykusiųjų savo adaptaciją vertina teigiamai ir mano, kad laisvai galėtų Lietuvoje gyventi ilgą laiką.

IŠVADOS

Iš šio magistro darbo galime daryti tokias išvadas;

- Adaptacija – tai psichologinis, socialinis, harmonijos ir integracijos procesas tarp individo ir naujos kultūrinės aplinkos, siekis pasijusti kaip namuose
- Komunikacija yra pagrindinė struktūra, apjungianti atvykėlius ir priimančią visuomenę. Šiam procesui itin svarbūs veiksniai : a) atvykusiojo vidinė charakteristika, b) socialinės - kultūrinės aplinkos sąlygos
- Laipsnis, kuriuo vienos šalies normos ir vertybės skiriasi nuo kitos gali būti įvardintas kaip nacionalinė kultūrinė distancija
- Įvairūs individualūs veiksniai ir gebėjimai neatsiejami nuo pažinimo, kuris yra neišvengiama sąlyga pavykusiai adaptacijai ir kultūrinių skirtumų įveikimui
- Migrantai, atvykę į naują kultūrinę aplinką neišvengiamai patiria kultūrinį šoką
- Kultūrinis kontekstas arba kultūrinė aplinka yra labiausiai pastebimas ir adaptacijai aktualiausias faktorius, nes su juo dažniausiai susiduriama kasdieniniame, realiame gyvenime ir pajuntama kultūrinė distancija. Kultūrinę aplinką geriausiai atspindi vadinamoji pastebimoji kultūra, t.y. priimančios kultūros kalba, papročiai, ritualai, gyvenimo būdas, butis ir t.t.
- Tyrimo hipotezė, kad tirtų kitataučių adaptacija Lietuvoje labiau sėkminga, nei nesėkminga pasitvirtino, kaip ir tai, jog atvykusieji itin ryškiai patiria kultūrinės distancijas kasdieniniame gyvenime. Kultūriniai skirtumai, pastebimi kasdieniniame gyvenime, neišvengiamai įtakoja adaptacijos proceso sėkmę ir trukmę.

- Pasikeitę maisto produktai ir valgymo kultūra turi didelės reikšmės atvykėlių psichinei ir fizinei savijautai bei prisitaikymui naujoje kultūroje
- Dideli klimato skirtumai tarp gimtosios ir priimančios kultūros stipriai įtakoja migrantų nuotaikas, apriboja laisvalaikio praleidimo būdus ir veikia adaptacijos procesą
- Prielaida, jog labai didelę įtaką adaptacijai ir apsisprendimui ilgiau likti šalyje turi šeimos faktorius, tarpasmeniniai ryšiai ir įvairiapusė socialinė komunikacija, buvo patvirtinta

Adaptation of foreigners living and working in Lithuania (summary)

Communication always was one of the most important human activities. Contemporary possibilities of communication are almost unlimited, therefore naturally interpersonal and social communication more and more often turns into the intercultural communication. While people of different cultures faces, obviously plenty of new problems and misunderstanding originate. This paper namely interests in intercultural interactions, attempting to understand different cultures and successful adaptation in hosting culture.

The main problem of this work is to identify cultural distances, describe situations in whose these distances are most remarquables, how strangers manage them, and the way they influence cultural adaptation.

Originality of this paper refers that the topic of cultural adaptation is relative new, especially in Lithuania, so there are very few researches concerned question mentioned above. Further, generally inquireing is emigration of lithuanians in other countrys, but not the adaptation of strangers in Lithuania, though this becoming more and more relevant subject.

The main purpose of research is to review stranger's adaptation experience in daily, social, cultural life and professional environement.

The main concepts in this paper are : *stranger, communication, adaptation, cultural distance, cultural differences, culture shock, adjustment, aculturation, assimilation.*

This paper can be useful for communication students, also for every one interested in cultural adaptation, intercultural relations, interactions and cultural distances.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

ATKOČIŪNIENĖ, Zenona. *Rašto darbų metodiniai nurodymai : mokomoji metodinė knyga*. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas. Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2007.

BARŠAUSKIENĖ, Viktorija; ir JANULEVIČIŪTĖ-IVAŠKEVIČIENĖ, Birutė. *Komunikacija: teorija ir praktika : vadovėlis*; Kauno technologijos universitetas. Kaunas : Technologija, 2005.

BERRY, J. *Psychology of Acculturation*. In *Cross-Cultural Perspectives*, Proceedings of the Nebraska Symposium on Motivation, 1989, p. 201–234.

BEUGELSDIJK, Sjoerd; GROOT, Henri de; LINDERS, Gert-Jan; ir SLANGEN Arjen. *Cultural distance, Institutional distance and international trade*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą : <<http://www.ersa.org/ersaconfs/ersa04/PDF/265.pdf>>

CUSHNER, Kenneth; ir BRISLIN, W. Richard. *Intercultural interactions : A practical guide*. Second edition. London, Thousand Oaks : Sage Publ., 1996.

DEGUTIS, Mindaugas: *Socialinių tyrimų metodologija : paskaitų konspektai* . Vilniaus universitetas. Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Kaunas : Naujasis lankas, 1999

EVANS, Jody; TREADGOLD, Alan; ir MAVONDO, Felix. *Psychic distance and the performance of international retailers: A suggested theoretical framework*. *International Marketing Review*, 17(4/5): 373-391, 2000.

FILOSOFIJA. SOCIOLOGIJA. 2007. T. 18. Nr. 4, p. 105–117.

FISKE, John. *Įvadas į komunikacijos studijas*. Vilnius : Baltos lankos, 1998.

FREDERICK, Howard H. *Global communication and international relations*. Belmont : Wadsworth Publ. Co, 1993.

GAIDYS, Vladas. *Visuomenės nuomonės tyrimai : teorija ir praktika : mokomoji knyga* . Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas. Komunikacijos ir informacijos katedra. Vilnius : Žara, 1999

GIBSON, Robert. *Intercultural business communication*. Oxford : Oxford University Press, 2002

GIRDZIJAUSKIENĖ, Sigita. *Kokybinis interviu : metodiniai nurodymai*

GUENETTE Daniel. *L'impact de la distance culturelle sur l'adaptation des expatriés canadiens dans un contexte international*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą :

<<https://papyrus.bib.umontreal.ca/dspace/bitstream/1866/1568/1/a1.4g367.pdf>>

GUDYKUNST William B. *Communication in personal relationships across cultures*. Thousand Oaks : Sage Publ., 1996

GUDYKUNST William B. ,ASANTE Molefi Kete. *Handbook of international and intercultural communication*. Newbury Park : Sage Publ., 1995

GUDYKUNST William B . *Intercultural communication theory : Current perspectives* . Newbury Park : SAGE Publ., 1989

HAMELINK, Cees J. *World communication : disempowerment and self-empowerment*. LondonAtlantic Highlands : Zed, 1995

HANNIGAN, T. *Traits, attitudes, and skills that are related to intercultural effectiveness and their implications for cross-cultural training : a review of the literature*. *International Journal of Intercultural Relations*, 1990, 14, 89-111.

HELD, David; MCGREW, Anthony; GOLDBLATT, David; ir PERRATON, Jonathan. *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius : 2002

HOFSTEDE, Geert. *The cultural relativity of organizational practices and theories*. *Journal of international business studies* Nr. 14 (3). 1983

HOFSTEDE, Geert. *Cultures and organizations : software of the mind* . New York : McGraw-Hill, 2005

HOFSTEDE, Geert: *Culture's consequences : comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations* . Thousand Oaks : Sage Publications, 2001

HOFSTEDE, Geert. *Culture's consequences : international differences in work-related values* . Newbury Park : Sage Publ., 1990

JANDT, Fred Edmund. *Intercultural communication : an introduction*. Thousand Oaks : Sage Publications, 1995.

JANDT, Fred Edmund. *An introduction to intercultural communication : identities in a global community*. Thousand Oaks [Calif.] [etc.] : Sage Publications, 2007

KARALIŪNAS, Simas. *Kalba ir visuomenė : psichosociologiniai ir komunikaciniai kalbos vartojimo bruožai*. Vilnius : Lietuvių kalbos institutas, 1997. p.41,81.

KASATKINA N. *Pilietinės integracijos nuostatos (Paribio Lietuvos tyrimas 1994-1995 m.)*. Iš *Rusų adaptacija Lietuvos visuomenės etninės struktūros kontekste*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 03 18]. Prieiga per internetą : < <http://www.sti.lt/pag/hab.pdf>>

KIM, Young Yun. *Becoming intercultural : an integrative theory of communication and cross-cultural adaptation* . Thousand Oaks : Sage Publ., 2001.

КОЧЕТКОВ, В.В. *Психология межкультурных различий : учебное пособие для вузов*. Москва : Per Se, 2002.

KOGUT, Bruce; ir SINGH, Harry. *The effect of national culture on the choice of entry mode*. Journal of International Business Studies, 19(3): 411-432, 1988.

La communication. Etat des savoirs. Auxerre : 1998.

LAURISTIN, Marju; ir RAHNU, Leen. *Intercultural communication and changing national identities*. Tartu : Univ. of Tartu, 1999

LEWIS, Richard Donald. *Kultūrų sandūra : kaip sėkmingai bendrauti su kitų tautų ir kultūrų atstovais* . Vilnius : Alma littera, 2002

LUOBIKIENĖ, Irena: *Sociologinių tyrimų metodika : mokomoji knyga*. Kauno technologijos universitetas. Sociologijos katedra. Kaunas : Technologija, 2005

LUSTIG, Myron W.: *Intercultural competence : interpersonal communication across cultures* . Boston [Mass.] [etc.] : Pearson : A and B [Allyn and Bacon], 2006

MACEVIČIŪTĖ Elena. *Communication behavior of Lithuanian ,hosts‘ in meetings with foreigners*. // Informacijos mokslai, 2005, 35, 119-135.

MATKEVIČIENĖ Renata. *Tarpkultūrinės komunikacijos problemos*. //Informacijos mokslai, 2004, 29

MOCKAITIS, Audra I. *The national cultural dimensions of Lithuania*. //Ekonomika, 2002, 59, p.67-77

MOCKAITIS, Audra I., *Thindings for Lithuanian Cultural Dimensions*.//Organizacijų vadyba : Sisteminiai tyrimai, 2001, 20, p.178-187.

MOOIJ, Marieke K. de, 1943-: *Global marketing and advertising : understanding cultural paradoxes* . Thousand Oaks [Calif.] : SAGE, 2005.

NAN ZHENG, CLAUDIA ROJO. *Mass Media Use and Interpersonal Communication in the Acculturation of International Students*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 02 18]. Prieiga per internetą : <<http://list.msu.edu/cgi-bin/wa?A2=ind0602a&L=aejmc&P=18833>>

PEČIULIS, Žygyntas. *Efektyvi komunikacija : praktinis vadovas*. Vilnius : Versus aureus, 2004

Petit Robert de La langue française . Aiškinamasis prancūzų kalbos žodynas. Paris, 2002

Požiūris į darbo migrantus. Iš Socialinių tyrimų institutas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 04 21]. Prieiga per internetą : <http://www.sti.lt/>

SAMOVAR, Larry A. *Intercultural communication : a reader* . Belmont : Wadsworth Publ. Co, 1997

SCOLLON, Ron, 1939-: *Intercultural communication : a discourse approach*. Malden [Mass.]Oxford : Blackwell,

Šiomet Lietuvoje įdarbinta dvigubai daugiau užsieniečių . Iš www.delfi.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. balandžio 30 d. Prieiga per internetą : < <http://www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=16832322>>

Ilgalaikėms komandiruotėms užsienyje neatspariausi jauni vyrai. Iš www.delfi.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 balandžio 29 d.]. Prieiga per internetą : <<http://gyvenimas.delfi.lt/archive/article.php?id=19161265>>

Tarptautinių žodžių žodynas [sudarė Aldona Mackevičienė]. Vilnius : Gimtinė, 2004.

TOMLINSON, John: *Globalization and culture* . CambridgeOxford : Polity, 2003.

Anketos pavyzdys

1. Gal galėtumėte prisistatyti ? (trumpai apie save : vardas, amžius, profesija, iš kur atvykote...)
2. Kiek laiko gyvenate Lietuvoje? Ką čia veikiate?
3. Kodėl pasirinkote Lietuvą?
4. Kokie buvo Jūsų pirmieji įspūdžiai atvykus? Kaip įsivaizdavote Lietuvą prieš atvykstant?
5. Kokius kultūrinius skirtumus pastebite? (klimatas, maistas, buities sąlygos, viešasis transportas, parduotuvės, aptarnavimas) Kas šokiruoja? Kurie dalykai patinka, kurie nepatinka?
Ko labiausiai trūksta? Prie ko sunkiausia priprast?
6. Ar teko mokytis ką nors naujo? Keisti savo įpročius?
7. Su kokiais sunkumais susidūrėte ieškodami darbo/dirbdami?
8. Kaip jums atrodo, kaip lietuviai priima „svetimuosius“? Kaip lietuviai bendrauja tarpusavyje ir kaip su kitataučiais? Kaip bendrauja darbe, kaip laisvalaikiu? Kaip apibūdintumėte lietuvius?
9. Ar turite draugų lietuvių? Su kuo daugiausiai bendraujate?
10. Kaip galite įvertinti savo adaptaciją Lietuvoje?
11. Ar planuojate pasilikti čia? Ar norėtumėte gyventi Lietuvoje?
12. Gal prisimenate kokį nors ypatingą įvykį, istoriją, susijusius su kultūriniais skirtumais?

2 priedas

1 Interviu: David

Q: Présente-toi s'il te plaît (prénom, âge, profession ...)

R: Bon...je m'appelle David, j'ai 36 ans, je suis commerçant .

Q: Ça fait longtemps que tu habites ici , en Lituanie? Qu'est-ce que tu fais ici ?

R: Laisse moi compter un peummm, ça fait 3 ans je pense, oui, c'est ça. Comme j'ai déjà dit, je suis commerçant, alors, je vends du poisson congelée, les produits italiens aux truffes (ça marche pas mal, ah !)et je suis un professeur du français en meme temps, voilà.

Q :Pourquoi tu as choisi la Lituanie ?

R: Pourquoi ?... bonne question ...je sais pas exactement . J'avais quelques amis qui habitaient déjà là , je les ai visit é quelque fois, la Lituanie m'as plu beaucoup et comme ça j'ai décidé de venir habiter ici ...c'est ça l'histoire.

Q:Quelles étaient tes premières impressions quand tu es arrivé ? Comment tu imaginais la Lituanie avant venir ?

R :Les toutes premières ? baah ...je suis tombé amoureux avec la Lituanie ! non, mais c'est vrai, pourquoi tu ris, toi ? je l'ai trouv é très sympa ce pays ...c'est petit, c'est charmant, c'est propre et c'est vachement pas chère ! et tu sais, les belles filles et tout ...(juokiasi) franchement, avant de venir, je n'avais aucune idée à quoi ça ressemblait...

Q : Quelles différences culturelles pourrais-tu mentionner ? Qu'est-ce qui te choque ? Est-ce qu'il y a quelque choses en Lituanie que tu aimes bien ou tu détestes ? Qu'est-ce qui te manque le plus ?

R :Tout d'abord c'est toujours le tempérament , la communication, quoi ...c'est par exemple comment vous dites bonjour sans embrasser l'un l'autre...cela me manques beaucoup, les bisous !!!! tu dois savoir très bien comment ils s'embrassent, les Français... !!!, comment en France tout le monde se parle entre eux, je veux dire les gens qui ne connaissent pas l'un l'autre, voilà ! J'adore la nature, les belles filles, Vilnius comme ville et beaucoup d'autres choses...la bouffe française, ça me manques aussi ! la culture à manger surtout, les croissants chauds au petit

matin...mmmm (syposi) o.k., juste un tout petit peu... non, mais en général ça, je suis heureux d'être ici !

Q : Étais-tu obligé d'apprendre quelque chose de nouveau , de changer d' habitudes ?

R :La langue tout d'abord ! mon dieu, ça fait trois ans, que j'habite ici, et c'est toujours pas facile...oui, la langue c'est le plus important je crois ...Quoi encore ? les soirées commencent beaucoup plus tôt qu'en France, ça, c'est sûr ! mais sinon, pas grand-chose, quoi....

Q : Avais tu des problèmes en cherchant du travail ou en travaillant ?

R :Tu sais, pendant quelques temps je savais pas quoi faire ...parce que la langue, mmm, la langue c'est vraiment quelque chose, c'est le plus important....alors j'ai décidé de faire du commerce avec des magasins dont les propriétaires étaient les français, c'est logique ça, non ? avec des français c'est quand même plus facile pour moi, notamment sur le plan business... et encore j'ai commencé à donner les cours de français en privée. Sinon, pas de grandes problèmes pour moi .

Q :Qu'est-ce que tu pourrais dire sur les lituaniens? Comment tu les trouves ? Est'ce - qu'ils savent accepter des étrangers ? Comment ils communiquent entre eux et comment avec des étrangers ?

R :Je pense qu'ils sont des personnes assez gentilles ...beaucoup plus tranquilles en comparant avec des français, c'est sûr ...je vois aussi une grande différence entre les hommes et les femmes en Lituanie...(quelles différences, dans quel sens ?) ...je veux dire, que les filles sont carrément belles , ça c'est normal, mais pas seulement ça, elles sont beaucoup plus gentilles, elles aiment bien faire des connaissances etc ...pas les hommes, hein ? parfois je les trouve assez agressifs même...je dirais que les lituaniens en général sont accueillant, racistes non plus, mais en même temps je trouve qu'il est difficile de trouver des amis lituaniens, parce qu'ils sont un peu coincés, timides et préfèrent rester dans le milieu familial, en communiquant entre eux ...je veux dire, que théoriquement ils acceptent parfaitement les étrangers, mais en effet ils veulent pas établir des relations assez intimes ...

Q : Est-ce que tu as des amis lituaniens ? De quelle nationalité sont d'autres amis ?

R :Pas beaucoup vraiment, quelques uns, surtout les filles ...j'ai plutôt des amis français, anglais etc., des étrangers, quoi

Q :Comment tu pourrais évaluer ton adaptation en Lituanie ? Est-ce que tu aimerais rester ici ?

R :Pendant trois années que j'habite ici, je me sens bien adapté, j'ai pas de grandes problèmes, j'aime le milieu , ça va...oui. Mes plans pour l'avenir ? je sais pas, vraiment ...mais en tout cas j'ai des idées de rester ici, oui, je dirais en ce moment je préfère la Lituanie à la France....

Merci ! =>

2 Interviu: Karenas

K: Gal galėtumėte prisistatyti?(trumpai apie save:vardas, amžius, profesija, iš kur atvykote...)

A: Mano vardas Karenas. Man keturiasdešimt metų. Atvykau iš Armėnijos. Dirbau virėju armėniškų patiekalų restorane „Araks“.

K: Kiek Laiko gyvenate Lietuvoje? Ką čia veikiate?

A: Lietuvoje gyvenu jau kaip septynerius metus.

K: Kodėl pasirinkote Lietuvą?

A:Lietuvą pasirinkau todėl, kad turiu čia giminaičių, kurie daug pasakojo apie Lietuvą, taip pat kvietė aplankyti.

K: Kokie buvo Jūsų pirmieji išpūdžiai atvykus? Kaip įsivaizdavote Lietuvą prieš atvykstant?

A: Tik atvykus į Lietuvą paliko gerus išpūdžius.

K: Kokius kultūrinius skirtumus pastebite? Kas šokiruoja? Kurie dalykai patinka, kurie nepatinka? Ko labiausiai trūksta? Prie ko sunkiausia priprasti?

A: Atvykęs į Lietuvą pastebėjau nemažai kultūrinių skirtumų. Lietuvos ir Armėnijos skirtinga architektūra, papročiai, istorija, taip pat politika. Kalbant apie politinius klausimus labiausiai šokiravo Lietuvos politinis stabilumas, įstatymų paisymas, lietuvių patiklumas politiniais klausimais. Mano šalyje to nėra, ten viską daro ir perka pinigais.

Gyvendamas Lietuvoje man sunkiausiai buvo priprasti prie lietuvių kalbos, nes yra nelengva pramokti kalbą, kurios prieš atvykstant nė karto neesu girdėjęs.

K: Ar teko mokytis ką nors naujo? Keisti savi įpročius?

A: Esu virėjas, todėl teko mokytis ir Lietuvos tradicinių patiekalų, pažinti ir perprasti rasti skonį.

K: Su kokiais sunkumais susidūrėte ieškodami darbo/dirbdami?

A: Pagrindinė problema su kuria teko susidurti ieškant darbo, tai lietuvių kalbos žinių trūkumas, nemokėjimas taisyklingai kalbėti, tarti.

K: Kaip jums atrodo, kaip lietuviai priima „svetimuosius“? Kaip lietuviai bendrauja tarpusavyje ir kaip su kitataučiais? Kaip bendrauja darbe, kaip laisvalaikiu? Kaip apibūdintumėte lietuvius?

A: Manau, kad dauguma lietuvių „svetimuosius“ priima svetingai, aišku atsiranda ir tokių, kurie žiūri nepatikliai, abejingai. Darbe bendrauju lengvai, nejaučiu, kad aš svetimšalis, manau, kad taip yra todėl, kad jie mane priima tokį, koks aš esu, su mano plusais ir minusais, bendrauja kaip su lygiu, nors neesu jų šalies pilietis. Lietuvius galėčiau apibūdinti kaip svetingus, ramius žmones. Lietuvoje susiradau nemažai draugų lietuvių, dažniausiai su jais tenka bendrauti darbe, taip pat ir laisvalaikiu.

K: Kaip galite įvertinti savo adaptaciją Lietuvoje?

A: Savo adaptaciją Lietuvoje vertinu teigiamai, neesu susidūręs su neigiama reakcija savo atžvilgiu, todėl nusprendžiau pasilikti Lietuvoje visam laikui. Čia turiu šeimą, mėgstamą darbą, draugų. Turėsiu galimybę geriau pažinti Lietuvą.

Ačiū ☺

3 Interviu: Andrea

K: Gal galėtumėte prisistatyti (trumpai apie save: vardas, amžius, profesija, iš kur atvykote...)?

A: Andrea de Alencar Kasteckas

22 amžius

Studentė iš Filologijos Universiteto – Lietuvių Kalbos Katedros. Iš Brazilijos

K: Kiek laiko gyvenate Lietuvoje? Ką čia veikiate?

A: Jau 4 mėnesį. Aš studijuoji lietuvių kalbą

K: Kodėl pasirinkote Lietuvą?

A: Nes aš esu lietuvė (turiu pilietybę), mano senelis yra lietuvis. Aš dirbu brazilijos-lietuvių bendruomenė ir man labai idomiausi Lietuva.

K: Kokie buvo Jūsų pirmieji įspūdžiai atvykus? Kaip įsivaizdavote Lietuvą prieš atvykstant?

A: Jau mano ketvirta karta Lietuvoje. Pirmą kartą buvo 2003m. Pirmą įspūdžiai buvo nuostabu, labai maža miesta (Vilnius), viskas labai švarus... As galvojau, kad būtų labai senas miestas (yra, bet galvojau kitaip... nežinau kaip paaiškinti), bė mašinos, labai šalta, bet mano įspūdžiai tikrai buvo geriau!!!

K: Kokius kultūrinius skirtumus pastebite? Kas šokiruoja? Kurie dalykai patinka, kurie nepatinka? Ko labiausiai trūksta? Prie ko sunkiausia priprast?

A: Didžiausi skirtumai, aš manau, yra kad žmonės keičiasi kaip oras... kada yra žiema visi labai rimti, nėkalba, pavasaris jau prasideda juokytis, vasaras visi yra labai faina, laiminga, ruduo jau prasideda buti tili ir t.t. Brazilijoje, mes visada esame tas pats; maistai irgi labai skitinga. Man labai patinka, kad visi gerbia už savo pilietybę ir už Lietuvą (kūlturą, sportą ir t.t)... man tik nepatinka, kad lietuviams nėnori čia gyventi.

K: Ar teko mokytis ką nors naujo? Keisti savo įpročius?

A: Visada mes mokomės ką nors naujo, manau kad kiekvieną dieną. Aš mokiausi, kad lietuviai gali nebūti tavo draugų jau iš pirmo karto, bet jeigu yra (po kiek laiko), bus per visą gyvenimą. Bet nemanau, kad keičiu savo įpročius, aš dar gyvenu kaip Brazilijoje, as tik „adaptuoju“ į Lietuvą.

K: Su kokiais sunkumais susidūrėte ieškodami darbo/dirbdami?

A: Aš nedirbu.

K: Kaip jums atrodo, kaip lietuviai priima „svetimuosius“? Kaip lietuviai bendrauja tarpusavyje ir kaip su kitataučiais? Kaip bendrauja darbe, kaip laisvalaikiu? Kaip apibūdintumėte lietuvius?

A: Aš manau, kad yra sunku bendrauti su lietuviais, jie paprastai yra labai rimti; ne labai bendrauja pirma karta, jiems reikia labai gerai susipažinti žmones ir tada pradeda kalbėti daugiau. Irgi yra daug žmonių, kad nėra tolerantiški su užsinieciais. Žinoma, kad negali sakyti ta už visus lietuvius, yra daug žmonių, kad labai gerai bendrauja ir labai patinka, kada sužino kad tu esi iš kitur, bet turi lietuvių kraują ir nori kalbėti lietuviškai ir gyventi lietuvių kultūrą. Jie, geriau, priima kas yra iš lietuvių gimines.

K: Ar turite draugų lietuvių? Su kuo daugiausiai bendraujate?

A: Aš neturiu daug, bet turiu keletus draugų. As draugiauju ir su berniukais ir su mergaitėmis.

K: Kaip galite įvertinti savo adaptaciją Lietuvoje?

A: Aš galiu sakyti, kad buvo labai sunku... ne tik dėl oro, žinoma, yra labai salta, bet nieko blogo, kiekviena diena tu mokausi, kad reikia daug rūbų ir t.t. Su žmonėmis buvo blogiau, nes yra skirtingos negu braziliečių ir tau reikia išmokyti kaip yra ju gyvenima ir ka jiems patinka

K: Ar planuojate pasilikti čia? Ar norėtumėte gyventi Lietuvoje?

A: Man labai patinka Lietuva, Vilnius... galečiau cia gyventi, bet as dar neplanuoju, nes mano šeima yra Brazilijoje ir tikrai negaliu gyventi toliu nuo jos. Jeigu mano šeima gyventu Lietuvoje, as gyvenčiau čia, be jokių problemų.

K: Gal prisimenate kokį nors ypatingą įvykį,istoriją, susijusius su kultūriniais skirtumais?

AČIŪ!

4 Interview: Eduardo

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: Eduardo Medeiros Aluizio. 25 years old. From Brazil. I was graduated in Brazil in foreign trade and came to Lithuania to do my master degree. I have also a small company built by my father in Brazil.

Q: For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

A: I'm living here here for 8 months already. And will be 10 months more. I'm doing my master degree in International Business Economics at VU.

Q: Why did you choose Lithuania?

A: Trough friends I knew Lithuania. Also trough people from Lithuanian community in Brazil. As Lithuania is now in EU I've applied to a scholarship program for this propouse.

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: Lots of old buildings. I thought that people were poorer her, but compared to Brazil it's nothing. Also for the first impression Lithuanian people were not so friendly (now I don't know if Lithuanian or Russian cause in Vilnius it is very mixturized).

Q: What shocked you? What "things" you found positives/negatives?

A: Racism in the streets, in front of Police shocks me! Some nationalism is noble for a country, but not sickness like some people do. I have friends who had tooth broke, and were punched, kicked, whatever, without any reason, just because they are foreigners. But also family seems to be nice in Lithuania. Specially countryside families. We fell very comfortable with their friendship.

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: Very small children getting buses alone is something that surprised me. But also you can see that they are aggressive since small. They punch and kick themselves all the time. Of course that they are playing, but it's not a nice play in my opinion. Girls and guys are also hard to enter in serious

relationships. Many just want to have fun. Lithuanian people are not so easy to accept help like in Brazil.

Q: Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?

A: Yeah, a little bit Lithuanian language, even some Zemaitiskai, without studying the language. I think that there should be free courses for students who really want to learn the grammar and so on because it's your country's diffusion. And many students like me just don't do the course because it's expensive.

Q: And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working?

A: I'm not working here.

Q: What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?

A: I have friends of many nationalities here. And many Lithuanian friends as well. I've chosen 2 times to have Lithuanian roommates and I love my Lithuanian friends, specially from countryside. But unfortunately, in general Lithuanian people doesn't accept foreigners for the motives cited in some questions above.

Q: How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?

A: Really successful. But to adapt yourself here you really need to want very much in my opinion. Cause lots of colleagues never adapted and hate Lithuania.

Q: Do you have some plans to stay in Lithuania?

A: Not now. I have my small business in Brazil and possibly will teach at university there when come back. But I could live here without any problem, I would just need a good reason like a good job or to marry somebody.

Q: Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?

A: Well... winter was so cold for me ☺ I was really depressed cause I went to every single place in Vilnius. Now in spring my life is completely changed, really. There are so many stories to tell. But nothing relevant now.

5 Interviu: Romain

Q: Présentez-vous s'il vous plaît (prénom, âge, profession ...)

R : Je m'appelle Romain Perrot, j'ai 21 ans bientôt 22 ans... Je suis français. Je viens de Normandie. J'ai fait 3 ans d'université dans la communication et je reprendrais mes études après ce projet. Je suis Volontaire Européen (EVS) pour Vilnius Capitale Européenne de la Culture 2009. Je suis grâce à un programme européen qui offre à tous, entre 18 et 30 ans, de partir vivre une expérience à l'étranger en dehors du cadre universitaire afin de travailler bénévolement pour une association dans le social, le culturel, etc. La Commission Européenne paye pour nous la vie ici, en nous versant une aide équilibrée au niveau de vie du pays.

Q: Cela fait-il longtemps que vous habitez ici, en Lituanie? Qu'est-ce que vous faites ici ?

R :Je suis ici depuis septembre 2008 et mon projet se termine en juillet 2009. Ce projet de 10 mois consiste à participer au travail au sein de Vilnius 2009. Mon travail actuellement consiste à de la création graphique, de la traduction d'anglais à français et la rédaction parfois d'article. Je travaille parallèlement bénévolement pour le festival Be2gether afin d'apporter mon aide et mon temps aux créateurs de cet événement.

Q: Pourquoi avez-vous choisi la Lituanie ?

R :Je cherchais absolument un projet dans les pays de l'Est de l'Europe car j'adore l'ambiance et l'atmosphère qu'il y règne. Mais j'avoue que je n'avais pas pensé avant aux pays baltes. Je cherchais principalement sur Budapest au début puis j'ai vu ce projet, Capitale Européenne de la Culture, et c'était celui-ci que je voulais !! Donc c'est avant tout pour le projet que j'ai choisi la Lituanie et je suis très loin de le regretter. Je ne connaissais quasiment rien des pays baltes. Je suis venu sans savoir grand-chose mais le peu que j'avais découvert sur internet me fasciner déjà.

Q: Quelles étaient vos premières impressions quand vous y êtes arrivés ? Comment vous imaginiez la Lituanie avant venir ?

R :J'ai tout de suite adoré la ville. J'ai la « chance » de vivre à Vilnius. Il est vrai que si on m'avait proposé un projet à Kaunas ou à Panavezys... Je n'aurais pas accepté. Le pays est, il est vrai, assez petit il est bien vrai et pour ce type d'expérience je voulais pouvoir voir accès au maximum, donc à la capitale. Je voulais vivre dans la capitale. C'est pour cela que je dis souvent que je suis fou amoureux de Vilnius mais je ne peux pas dire « fou amoureux de la Lituanie » car Vilnius est

différente car c'est la capitale. Mais j'aime la Lituanie, ses lacs, sa nature et son caractère. Dès que je suis arrivé, j'ai aimé ses rues, son ambiance, sa proximité et sa taille. On est à la fois dans une capitale, mais en même temps on peut vivre heureux à pied et aller où on veut. J'aime son histoire aussi et comment j'en apprend tous les jours sur cette dernière mais si c'est l'une des plus tristes histoires de l'Europe, je trouve que cela donne aussi la riche au pays. Dès que je suis arrivé, j'ai aimé ! Voilà tout ! Et partir va être très difficile.

Avant de venir, j'imaginai Vilnius beaucoup plus sale, plus alternative et underground, moins active. L'histoire est sur chaque visage, quand on prend un bus, quand on prend le temps de parler avec le gens de leur propre pays, leurs propres attentes et désirs, je ne pensais pas ressentir ça aussi fortement.

Q: Quelles différences culturelles pourriez-vous mentionner ? (Climat, nourriture, shopping, transport publique, conditions de vie, rituels etc.) Qu'est-ce qui vous choque ? Est-ce qu'il y a quelque chose en Lituanie que vous aimez bien ou vous détestez ? Qu'est-ce qui vous manque le plus ?

R :Le climat est rude mais j'ai adoré vivre cette hiver à Vilnius. J'ai célébrer Noël au milieu d'amis d'autres pays et avec des lituaniens. L'hiver a été long mais superbement enneigé et froid ;). Si cela est à revivre, je signe car je trouve qu'on apprécie encore plus ensuite les premiers rayons du soleil. La nourriture grasse lituanienne... mmm... Moi j'aime beaucoup !! Je cuisine et mange lituanien parfois. Potatoes pancakes et cepeline... Le caractère des gens est différent, plus réservé et moins tactile mais tout compte fait, je ne peux rien généraliser. La culture française, caractériellement parlant, est très différente à la culture lituanienne, au manière de partager des informations sur soi-même,... La politesse et l'amabilité n'est pas toujours au rendez-vous mais j'insiste et j'obtiens quasiment toujours un « geros dienos » « gero vakaro » ou encore « aciū, iki ».

J'aime ce pays pour ces différences mais reste des sujets qui me choquent... Deux en particulier. Le pessimisme et l'homosexualité. Le pessimisme est bien souvent un peu partout sur Vilnius alors que j'ai rencontré de nombreuses personnes, actives et dynamiques, mais qui ont tout de même du mal à garder le cap. Beaucoup de jeunes veulent « fuir » le pays, ayant l'impression qu'ils ne pourront rien faire de pays. Je pense que je peux comprendre certaines positions, et avec la crise c'est encore pire... Mais je pense aussi que les lituaniens sont très durs avec leur propre pays. L'Histoire a marqué tous les esprits je suppose et il est alors dur de retrouver la force nécessaire afin de porter à nouveau le pays tout ensemble. Ensuite, l'homosexualité ! Quasiment sans commentaire car je suis bien souvent choqué par certaines positions prises, que ce soit par les gens, ou par le gouvernement

ici présent. Je trouve que c'est une honte clairement car c'est toute une génération et des milliers de jeunes gay qui sont privés de vision d'avenir. J'en connais ici, et ils n'ont aucun espoir envers leur avenir... Je trouve ça scandaleux et espère que la Baltic Pride à Riga en mai, sera une première étape de liberté d'expression.

Je vais parfois aux danses folks le jeudi soir, au Moulin Rouge, sur Tauros Kalna, et je peux dire que je suis tombé amoureux de l'ambiance et le mélange générationnel. Pour moi, cette instant est symbolique car je vois dans les yeux des jeunes, et moins jeunes qu'ils sont fiers de leur culture et de leur pays lorsqu'ils dansent. Ils défendent une culture propre à eux et de voir autant de jeunes m'a vraiment surpris. Ouverture d'esprit et divertissement au rendez-vous... Mais pas facile d'apprendre tout ça ;)

Je pense que je ne manque de rien... J'ai une vie sociale plus qu'active, une ville qui m'offre ce que je n'ai jamais trouvé en France... ou peut-être que je n'ai jamais cherché... Je ne sais pas. A part ma famille et amis, je ne manque de rien. Je ne suis pas rentré en France et je ne compte pas le faire avant la fin du projet. Vilnius me manque déjà quand je pars en voyage une semaine ou deux semaines dans les pays voisins... voilà le bilan. Vilnius me manque déjà avant même de partir.

Q: Étiez-vous obligés d'apprendre quelque chose de nouveau, de changer d'habitudes ?

R :Peut-être habitude alimentaire car petit budget donc on adapte si on veut profiter à côté. J'ai appris à lutter contre le froid mais tout en l'acceptant. J'ai appris à m'exprimer en anglais (pour un français, tout le monde sait que c'est difficile ;), j'ai appris les bases du lituanien et j'en suis heureux, et je pense que j'ai appris beaucoup sur moi-même, sur ma vie et ma façon de vivre.

Q: Avez-vous eu des problèmes en cherchant du travail ou en travaillant ?

R :Je pense qu'au niveau organisationnel, la Lituanie est différente dans le travail. C'est-à-dire, en France, ça l'est aussi souvent, mais je trouve qu'il y a parfois un manque d'organisation dans le travail... C'est un peu « improvisé » !

Q: Qu'est-ce que vous pourriez dire sur les lituaniens? Comment vous les trouvez ? Est-ce - qu'ils savent accepter des étrangers ? Comment ils communiquent entre eux et comment avec des étrangers ?

R : Les lituaniens sont peut-être froids au début mais de suite, après, tout devient normal. Comme je l'ai dit au dessus, le pessimisme ambiant est parfois déstabilisant mais je n'aime pas les généralisations car ce n'est pas le cas pour tous. J'ai rencontré des lituaniens très actifs et défendant leur pays, expliquant ses torts, ses atouts et ses désirs. Tout le monde ne veut pas fuir, et parfois partir juste pour mieux revenir. Ils sont ouverts aux étrangers mais une fois de plus, je vis à Vilnius. Lorsque je vivais à Seskine, je n'avais pas le même rapport à la population que maintenant que je vis en centre ville. Une fois de plus c'est différent mais je trouve les gens ouverts et curieux de savoir « pourquoi avoir choisi la Lituanie » avec un ton d'étonnement, parfois enthousiasmant parfois non... J'aime la langue lituanienne et les écouter parler m'amuse beaucoup. J'aime me dire que je peux parfois comprendre, souvent non mais je trouve cette langue chantante. Même avec mon accent français, cela reste une jolie langue ;). Beaucoup d'étranger ici que j'ai rencontré, notamment Erasmus, car je pense que ce genre d'expérience est totalement différente de la mienne, m'ont répété en boucle, « les lituaniens sont froids, on arrive pas à leur parler et ils ne le veulent pas »... Je ne suis pas mieux que les autres, donc je me dis que le problème vient souvent d'eux et pas des lituaniens... Les lituaniens sont peut-être froids mais c'est à nous d'aller vers eux et pas obligatoirement à eux... On est dans votre pays, c'est plus à nous de forcer le contact.

Q: Est-ce que vous avez des amis lituaniens ? De quelle nationalité sont d'autres amis ?

R : Je vis avec 4 lituaniens et une française. Au tout début, je vivais seulement avec un portugais. Mes amis sont espagnols, français, allemands, lituaniens, italiens, ... Je connais de nombreux lituaniens et je suis content de pouvoir me dire que je ne reste pas dans ma bulle d'étranger. Mon appartement ne pourrait pas être mieux. Ce petit paradis est idéal.

Q: Comment vous pourriez évaluer ton adaptation en Lituanie ? Est-ce que vous aimeriez rester ici?

R : Je n'ai pas peut-être pas à évaluer ma propre expérience mais je pense que j'ai fait un bon travail sur moi-même et que je me suis adapté au pays et à Vilnius surtout. J'aime être ici. Actuellement je rentre en France, car je dois faire mon Master mais si j'avais l'occasion de revenir, ou une offre de travail intéressante plus tard, je serais prêt à accepter car ce pays est en pleine évolution, ce qui le rend deux fois plus attractif et fascinant. Donc oui, je serais prêt à y faire ma vie, mais là maintenant, ce n'est pas encore le bon moment car je dois continuer à trouver ma propre vie, propre chemin grâce aux études et à ma vie en France.

Q: Pouvez-vous raconter une petite histoire liée aux différences culturelles ?

R :...mmm... As ne zinau ! Le tactile reste toujours la plus grande différence culturelle. On sert la main en Lituanie... On embrasse en France pour saluer, on « hug » en Allemagne, etc... La méthode allemande est la plus inconfortable pour moi car un peu trop près... ^^ Ce qui m'amuse pas mal c'est comment dans l'appartement, tout le monde observe ce que tout le monde est en train de cuisiner. Je ne sais pas trop quoi raconter, j'ai déjà l'impression d'avoir trop parlé et trop écrit... :)

Bon courage ! Draugiskai ! Romain.

Merci ! =)

6 Interviu: Geoffrey

Q : Présentez-vous s'il vous plaît (prénom, âge, profession ...)

R :Geoffrey Party, 27 ans, directeur administratif et financier de l'Ecole Française de Vilnius.

Q : Ça fait longtemps que vous habitez ici , en Lituanie? Qu'est-ce que vous faites ici ?

R :J'habite en Lituanie depuis 2 ans. Je travaille ici.

Q : Pourquoi vous avez choisi la Lituanie ?

R :Je suis venu habiter en Lituanie pour rejoindre une jeune fille que j'ai rencontré pendant un stage.

Q : Quelles étaient vos premières impressions quand vous y êtes arrivés ? Comment vous imaginiez la Lituanie avant venir ?

R : En fait, j'ai été marqué par la vieillesse des bâtiments quand je suis arrivé dans le taxi après l'aéroport. J'ai aussi tout de suite marqué par la beauté des lituaniennes.
Je pensai à la Lituanie comme un pays nordique avec des grandes forets et du brouillard partout.

Q : Quelles différences culturelles pourriez-vous mentionner ? (Climat, nourriture, shopping, transport publique, conditions de vie , rituels etc.) Qu'est-ce qui vous choque ? Est-ce qu'il y a quelque choses en Lituanie que vous aimez bien ou vous détestez ? Qu'est-ce qui vous manque le plus ?

R :Il y a une grande différence culturelle entre la Lituanie et la France. Il me semble que les lituaniens sont souvent moins expressifs que les français et plus centrés sur la cellule familiale. Je suis assez choqué par la manière de conduire lituanienne. Je n'aime pas beaucoup la nourriture lituanienne, et le patrimoine français notamment les musées me manquent.

Q : Étiez-vous obligés d'apprendre quelque chose de nouveau , de changer d' habitudes ?

R :J'ai du changer mes habitudes alimentaires. En effet, en France on trouve beaucoup plus de plat pré cuisiné qu'en Lituanie. Ce qui n'est pas bon pour la santé...

Q : Aviez vous des problèmes en cherchant du travail ou en travaillant ?

R : Pour ma part je n'ai pas eu beaucoup de problème car j'ai trouvé du travail tout de suite. Mais je sais que beaucoup de français ce n'est pas facile.

Q : **Qu'est-ce que vous pourriez dire sur les lituaniens? Comment vous les trouvez ? Est-ce - qu'ils savent accepter des étrangers ? Comment ils communiquent entre eux et comment avec des étrangers ?**

R : Les lituaniens semblent très attachés à leurs terres, leurs villages, etc... je ne les trouve pas trop ouvert. Surtout les personnes de races différentes sont très mal acceptés en Lituanie et on souvent des problèmes. La plupart du temps je parle en anglais avec eux.

Q : **Est-ce que vous avez des amis lituaniens ? De quelle nationalité sont d'autres amis ?**

R : J'ai un couple d'amis lituaniens, mais la plupart de mes amis sont français.

Q : **Comment vous pourriez évaluer ton adaptation en Lituanie ? Est-ce que vous aimeriez rester ici?**

R : Je pense m'être bien adapté à la Lituanie, mais cela serait plus aux lituaniens de le dire. Je pense rester encore 2 ou 3 ans et puis je partirai.

Q : **Pouvez-vous raconter une petite histoire liée aux différences culturelles ?**

R : Malheureusement, je ne me souviens pas d'une anecdote basée sur les différences culturelles...

Merci ! =)

7 Interviu: Matthias

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: Matthias Kaiser, 28, Germany, business intelligence

Q: For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

A: 4,5 years, working at Euromonitor International

Q: Why did you choose Lithuania?

A: Married with a Lithuanian

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: That's 8yrs ago, but still positive.

Q: What shocked you? What "things" you found positives/negatives?

A: Nothing. To answer the second question certainly would fill a book. I think you still can find lots of remainders from the time of Soviet Union in any sphere of society, positive and negative ones. It's a young country, about to build it's national identity and trying to find it's place (economically, politically) in the EU and the region.

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living, climate, food, shopping, public transport, daily routine)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: I think my surroundings changed a lot the past 4,5 years, and even more looking 8yrs back. People spend a lot on anything before the crisis and people seemed to have a never ending optimism about further economic growth and growing well-being. Seems that this optimism is still out there, but to a smaller extend. Lithuanians go on strike/defend their opinion by far less than other nationalities I worked/lived with. A fair and efficient social redistribution of the country's financial budget is something which needs to be addressed. Corruption plus a

discrimination of families and low-income households do damage and hampers social development.

Q: Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?

A: Hard to define those, but living abroad helps to find and see yourself and your surroundings in a different perspective.

Q: And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working?

A: I was lucky and didn't have to search long.

Q: What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?

A: I'm sure this depends on nationality and skin color. For me personally, it was never a problem to make friends, neither with Lithuanians nor foreigners.

Q: How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?

A: I'm missing hardly anything.

Q: Do you have some plans to stay in Lithuania?

A: Yes.

Q: Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?

Thank's a lot for your help!

8 Interviu: Denis

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: Denis, 27, Slovenia, working in Euromonitor International

Q: For how long are you living in Lithuania?

A: I am here for 3 and half years.

Q: What are you doing here?

A: Came here as an Erasmus student, stayed for the girl and master thesis and now working.

Q: Why did you choose Lithuania?

A: Seemed quite exotic at the time when I was picking where to go – cheap, good looking girls.

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: Not as “bad” as expected. Friendly people.

Q: What shocked you? The level of the country outside of the cities. What “things” you found positives/negatives?

A: Lithuanians travel a lot and are have positive attitude towards foreigners. On the opposite, as much as they are friendly they never make friends in southern way, they prefer to have a lot of people that they get acquainted rather than small group of reall good friends.

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living, climate, food, shopping, public transport, daily routine)?

A: Weather and everything rooting from it – almost no outside activities, spend a lot of time on work, much quieter than Slovenians and not as gurman country. Do you still feel them? Yes. What was the most difficult difference to accept for you? The way people make and maintain relationship.

Q: Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?

A: I had to adopt – not to be to laud and not to make certain kind of jokes.

Q: **And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working?**

A: Language barrier.

Q: **What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?**

A: See above.

Q: **How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?**

A: Not really. I managed to adjust but never adopt.

Q: **Do you have some plans to stay in Lithuania?**

A: No.

Q: **Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?**

A: Meeting “the pink soup” and stomachache after zeppelinai. Lithuanians and the mountains. Sea that you cant swim in. Living for the long weekend. Many holidays without any celebration.

Thank's a lot for your help!

9 Interview: Stepan

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: Stepan Kincl, 25, Czech Republic, graduated – now Market analyst for Czech Republic and Slovakia in Euromonitor International

Q: For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

A: Since January 2008, Market analyst for Czech Republic and Slovakia in Euromonitor International

Q: Why did you choose Lithuania?

A: Because of the job and conditions that were offered to me. I liked the description and really didn't take care about the location.

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: Good highways, lot of contrasts (skyscrapers/wooden cottages), lot of garbage everywhere, very tasty beer, slim people

Q: What shocked you? What “things” you found positives/negatives?

A: Contrasts. It looks like there is no middle class – just rich and poor people.

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living, climate, food, shopping, public transport, daily routine)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: Our countries have kind of similar cultural background, so there are not so many differences. You are definitely more nationalistic – flags and LT remarks everywhere... You also care much what the others think about LT☺. And you guys drive like pigs!

Q: Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?

A: I learned some basic Lithuanian and Russian. It helps a lot especially when talking to elder people.

Q: And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working?

A: No troubles. It was organized by AIESEC as an internship, but I stayed longer. I organized everything from home in advance.

Q: What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?

A: I never had problems. My friends here are both – LT and foreigners. I really can't see any major problems in getting along together well.

Q: How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?

A: Successful. However, I'm leaving soon back home. It's time for change.

Q: Do you have some plans to stay in Lithuania?

A: See Answer 10). I think I had enough and it's time to move forward. Very good experience anyway and I don't regret that I came here.

Q: Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?

A: First night when I came I was beaten by some drunken idiots. But I'm sure it could happen anywhere. It was just bad place and bad timing... Nothing has happened to me since that time.

Thank's a lot for your help!

10 Interview: Mark

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: Mark Fearon / age 33 / from England / working in Lithuania as an English Teacher – I have been working as an English teacher for 8 years and have previously lived in a number of countries in Europe and also in China and Korea.

Q: For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

A: 9 months – I was employed as a teacher until last month.

Q: Why did you choose Lithuania?

A: Teaching job offered here was a promotion in terms of the responsibility and job title offered / an opportunity to further my teaching career.

I had also visited Lithuania previously in 2002.

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: As I had visited the country previously, my first impressions on this visit were to recognize landmarks etc.

Q: What shocked you? What “things” you found positives/negatives?

A: There was nothing particularly “shocking” – I was surprised at some of the old wooden architecture in the suburban areas of Vilnius, but overall found getting around and the people I met very welcoming and approachable.

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living, climate, food, shopping, public transport, daily routine)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: Eating the main meal at lunchtime is different than the UK + the majority of people start and finish work a lot earlier here too.

It took a while to work out the public transport system in Vilnius and how to buy and validate a ticket on a trolleybus / because of the language barrier I was initially unsure about the stop announcements.

To be honest, there aren't that many cultural differences between Lithuania and other countries and I certainly feel there are far less than when I first visited in 2002 (e.g. the availability of foods from many different countries which I could buy in almost every supermarket). I think Lithuanian people often expect there to be a big cultural difference between Lithuania and other countries, but in reality I have found far fewer than I expected and many Lithuanian people I have met have voiced surprise when I have told them this.

Q: Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?

A: Not really – people have always been very friendly and helpful here.

Q: And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working?

A: In working at a language school, I found people took a long time to decide if they were taking a course or not and were then prepared to start immediately (although this is not specific to Lithuania).

The current worldwide economic difficulties mean people are uncertain about the economic future and not wanting to spend much money on English study.

Q: What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?

A: I have a number of people I would now regard as friends and even more close acquaintances in Lithuania – from Lithuania and also from other nationalities living here. Having said this I also feel I would never be able to regard myself as (or be regarded as) anything other than a foreigner living in Lithuania – no matter how long I lived here.

Q: How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?

A: Yes, overall I have been able to adapt successfully – even without being able to speak Lithuanian particularly fluently and now feel comfortable in my everyday surroundings here.

Q: Do you have some plans to stay in Lithuania?

A: Yes, although this is dependent on the current economic situation and employment opportunities in my chosen profession.

Q: Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?

A: When shopping in a local supermarket, I saw a fish, which had supposedly been killed, suddenly leap back to life at the supermarket checkout and make one last bid for freedom – one thing I could never see in my home country.

Thank's a lot for your help!

11 Interview: Mario

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: Mario from Slovenia, web-designer

Q: For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

A: I am living in Lithuania for 3 years and a half. Here I simply live.

Q: Why did you choose Lithuania?

A: As I came to Lithuania as an exchange student, I choose Lithuania because one of my professors recommended the university where I was studying.

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: My first impression was like I would travel couple decades back in time (probably because I first came to train station in Kaunas). However I soon discovered that Lithuania has just as much to offer as other developed countries do.

Q: What shocked you? What “things” you found positives/negatives?

A: The most negative “thing” in Lithuania in my opinion is climate. As the weather is mostly bringing along a negative influence, the people are not as happy and positive as I expected. As people are negative, they don’t say hello to their neighbors, they are not willing to help, etc. So to sum up about negatives I can say that the most negative thing for me is the negativism that one can find in most of the people here. On other side, the positive thing is that those same people are still trying to enjoy. One indicator of this in my opinion is the number of holidays and things that Lithuanians celebrate.

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living, climate, food, shopping, public transport, daily routine)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: The most noticed difference as far as I am concerned is the attitude to others. The most difficult thing to accept for me was the fact that you can say Good morning to a person and all he or she does

is look at you and turn away (maybe I am greeting with the wrong people). And I still feel those differences because they are part of my everyday routine.

Q: Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?

A: In general I can say that the most important thing that I had to learn is the language. As far as the other things are concerned I think that the skills that you need when living in Lithuania one would need in China or Iceland as well.

Q: And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working?

A: As far as work is concerned I think that the biggest problem is language barrier. Another problem is that people (Lithuanians as well as other nationalities) don't trust foreigners as much as natives, but I guess this is something that every foreigner in every country experiences.

Q: What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?

A: I can not make such a generalization as what I think of Lithuanian people. I can say that the ones that I am spending my time with are nice people that I would be friends with regardless their nationality. In society I feel a bit different, because I still consider myself a Slovenian and not Lithuanian. As far as friends are concerned I can say that I meet couple of more that wonderful people which became dear friends of mine. Two of them are Lithuanians while other three are Russians.

Q: How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?

A: I think that I adapted well in Lithuania.

Q: Do you have some plans to stay in Lithuania?

A: I am planning to stay in Lithuania as long as this will be the best for me and my family.

Q: Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?

A: I got married here.

Thank's a lot for your help!

12 Interview: Ramandeep

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: I'm Ramandeep Uppal ,24 years old and I'm from India. I'm studying International Business Management in Vilnius (college of social science)

Q:For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

A: To last 2 years I'm studying here and i came here for 2 years.

Q:Why did you choose Lithuania?

A: My friends was studying here before so they said me that it's nice country for living and studying and its cheaper than to another Eastern European country coz of this one I choose Lithuania.

Q:What were your first impressions about Lithuania?

A: Here girls ratio more than boys and girls are very beautiful here.

Q:What shocked you? What “things” you found positives/negatives?

A: Language is big problem for us and some people don't like us.

Q:What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: Our cultural and Lithuanian cultural totally different, our food clothes are different

**Q:Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?
first I want to learn Lithuanian language**

Q: And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working?

A: No I have not experience about work

Q:What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?

A: yes they are friendly mostly girls, some people don't like strangers here, yes I have friends here they from Lithuania

Q:How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?

A: Yes it is successful

Q: Do you have some plans to stay in Lithuania?

A: Yes I have plan to living here for some more time

Q:Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?

A: Nothing

Thank's a lot for your help!

13 Interview: Sanni

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: Myself Sunny Kumar I am 20 I am from India, I am studying international business management in Vilnius

Q: For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

A: I am living here more than one and half year. I am studying here.

Q: Why did you choose Lithuania?

A: I choose it for cheap and good living place for study.

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: Here some places are good for visit and nice weather

Q: What shocked you? What “things” you found positives/negatives?

A: Weather shocked me anytime it can be change. Transport services and food services are good. I face language problem sometime when I need help and people don't know English

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: Rules are different for people to living; here people mostly like to live separately we believe on arrange family. The most difficult thing is language

Q: Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?

A: Yeah I learnt here to be punctual about work.

Q: And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working?

A: I don't had work permit till one year i have study , i found work but not good job which I liked .

Q: What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel

in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?

A: Yes people accept me here but not all people. All people don't like strangers here I feel free in the society; yes I have good Lithuanian friends.

Q:How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?

A: Yes it's successful.

Q: Do you have some plans to stay in Lithuania?

A: Yeah I have.

Q:Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?

A: I visited mostly all good places in Lithuania and everyplace has its own beauty .

Thank's a lot for your help!

14 Interview: Candido

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: I am Candido, 24 years old, I'm a bachelor of engineering. I came from Portugal.

Q: For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

A: I lived here half a year when I was studying Erasmus in VGTU. And now I live here from March.

Q: Why did you choose Lithuania?

A: Why Lithuania? When I studied I really liked this country. Everything. I liked everything, places, people. And I returned here because my girlfriend is Lithuanian. And I have some plans on working field.

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: I had good impressions! At first sight. And I had good feeling about Lithuania, because your football player played well in my favorite team- FC Porto!

Q: So what were impressions?

A: Yes yes...we like it. Because Vilnius is beautiful, so it was the first impression. Then people, of course girls. Great atmosphere.

Q: What shocked you? What "things" you found positives/negatives?

A: O course there are a lot... For me people do everything very early here (šypsosi). In Portugal we eat, go out and party very late according to here. Also I miss food. What we eat and what you eat is really different. And people don't go to eat late evening...I miss football. Because I used to go to stadium all the time to watch games, as well I played it myself. And I really miss sun!

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living, climate, food, shopping, public transport, daily routine)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: Yessss... I go to sleep much more earlier then I do it in Portugal. Also I'm learning Lithuanian...I don't know...I like people, culture so it isn't very big challenge to learn more things. I don't feel that.

Q: Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?

A: Of course language. I want to get internship and later job, but I don't know Lithuanian yet so it is hard... And now I'm working in international company, having deal wit Brazil. I've got this job thru Spanish guys who work there.

Q: And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working? What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?

A: I like Lithuanians! In my opinion they are very nice and kind people. Friendly and helpful. I like people here, because they want to know more, they learn all the time and they work a lot. Lithuanians aren't so lazy as Portuguese's, really, especially I like that will to know. It is everywhere and for work and in culture.

No, they are nice to me, I don't feel discriminated, it is no problem to talk with Lithuanians... They are interested what I'm doing here. And I meet my girlfriend's friends so...But I also meet and other foreigners too.

Q: How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?

A: I think I adopted quite well, because my girlfriend, her family help me to feel good here. And as I like here so it isn't hard for me.

Q: Do you have some plans to stay in Lithuania?

A: Maybe...it is hard to say for how long...but I'm still thinking about my internship and work, so for near future my plan is to stay. But who knows what life is...

Q: Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?

Thank's a lot for your help!

15 Interviu: Shasta

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...)

A: My name is Shasta Miller. I am 34 years old. I am from Louisiana and Texas all my life, America. My husband and I are in the ministry/ Missionaries.

Q: For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

A: We have lived in Lithuania for almost 3 years. We are hoping to share the love of God with those interested and share hope with those that see no reason to live. We host Vilnius House of Worship every Sunday in our home. We also have an English Club that is separate from church, and it meets every Thursday. This is a time of practice using everyday life interest. They are both open to everyone.

Q: Why did you choose Lithuania?

A: This is a very long story, but to make it short... Friends introduced the location. God gave us the hearts desire to be here.

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: When we first arrived there were a lot of opinions that have now changed after learning people and developing relationships. First impressions? Well, Lithuanians are a very proud people. They don't have a lot, but what they do have they are proud of it. They have come a long way, but need hope to go the rest of the distance.

Q: What shocked you? What “things” you found positives/negatives?

A: Fashion, Lithuanians have a good sense of dress. For the most part they care about their appearance. Even when they don't have money, they find a way to look nice. (for the most part. High Tech , it is amazing how up-to-par they are with the latest gadgets.

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living, climate, food, shopping, public transport, daily routine)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: There are so many, but because we have lived here for 3 years we have adapted and they no longer stand out so much. The driving. Very different from where we come from. This is both a positive and negative... lol We are still learning.

Q: Did you need to learn something new? To get some new skills? What are these skills?

A: The language. This is something that from what I have heard, even Lithuanians are still learning. lol So I don't know if this would be considered a skill, but it is definitely something we are having to learn. With this being said, communication is the biggest challenge. We use whatever sign language and sound effects to get the point across when there is no one to speak our language.

Q: And what about your working practice? What troubles did you have then searching for job or working?

A: This question really doesn't apply to us, because we are here to build relationships and share our hope with others. If they don't want it, we are still their friends.

Q: What do you think about Lithuanian people? How they accept strangers? How do you feel in the society? Do you have friends here? Are they Lithuanians or other nationality?

A: We love the people. The young people are more open to begin new relationships, however, it takes a while to build their trust. We have an older neighbor, and when we first met him and would say hello... all he would do was grunt. We would say "labas" and he would grunt. lol He just didn't trust us, but now he is a wonderful friend. There are times that I just want to speak English and be an American, but I am quickly reminded this isn't America. We have A LOT of friends, good friends

Q: How could you evaluate your adaptation in Lithuania by yourself? Is it successful or not?

A: I think we have done well so far. We are still adapting... lol

Q: Do you have some plans to stay in Lithuania?

A: Yes, We really like it here.

Q: Maybe you have some remarkable story or events about your living in Lithuania to tell?

A: I guess the one thing that stands out to me isn't so much about living in Lithuania as it is how we feel about being here. We returned to the states in 2006 for about 1 month, and by the end of our stay, my boys were ready to come "home". Lithuania.

16 Interview: Aleksandr

Q: Please, introduce yourself. (name/age/where are you from/what are you doing in your life etc...) For how long are you living in Lithuania? What are you doing here?

Why did you choose Lithuania?

Aleksandr, 24 years from Macedonia. I live here 1.5 year and working something...

I came here marry. I work in customers service, customers care.

I don't know why...maybe for experience, to try something new. I had one girlfriend from Lithuania and I came here...

Q: What were your first impressions about Lithuania?

A: First impressions are good...not bad, but it is different from my country. I don't know...first shocking moments that people in the streets doesn't look kind, they doesn't care how they look, in trolleybus and public transport. Doesn't care if it is pregnant woman standing, they don't care, they just don't look around...And if you care and you give your place, they don't say thank you...I don't know. They don't accept good and they don't want to be good. I don't want to be good for you and you don't be good to me.

Q: What cultural differences you noticed the most (some rituals, rules, the way of living, climate, food, shopping, public transport, daily routine)? Do you still feel them? What was the most difficult difference to accept for you?

A: Some things are different, some similar...I don't know. With the family for example is an interesting thing. For example newborn baby is in family, but others doesn't care...your relatives. In Macedonia when baby is born everyone is coming to see you, visit you, wants to see how she is, what is she like. And here people don't. They just phone to say congratulations and that's it... People in Macedonia can come without calling you, they just come. Knock on the door...for coffee and they are welcome

Q: What casual differences you still feel?

A: Yes, I feel. About my wife and a baby. I still am surprised that people don't come to visit you, maybe they care, but they don't come...and in general people calls each other, they go together out,

meet very rarely. In Macedonia I got a headache in those two weeks! Because earlier I didn't notice that people come so often and they stay at your home. But after life in Lithuania...I don't say "no, no don't come, go out", but I begin to think "but when you will go home?..."

Q: So you have changed?

A: I have changed according to people that live here. I Live like I amused to, but also I changed...because I saw those people coming and I thought when they will go home...☺

Q: What are differences in communication at work here and in Macedonia?

A.: Maybe it depends on your job. And in my country and here I work with meeting strangers, communicating with them. But if you want to go out for a coffee or to play bowling with the colleagues, you have to talk about for some months and maybe you will go...finally. In Macedonia when you say let's go for coffee you go. Colleagues doesn't know each other here.

Q: What you had to learn, what was the most difficult?

A: I had to learn everything. Everything is new. Place is different, country, culture. First and hardest thing is to learn language and then you can do much more.

Q: Have you way of living changed?

A: Yes it is, especially in the house...because it is not mine. Still I'm living here. Where I came from is more people around you, here mostly just family...not bad, but just... in Macedonia you just do, here you have to deal, make plans what and when what you will do. In my country you can go out and you find people to talk to, drink coffee...

Q: Was it difficult to find a job?

A: Yes, it was. I tried hard, of course reading offers in newspapers I found trouble because of language... you have to know the language. It was hard. In my case it should be more harder, but I've got proposal to work in English. I was lucky.

Q: In your opinion how Lithuanians accept foreigners, what is their attitude?

A: For me it is ok. They accept me, of course there are some things, but in general they accept. I mean if I look much more dark or black it would be a problem...but with me it is ok. I don't feel problems, they notice different language and they want to know what I'm doing here and they ask.

Q: Do you have Lithuanian friends?

A: No, just my wife's friends. They aren't directly mine. I know some people from work, but they aren't friends, we work together and chat a bit. Mostly only foreigners I communicate with in my work.

Q: What would you say about Lithuanians?

A: They are good people. Cold and more closed, they don't show feelings. I don't say that they aren't open-minded, but my colleague from Egypt who lives here for 3 years says, that he doesn't have friends here. He says he knows people, he can talk with them, but they aren't friends because they don't care about his opinion and they don't say their own. They just listen, but doesn't seem like care, like you are in their life. I feel similar. People are more closed and don't share too much. They don't mind to listen, but they say "mh, aha..."

But in general communication is different and everything too... taxi drivers don't talk to you, sometimes they ask where I am from ,what I do here but in general they just ask address and doesn't say nothing all the way. But maybe Macedonians are too noisy, too communicative, too curious...they want to find out about you in you are stranger. That is different, Lithuanians don't want to be open.

Q: In general how do you feel here? Do you think your adaptation is successful?

A: Yes, it is successful. People try to find more and it is not hard to manage living here. You can do it, I don't think it's hard, you don't have talk a lot, care too much, stay interested. If you don't want you can jus not talk, that is easy...

Q: Will you stay here for lifetime?

A: I don't know...maybe not. Depends on everything. In general maybe not, just for a while...but not for a life. You have to say "never say never", I didn't knew that I will come here, I didn't knew where Lithuania is, how it looks like...but here we are. The main problem are prices of flats and houses and questions of money, it is very hard to be independent and manage your own home, so maybe not...even if you feel adopted to the way of live here.

Q: How you imagined Lithuania and what you saw?

A: I didn't have much expectations, of course I was sure that it will be different. Probably. Because everything from your place is different. It was just curious to see how is everything. I wasn't quering is it bad or good, I just wanted to see and feel.

Q: What can you say about Lithuania?

A: In general it is good, I don't have bad memories. It is good place here. I like it. You can live. It is EU. Not so relaxed but it is good.

Q: Is there something that still supprises you?

A: It is strange they you have so many criminals on TV. It is sharpened and pushed. How many people died, how many were killed, car accidents... and everyday, I haven't seen this so much...in Macedonia you know this like three times in month, but here so much and everyday! It makes me think about my life, how to let child to school? I am afraid to live here, with my family, I care about a future of my child...

Thank's a lot for your help!

